

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI**

**SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFİNDEN AVRUPA'DAKİ SANAT TEMELLİ
DESTEK PROGRAMLARININ YAŞLI BAKIMINDA KULLANIMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YAĞMUR ELÇİBOĞA

DANIŞMAN: DOÇ. DR. YELİZ OKAY

**YALOVA
ŞUBAT 2025**

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFİNDEN AVRUPA'DAKİ SANAT TEMELLİ DESTEK
PROGRAMLARININ YAŞLI BAKIMINDA KULLANIMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YAĞMUR ELÇİBOĞA
218212013

DANIŞMAN: DOÇ. DR. YELİZ OKAY

YALOVA
ŞUBAT 2025

ETİK BEYAN

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım “Sosyal Hizmet Perspektifinden Avrupa'daki Sanat Temelli Destek Programlarının Yaşlı Bakımında Kullanımı” başlıklı bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Yağmur ELÇİBOĞA

ÖNSÖZ

Tez çalışmam süresince bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan, desteklerini esirgemeyen sayın danışman hocam Doç. Dr. Yeliz Okay’a,

Lisans eğitimimden bu yana bana olan inancını ve güvenini her daim dile getiren, desteğini eksik etmeyen çok değerli hocalarım Doç. Dr. Yasemin Çölgeçen’e ve Doç. Dr Fatma Kahraman Güloğlu’na

Her zaman yanımda olan, başarılarımla gururlanan sevgili abim Çağrı Tektek’e ve dualarını hiç eksik etmeyen, güzel haberlerimle yüzü gülen canım Annem’e

Son olarak bana her koşulda güç veren, sevgisini ve desteğini esirgemeyen can eşim Tefvik Elçiboğa’a teşekkür ederim.

Ocak – 2025

Yağmur ELÇİBOĞA

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	i
ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vi
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	viii
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu	2
1.2. Araştırmanın Problemi	2
1.3. Araştırmanın Amacı	2
1.4. Araştırmanın Önemi	2
1.5. Araştırmanın Soruları	3
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	3
2. GERONTOLOJİK SOSYAL HİZMET VE YAŞLILIK.....	5
2.1. Yaşlılık	5
2.1.1. Yaşlanma	6
2.1.2. Yaşlanma tipleri	6
2.1.2.1. Kronolojik yaşlanma	7
2.1.2.2. Biyolojik yaşlanma	7
2.1.2.3. Psikolojik yaşlanma	7
2.1.2.4. Sosyal yaşlanma.....	8
2.1.3. Yaşlılık dönemi özellikleri	8
2.1.3.1. Yaşlılık dönemi bilişsel özellikleri	8
2.1.3.2. Yaşlılık dönemi fiziksel özellikleri	9
2.1.3.3. Yaşlılık dönemi psikososyal özellikleri	10
2.1.4. Yaşlılık döneminde karşılaşılan sorunlar	10
2.1.4.1. Ekonomik sorunlar	11
2.1.4.2. Sağlık sorunu	12
2.1.4.3. Beslenme sorunu	12
2.1.4.4. Barınma sorunu	13
2.1.4.5. Yaşlı hizmetleri ve bakım sorunu	13
2.1.4.6. Sosyal uyum sorunu	14
2.1.4.7. Sosyal dışlanma ve yalnızlık sorunu	14
2.1.5. Yaşlılara yönelik sosyal hizmetler	15
2.1.5.1. Sosyal güvence hizmetleri	17

2.1.5.2.	Sağlık ve bakım hizmetleri	17
2.1.5.3.	Yatılı bakım hizmetleri	18
2.1.5.4.	Gündüzlü bakım hizmetleri.....	19
2.1.5.5.	Yaşlıların hizmet alabildiği engelli bakım kuruluşları.....	19
2.1.5.6.	Sosyal yardımlar	20
3.	YAŞLI DESTEK PROGRAMLARI	22
3.1.	Dünyada Uygulanan Yaşlı Destek Programları	22
3.1.1.	İsveç	24
3.1.2.	Fransa	25
3.1.3.	İngiltere	25
3.1.4.	Almanya	26
3.1.5.	Japonya.....	26
3.2.	Türkiye’de Uygulanan Yaşlı Bakım ve Destek Modelleri.....	27
3.2.1.	Tazelenme üniversiteleri	28
3.2.2.	Yaşlı dostu kent projesi	29
3.3.	Türkiye’deki Yaşlıların Sosyalleşme Merkezleri.....	30
3.3.1.	Yaşlı kulüpleri ve yaşlı danışma merkezleri	30
3.3.2.	Yaşlı evleri	30
3.3.3.	Emekli kahveleri	31
3.3.4.	Yaşlı kreşleri	31
3.3.5.	Yaşlılar merkezi ve hobi bahçesi	32
3.3.6.	Sağlıklı yaş alma merkezi	32
3.3.7.	Yaşlı destek merkezi	33
3.4.	Yaşlı Destek Programı (YADES)	33
4.	YAŞLILARLA SANAT DESTEK UYGULAMALARI	35
4.1.	Sanat Terapisi Kavramı	35
4.1.1.	Sanat terapisinin tarihsel gelişimi	35
4.2.	Sanat Terapisi Alt Dalları.....	37
4.2.1.	Resim terapisi	37
4.2.2.	Müzik terapisi.....	37
4.2.3.	Dans ve hareket terapisi	38
4.2.4.	Drama terapisi	38
4.2.5.	Yazı şiir terapisi	38
4.2.6.	Kil-heykel terapisi	39
4.3.	Sanat Terapisi Temel İlkeleri	39
4.4.	Sanat Terapisi Uygulamaları	40
4.5.	Dezavantajlı Gruplar ve Sanat Terapisi	41

4.5.1.	Dezavantajlı gruplar ile sanat terapisi uygulamaları	42
4.6.	Yaşlılarla Sanat Destek Uygulamaları	44
4.6.1.	Sanat terapisinin yaşlılar üzerindeki etkileri	45
5.	ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	47
5.1.	Araştırmanın Kapsamı.....	47
6.	BULGULAR.....	48
6.1.	Avrupa'da Yaşlı Bakımı Uygulamalarında Sanatın Yeri	48
6.1.1.	Anımsama terapisi (Reminiscence therapy).....	48
6.1.3.	Gerçeklik yönelimi (Reality orientation).....	49
6.1.4.	Musik im alter (yaşlılıkta müzik) programı.....	50
6.1.5.	Kunst für senioren (yaşlılar için sanat) projesi.....	50
6.1.6.	Theatre der erfahrungen (deneyimlerin tiyatrosu) programı	51
6.1.7.	Université du troisième âge (üçüncü yaş üniversitesi) programı	51
6.1.8.	Kültürel etkinlikler ve sanat terapisi programları.....	52
6.1.9.	Dans voor ouderen (yaşlılar için dans) programı	52
6.1.10.	Anziani e bambini insieme (yaşlılar ve çocuklar birlikte) projesi	53
6.2.	Avrupa'da Uygulanan Sanat Temelli Destek Programlarının Yaşlı Bakımına Etkileri.....	53
6.3.	Türkiye'de Yaşlı Bakım Uygulamalarında Sanatın Yeri	55
6.3.1.	Sanat terapisi yoluyla yaşlıların yaşamını zenginleştirme projesi	55
6.3.2.	Kuşaklararası sanat atölyeleri	56
6.3.3.	Huzurevinde drama ve tiyatro atölyesi.....	56
6.3.4.	Müzelerde yaşlılar için sanat programları	56
6.3.5.	Aktif yaşlı merkezleri.....	57
6.4.	Sanat Temelli Yaşlı Destek Programlarının Türkiye Açısından Karşılaştırılması ..	57
7.	SONUÇ VE ÖNERİLER.....	60
	KAYNAKÇA	63
	ÖZGEÇMİŞ	77

KISALTMALAR LİSTESİ

APA	: American Psychological Association
ASHB	: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
BAP	: Bilimsel Araştırma Projeleri
BM	: Birleşmiş Milletler
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
NEA	: National Endowment for the Arts
NMHI	: National Mental Health Institute
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
WHO	: World Health Organization
YADES	: Yaşlı Destek Programı

SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFİNDEN AVRUPA’DAKİ SANAT TEMELLİ DESTEK PROGRAMLARININ YAŞLI BAKIMINDA KULLANIMI

ÖZET

Avrupa'da sosyal hizmet alanında, yaşlı bakımı giderek artan bir öneme sahiptir. Yaşlı bireylerin yaşam kalitesini artırmak, sosyal bağlarını güçlendirmek ve bilişsel fonksiyonlarını desteklemek amacıyla farklı yaklaşımlar geliştirilmekte ve uygulanmaktadır. Bu yaklaşımlardan biri de sanat temelli destek programlarıdır. Avrupa’da uygulanan sanat temelli destek programları, sadece fiziksel ihtiyaçlara odaklanan geleneksel bakım modelinin ötesine geçerek, bireyin duygusal, sosyal ve zihinsel ihtiyaçlarını ele alan modeller sunmaktadır.

Bu doğrultuda bu tezin amacı, Avrupa'da sosyal hizmet perspektifinden incelenen sanat temelli destek programlarının yaşlı bakımındaki kullanımını araştırmak ve bu uygulamaların Türkiye’deki uygulanabilirliğini değerlendirmektir. Aynı zamanda sanat temelli programların yaşlı bireylerin fiziksel, sosyal ve duygusal ihtiyaçlarına nasıl etki ettiğini anlamak ve bu programların sosyal hizmet uygulamalarına nasıl entegre edilebileceği konusunda bilgi sağlamak hedeflenmektedir. Çalışma derleme bir araştırma yöntemiyle yürütülmüştür. Avrupa'daki sanat destek programlarının yaşlı bakımında kullanımıyla ilgili mevcut literatür detaylı bir şekilde incelenmiş ve konu, sosyal hizmet perspektifiyle ele alınmıştır. Taranan kaynaklar, sanat, sosyal destek programları , yaşlı bakımı , sosyal hizmet uygulamaları, yaşlı destek ve psikososyal destek gibi anahtar kelimelerle seçilmiştir. Araştırma kapsamında, Avrupa’da uygulanan sanat temelli destek programlarının yaşlıların yaşam kalitesini arttırılmasındaki ve sosyal bağlarının güçlendirilmesindeki rolü üzerinde durularak, bu programların kapsamı, yaşlı bakımındaki bileşenleri açıklanmaya çalışılmış aynı zamanda sanat temelli destek programlarının yaşlı bakımında kullanımında Türkiye’deki durum tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın, bulguları doğrultusunda geliştirilen öneriler, literatüre yönelik öneriler ve uygulamaya yönelik öneriler olmak üzere iki başlık altında öneriler bölümünde sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı bakımı, Sanat terapisi, Sanat temelli destek programları, Gerontolojik sosyal hizmet, Psiko-sosyal destek,

THE USE OF ARTS-BASED SUPPORT PROGRAMS IN ELDERLY CARE IN EUROPE FROM A SOCIAL WORK PERSPECTIVE

ABSTRACT

In Europe, the field of social work increasingly emphasizes elderly care. Various approaches are being developed and implemented to enhance the quality of life for older adults, strengthen their social connections, and support their cognitive functions. One of these approaches is art-based support programs. These programs go beyond the traditional care model, which focuses solely on physical needs, by addressing the emotional, social, and mental needs of individuals.

In this context, the aim of this thesis is to explore the use of art-based support programs in elderly care from a social work perspective in Europe and to evaluate their applicability in Turkey. The research also aims to understand how these programs affect the physical, social, and emotional needs of older adults and to provide insights into how these programs can be integrated into social work practices. The study is conducted through a literature review method. The existing literature on the use of art-based support programs in elderly care in Europe is examined in detail, and the topic is addressed from a social work perspective. The sources reviewed were selected using key terms such as art, social support programs, elderly care, social work practices, elderly support, and psychosocial support. The research focuses on the role of art-based support programs in enhancing the quality of life and strengthening the social connections of older adults, outlining their scope and components in elderly care. It also aims to assess the current state of these programs in elderly care in Turkey. Based on the findings of the study, recommendations are presented under two headings: suggestions for the literature and suggestions for practical implementation.

Keywords: Elderly care, Art therapy, Art-based support programs, Gerontological social work, Psychosocial support,

1. GİRİŞ

Günümüzde yaşlı nüfusun hızla artması, toplumları yeni sosyal ve bireysel düzenlemeler yapmaya yönlendirmiştir. Birleşmiş Milletler (BM) tarafından yapılan araştırmalara göre, dünya genelinde yaşlı nüfus oranı giderek artmakta ve bu durum sosyal hizmet alanında kapsamlı müdahaleler gerektirmektedir (Karakuş, 2018). Bu bağlamda, yaşlı bireylerin fiziksel ihtiyaçlarının yanı sıra, sosyal ve duygusal gereksinimlerini ele alan yaklaşımlar önem kazanmaktadır. Özellikle sanat temelli programlar, yaşlıların yaşam kalitesini artırmayı hedefleyen etkili bir yöntem olarak öne çıkmaktadır (Allen ve ark., 2009). Sanat temelli destek programları, bireyin fiziksel, duygusal ve sosyal yönlerini bir arada değerlendiren bütüncül bir yaklaşım sunmaktadır. Geleneksel bakım modellerinin aksine, bu programlar bireyin kendini ifade edebilmesini teşvik ederek sosyal bağları güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Yaratıcı ve sanatsal faaliyetlere katılım, bireylerin hem zihinsel becerilerini desteklemekte hem de toplumsal hayatta aktif bir şekilde yer almalarına olanak tanımaktadır (Cohen, 2002). Örneğin, grup etkinlikleri bireyler arasında sosyal etkileşimi artırırken, bireysel sanat terapileri duygusal dengeyi sağlamada etkili olmaktadır.

Yaşlılık sürecinde en yaygın görülen sorunlar arasında, sosyal izolasyon ve yalnızlık bulunmaktadır. Bu tür sorunlar ile başa çıkmak için geliştirilen sanat temelli programlar, bireylerin sosyal bağlantılar kurmasını ve toplum içinde daha aktif roller üstlenmesini sağlamaktadır. Ayrıca, bu tür programlar yaşlı bireylerin öz güvenini artırarak yaşam kalitelerini olumlu yönde etkilemektedir (Allen ve ark., 2009). Avrupa’da sanat temelli destek programlarının uygulanışı, sosyal hizmetlere bütünleşmiş bir sistemle yürütülmesiyle dikkat çekmektedir. Bu yöntemler, yaşlı bireylerin geçmiş deneyimlerinden faydalanarak mevcut yaşamlarına anlam kazandırmalarına olanak tanımaktadır (Quadagno, 1999). Bunun yanı sıra, sanat temelli yaklaşımlar bilişsel işlevlerin korunmasına ve geliştirilmesine katkıda bulunarak zihinsel sağlığı da desteklemektedir. Bilimsel çalışmalar, sanat temelli programların bireyler üzerindeki olumlu etkilerini açıkça ortaya koymaktadır. Araştırmalar, bu tür faaliyetlerin bireylerin stres seviyelerini düşürdüğünü, zihinsel esnekliklerini artırdığını ve genel mutluluk seviyelerini yükselttiğini göstermektedir (Cohen, 2002). Sanatın yaratıcı ve iyileştirici gücü, yaşlı bireylerin topluma daha güçlü bir şekilde bağlanmalarına yardımcı olmaktadır. Bu çalışmada, Avrupa’daki sanat temelli destek programlarının yaşlı bakımında kullanımındaki yeri ve önemini sosyal hizmet perspektifi ile ele alınmaktadır.

1.1. Araştırmanın Konusu

Avrupa’da uygulanan sanat temelli destek programlarının yaşlı bireylerin bakımında bir sosyal hizmet stratejisi olarak nasıl kullanıldığı çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Problemi

Avrupa’da uygulanan sanat temelli destek programlarının, yaşlıların bakımlarında kullanılmasıdaki rolü sosyal hizmet perspektifiyle nasıl değerlendirildiği bu çalışmanın problemini oluşturmaktadır.

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, Avrupa’da sosyal hizmet perspektifinden incelenen sanat temelli destek programlarının yaşlı bakımında kullanımını anlamak ve bu uygulamaların Türkiye’deki uygulanabilirlik durumunu değerlendirmektir. Bu kapsamda, sanat temelli destek programlarının yaşlı bireylerin fiziksel, sosyal ve duygusal ihtiyaçlarına yönelik nasıl bir etki yarattığını anlamak ve bu programların sosyal hizmet uygulamalarında nasıl entegre edilebileceği konularında bilgi sağlamak amaçlanmaktadır.

Alt amaçlar;

1. Avrupa’da yaşlı bireylere yönelik uygulanan sanat destek programlarının türlerini, uygulama alanlarını ve hedef kitlelerini analiz etmek.
2. Sanat temelli destek programlarının yaşlıların sosyal izolasyon durumlarını azaltma ve sosyal bağlarını destekleme durumunu ve yaşlılara olan katkılarını keşfetmektir.
3. Sanat destek programlarının sosyal hizmet uygulamalarına nasıl entegre edilebileceği ve bu süreçte sosyal hizmet uzmanlarının rolünü ortaya koymayı hedeflemektedir.
4. Avrupa’daki sanat temelli destek programlarını Türkiye’deki yaşlı bakım modelleriyle karşılaştırarak, bu alandaki benzerlikler, farklılıklar ve geliştirilmesi gereken noktaların belirlemeyi amaçlamaktadır.

1.4. Araştırmanın nemi

Çalışmada, Sosyal hizmet perspektifinden yaşlı bakımında sanat destek programlarının kapsamlı bir şekilde ele alınması, bu programların yaşlıların bakımında etkili bir yöntem olduğu vurgulanması, aynı zamanda sanat temelli destek programlarının yaşlıların üzerindeki etkilerinin analiz edilmesi, bu yaklaşımların bilimsel temellerini ortaya koymaktadır. Bunlara

ek olarak çalışma, sosyal hizmet programları ve politikalarına yol gösterici bir kaynak olma potansiyeliyle önemlidir.

Bu araştırma, sanat temelli destek programlarını sosyal hizmet perspektifinden değerlendirilerek yaşlı bireylerin üzerindeki etkilerini analiz etme, yaşam alanlarını genişletme, sosyal bağlarını geliştirme ve yaşlıların bakımına yönelik etkili çözümler sunma ve estetik bakış açısı kazandırma açısından önemlidir.

1.5. Araştırmanın Soruları

Avrupa'da uygulanan sanat temelli destek programlarının, yaşlıların bakımlarında, yaşam kalitelerinin artırılmasında ve sosyal bağlarının iyileştirilmesindeki rolü sosyal hizmet perspektifiyle nasıl değerlendirilebilir?

Sanat temelli destek programlarının yaşlı bakımında kullanımı ve uygulanabilirliği açısından Türkiye'deki durum nasıldır?

Alt sorular;

1. Avrupa'da yaşlılara yönelik sanat temelli destek programlarının kapsamı nedir?
2. Avrupa'daki sanat temelli destek programları arasında ne gibi farklar vardır?
3. Sanat temelli destek programlarının yaşlıların bakımlarındaki bileşenleri nelerdir?
4. Sanat temelli destek programları, yaşlıların bakımlarına nasıl bir katkı sağlıyor?
5. Türkiye'de uygulanan yaşlı bakım ve destek modelleri ile Avrupa'daki sanat temelli destek programları arasında ne gibi farklar vardır?
6. Sanat temelli destek programlarının yaşlıların psiko-sosyal ihtiyaçlarını karşılamadaki rolü nedir?

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma yöntemi ile ilgili sınırlılar; Sanat temelli destek programlarının uygulama seçeneklerine yönelik doğrudan gözlem yapılamadığı için uygulamanın pratik sonuçları ikinci el kaynaklar değerlendirilmektedir.

Coğrafi sınırlılıklar; Araştırma, Avrupa ülkelerindeki sanat bileşenleri destek programlarına odaklanmaktadır. Bu nedenle diğer bileşenleri uygulama ve deneyimlerin kapsamı dışında bırakılmıştır.

Konu sınırlılıkları; Araştırma, sanat temelli destek programlarının yalnızca yaşlıların fiziksel, sosyal ve duygusal etkilerine yönelik olduğunu göstermektedir. Diğer yaş grupları veya farklı ihtiyaç kategorilerine yönelik etkiler dışında bırakılmıştır.

Sosyal hizmet perspektifine odaklanma; Araştırma, sanat temelli destek programlarının sosyal hizmet programları ile bağlantıları incelemeye odaklanmaktadır. Bu nedenle sanat terapisi, psikoloji veya diğer disiplinlerin perspektifinden detaylı bir değerlendirme yapılmamıştır.

2. GERONTOLOJİK SOSYAL HİZMET VE YAŞLILIK

2.1. Yaşlılık

Yaşlılık, standart bir tanımı olmamakla beraber fizyolojik, biyolojik, ekonomik ve sosyolojik açılardan farklı şekillerde ele alınmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), yaşlılık sürecini kronolojik olarak 65 yaş ve üstü olarak tanımlarken, Birleşmiş Milletler çoğu zaman 60 yaş ve üzerini temel alır. Bununla beraber, enternasyonal yaşlılık çalışmalarında ağırlıklı olarak DSÖ'nün tanımı esas alınmaktadır. Yaşlı nüfus kendi arasında 65-74 yaş arası “genç yaşlı”, 75-84 yaş arası “yaşlı” ve 85 yaş ve üstü “en yaşlı yaşlı” olarak sınıflandırılır (Aslan ve Ertem, 2012). Ancak yaşlılık, yalnızca kronolojik bir sınırlamadan ibaret değildir; İnsanın yaşadığı süreçte biyolojik ve sosyal boyutların da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu nedenle yaşlılık, biyolojik, kronolojik ve sosyal boyutlarıyla önlenemez bir süreçtir. Yaşlanma sürecinin birey üzerindeki etkilerinin yalnızca fizyolojik değişimlerle sınırlı olmadığını, aynı zamanda bireyin yaşam kalitesine ve sosyal bağlarına da yansıdığı görülmektedir. Bu duruma paralel olarak yaşlılık, fiziksel ve ruhsal güçlerin geri döndürülemez şekilde kaybı, organizmanın iç ve dış dengesini sağlama kapasitesinin azalması ve bireyin genel bir gerileme yaşaması olarak tanımlanır (Bilginer ve ark., 1996). Daha önce de ifade edildiği gibi, yaşlılığı yalnızca kronolojik bir sınırla tanımlamak yanıltıcıdır; zira yaşlılığın başlangıcı olarak kabul edilen 65 yaş, modern zamanlarda oluşturulmuş ve evrensel olarak kabul görmeyen, tartışmalı bir tanımdır (Tufan, 2002). Yaşlılığın başlangıcı, bireyin yaşam koşulları, sağlık durumu ve toplumsal durumuna göre farklılık gösterebilir. Bu bağlamda, yaşlılık dönemi her ne kadar olgunluk, bilgi ve deneyim birikimi gibi avantajlarla öne çıksa da fiziksel gücün azalması ve sosyal etkileşimlerdeki gerileme, bu dönemin zorlukları arasında yer alır. Özellikle sosyal aktivitelerdeki azalma, yalnızlık ve içe kapanma gibi duygusal sorunlara yol açabilmekte ve bireylerin yaşam kalitesini olumsuz etkileyebilmektedir (Karadeniz ve ark., 2009). Dolayısıyla, yaşlılık yalnızca biyolojik bir süreç olarak değil, aynı zamanda bireyin toplumsal ve duygusal çevresiyle olan ilişkileri çerçevesinde ele alınmalıdır. Bireyin sosyal ortamlardaki kopuşu yaşlılık döneminin en önemli destek mekanizmalarından biri olan aile ve çevrenin rolünü ön plana çıkarır. Sürecin en ağır etkilerden biri, yaşlı bireyin ailesi ve yakın çevre tarafından soyutlanmasıdır.

Aile desteğinin yokluğu, sanayi toplumlarında yaygınlaşan çekirdek aile yapısının yaşlı bireylere yeterli alan sağlamamasıyla birleştiğinde, özgüven kaybına ve yetersizlik duygularının artmasına neden olur. Yaşlıların kendilerine, çocuklarının veya torunlarının bakım sağlayamayacağına dair endişeleri, kendilerini daha da yalnız ve çaresiz hissetmesine yol açarak depresyona sürükleyebilir (Karadeniz ve ark., 2009). Bu nedenle yaşlıların sosyal çevreleriyle güçlü bağlar kurmaları ve ailelerini destek mekanizması olarak görmeleri, yaşlılık döneminin zorluklarını hafifletmede kilit bir rol oynamaktadır.

2.1.1. Yaşlanma

Yaşlanma (aging), bireyin doğumdan itibaren biyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan yaşadığı hücresel değişimlerle ilerleyen bir süreçtir. Yaşlılık (elderly) ise bu sürecin sonunda, çocukluk, gençlik ve yetişkinlikten sonra gelen yaşam evresini ifade eder (Emiroğlu, 1995).

Yaşlanma, döllenme ile başlayan ve yaşam boyu süren; büyüme, gelişme ve olgunlaşma aşamalarının ardından organizmanın duraklama, gerileme ve nihayetinde ölümle sonlanan bir süreçtir (Koşar, 1996). Büyüme eylemi bireyin yaşamının her aşamasında gerçekleşen detaylı bir olgu olarak ele alınmaktadır ve salt biyolojik değişimle sınırlandırılmaz. Yaşlanma sürecine ilişkin bu bakış açısı, insanların yaşamları boyunca deneyimledikleri fiziksel ve sosyal değişimleri anlamak için temel bir çerçeve sunmaktadır.

Her canlı türü kendine özgü bir yaşlanma sürecinden geçerken, aynı toplumda yaşayan bireyler arasında da farklı yaşlanma biçimleri gözlemlenebilir. Ayrıca, bireyin tüm organları aynı hızda yaşlanmadığı gibi, farklı toplumlarda veya aynı toplumda farklı cinsiyetler de benzer şekilde yaşlanmayabilir (Akın ve ark., 2002). Bu çerçevede, yaşlanmayı yalnızca günlük biyolojik bir gerçeklik olarak değil, aynı zamanda kronolojik, patolojik, ruhsal, sosyal ve ekonomik boyutlarla ele almak çok yönlü bir olgu olarak görmek mümkün olmaktadır.

2.1.2. Yaşlanma tipleri

Yaşlanmayı anlayabilmek için gerontolojinin tanımını ve disiplinler arası yapısını bilmek önemlidir. Gerontoloji, yaşlanma sürecinin biyolojik, psikolojik ve sosyal yönlerini inceleyen bilim dalıdır. Gerontologlar yaşlanmayı dört farklı süreç açısından değerlendirmektedirler (Danış, 2004). Bu süreçler; kronolojik, biyolojik, psikolojik ve sosyal yaşlanma olacak şekilde dört başlık altında detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

2.1.2.1. Kronolojik yaşlanma

Kronolojik yaşlanma, bireyin doğumundan itibaren geçen zamanla birlikte, yıllara bağlı olarak gerçekleşen bir süreçtir (Danışoğlu, 1988). Sosyal gerontologlar tarafından yapılan bir sınıflamaya göre, 65-74 yaş arası genç yaşlı, 75-84 yaş arası orta yaşlı ve 85 yaş ve üzeri ise yaşlı olarak tanımlanmaktadır (Quadagno, 1999). Kronolojik olarak, kırk yaş otuz yaştan daha ileri bir yaşı ifade eder. Ancak kronolojik yaş, bireyin fiziksel sağlığı, zihinsel kapasitesi veya sosyal statüsü hakkında doğrudan bilgi vermez (Danış, 2004). Bu durum, yaşın yalnızca bir zaman ölçüsü olmadığını, bireylerin yaşam deneyimleri ve etkileşimleri ile şekillenen daha karmaşık bir olgu olduğunu göstermektedir. Cohen'in (2002) de vurguladığı gibi, yaşlanma biyolojik, psikolojik ve sosyo-kültürel koşullarla şekillenen çok boyutlu bir yapıya sahip kavramdır. Dolayısıyla, yaşlanma devam eden bir süreç olarak görülmektedir, bu nedenle yaşlanma kavramına sadece kronolojik verilerle değil, aynı zamanda bireyin sosyal ve psikolojik belirtilerinin kaydedildiği alan olarak bütüncül bir yaklaşım ile bakmak gerekmektedir.

2.1.2.2. Biyolojik yaşlanma

Biyolojik yaşlanma, hücresel, organ ve sistem düzeyinde gerçekleşen karmaşık bir süreçtir. Bu süreç, genetik programlama ve çevresel etkenlerin etkisiyle oluşan yapısal ve işlevsel değişikliklerin birikimiyle karakterizedir (Karasu, 2008). Biyolojik yaşlanma belirtileri, tüm yaşlanma sürecinin yalnızca bir kısmını oluşturur ve genellikle daha az belirgin olan, yavaş ilerleyen psikolojik ve sosyal değişikliklerden önce gözlemlenir. Belin bükülmesi, hareketlerin yavaşlaması, özellikle görme ve işitme gibi duyuların zayıflamasıyla görünür hale gelir (Arpacı,2005). Bu bağlamda, biyolojik yaşlanma yalnızca dışsal değişimlerle de sınırlı kalmaz, aynı zamanda moleküler ve hücresel düzeyde meydana gelen bir dizi hasarın birikimi olarak da tanımlanır. Bu hasarlar, zamanla fizyolojik kapasitenin azalmasına ve çeşitli hastalıkların riskinin artmasına yol açarak bireyin fonksiyonel kapasitesinde azalmaya neden olur (Bilir, 2018). Sonuç olarak biyolojik yaşlanma, bireylerin hem fiziksel hem de psikolojik olarak yaşlanmalarını etkileyen çok yönlü bir değişim sürecini ifade etmektedir.

2.1.2.3. Psikolojik yaşlanma

Psikolojik yaşlanma, bireylerin yaşlılık döneminde zihinsel işlevlerindeki azalma ve davranışsal uyum yeteneğindeki değişiklikleri ifade eder. Bu süreçte, bilişsel becerilerdeki değişiklikler ve ruhsal davranışlardaki değişimler önemli rol oynar (Karakaş & Durmaz, 2017). Yaşlanmaya karşı hazırlıksız olmak, psikolojik yaşlılığın temel nedenlerinden biridir. Kendini

işine adanmış bir kişi emekli olduğunda, yetersizlik duygusu, başkalarına yük olma korkusu ve işe yaramama hissi yaşayabilir. Ayrıca, yaşlılıkla birlikte aşırı tutumlu hale gelme, sağlık sorunlarına dair kaygılar ve geleceğe dair endişeler ortaya çıkar. Tüm bu faktörler, yaşlanmanın psikolojik boyutunu oluşturur ve bireylerin yaşlılığa geçiş sürecini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Kalınkara, 2011). Psikolojik yaşlanma, zihinsel bir süreçtir ve bireyin yaşlanma olgusu ne kadar kabul ettiği ile doğrudan ilişkilendirilmektedir.

2.1.2.4. Sosyal yaşlanma

Sosyal yaşlanma, bireyin zamanla rol ve statüsünde yaşanan değişiklikleri ifade eder. Bu durum, bireyin toplum içindeki konumunda, çalışma hayatında ve sosyal aktivitelerinde gücünün ve yeteneğinin azalmasıyla şekillenir. Sosyal yaşlılık, toplumdan topluma farklılık gösterebilir. Biyolojik yaşlanma organizmanın yapısal ve işlevsel değişimlerini içerirken, sosyal yaşlanma bireyin rollerini üstlenme ve bırakma süreçlerindeki değişimlere dayanır (Onur, 1991). Bu iki yaklaşım birlikte ele alınarak, bireyin yaşlanma süreci hem biyolojik hem de toplumsal gidişatla değerlendirilebilir; bu da yaşlanma ile kişinin ve toplum arasındaki etkileşimin şekillenmesini sağlar.

Yaşlanmanın toplumsal boyutu ise, bireyin içinde bulunduğu toplumdaki yaşa bağlı normları ve bu normlara dayalı olarak belirli bir yaş grubundan beklenen davranışları ile toplumun bu gruba verdiği değeri tanımlar (Karataş, 1990). Toplumsal normlar ve değerler, bireyin yaşlılık dönemindeki deneyimlerini önemli ölçüde şekillendirir. Yaşlanmanın toplumsal boyutu, bireyin yaşadığı çevrede kabul gördüğü ölçüde daha anlamlı ve değerli bir hal alır.

2.1.3. Yaşlılık dönemi özellikleri

Yaşlılık döneminde bireyler, bilişsel, fiziksel ve psikososyal alanlarda önemli değişikliklerle karşılaşır. Bu süreçte bireysel özellikler farklılaşarak yaşlanmanın etkileri her bireyde farklı şekillerde kendini gösterir. Bu etkileri bilişsel, fiziksel ve psikososyal olarak ayrı kategorilerde incelemek daha doğru olacaktır.

2.1.3.1. Yaşlılık dönemi bilişsel özellikleri

Yaşlanma süreci, bireylerde fonksiyonel değişikliklere yol açar. Bu değişiklikler, bazı işlevlerin korunmasına rağmen, bazı durumlarda hafif ya da büyük kayıplara yol açabilir. Bu süreçte bireyler, yaşlanmaya bağlı olarak çeşitli zorluklarla karşılaşabilirler. Örneğin, bazı insanlar hafif gerilemeler yaşarken, bu durum onların günlük yaşamlarını ve sosyal ilişkilerini etkilemezken; bazıları Alzheimer hastalığı gibi ciddi hastalıklarla daha büyük kayıplar

yaşayabilir (Baltes, 1997). Yaşlanma ile, yaşlı bireylerde bazı bilişsel değişiklikler meydana gelmektedir. Bu değişiklikler şunlardır;

- Yaşlanma ile bilgi işleme hızı yavaşlar ve bu da yeni bilgi öğrenme sürecini uzatır. Ayrıca, öğrenme daha fazla stratejik çaba gerektirir. Dil becerileri genellikle korunur, ancak kelime bulma, adlandırma ve sözlü akıcılık gibi alanlarda bozulmalar gözlemlenebilir aynı zamanda bellek sisteminde değişiklikler gözlemlenir. Kısa süreli bellek, daha az aralıklarla işlerken, uzun süreli bellek hatırlama performansında belirgin bir gerileme yaşar (Karakaş & Durmaz, 2017).
- Dikkat yetileri, özellikle aynı anda birden fazla göreve odaklanmayı (bölünmüş dikkat) veya seçici dikkati sürdürmeyi zorlaştırır. Aralıksız görevlerde zorluklar artar ve buna ek olarak Yaşlanma ile görsel-mekânsal sistemler ve esnekliğe sahip görevlerde gerileme yaşanabilir (Eyüboğlu, Şişli, & Kartal, 2023).

Yaşlanmayla birlikte her bireyin yaşam biçimi farklı etkilenmekte ve bu süreçteki kazançlar ile kayıpların birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir (Cangöz, 2009). Sonuç olarak, yaşlanma hem bireysel hem de toplumsal boyutlarıyla bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmelidir.

2.1.3.2. Yaşlılık dönemi fiziksel özellikleri

Yaşla birlikte duylarda azalma yaşanır; özellikle koku ve tat duylarındaki değişiklikler, beslenme alışkanlıklarını olumsuz etkileyebilir. Mekân algısındaki bozulma, denge ve eşgüdüm gibi temel motor becerileri zorlaştırabilir. Görme yeteneği genellikle diğer duylardan önce azalır; görme alanındaki daralma ve karanlığa uyumda zorluklar, bireyde uyum sorunlarına ve günlük etkinliklerde sınırlamalara neden olabilir. İşitme kaybı ise karışıklık, şaşkınlık ve güvensizlik gibi duyguların yanında, çevreye karşı bir "durgunluk" hissi yaratabilir (Onur, 1995). Bu fiziksel değişimlerin bir sonucu olarak, yaşlılık dönemindeki gerilemeler belirli kategorilerde incelenebilir.

Emiroğlu'na (1995) göre, yaşlılıkla birlikte ortaya çıkan fiziksel gerilemeler üç başlıkta toplanabilir:

- Bedensel gerilemeler: Hareket yeteneğinde azalma (yürüme, koşma) ve boşaltma sistemi sorunları gibi durumlar.
- Seksüel gerilemeler: Hormon seviyelerinde düşüş ve değişim süreçlerinin sona ermesi.
- Entelektüel gerilemeler: Hafıza kaybı ve unutkanlık gibi tedavi edici problemler.

Bu bulgular, yaşlılık döneminin sadece fiziksel bir gerileme süreci olmadığını, aynı zamanda bireyin sosyal ve psikolojik uyumunu da etkileyen çok boyutlu bir süreç olduğunu göstermektedir.

2.1.3.3. Yaşlılık dönemi psikososyal özellikleri

Öz'e (2002) göre, toplumun yaşlı bireylere yönelik tutumları, onların yaşam doyumları ve ruhsal durumları üzerinde önemli bir rol oynar. Yaşlı bireyler, tıpkı diğer insanlar gibi anlaşılmak ve değer görmek isterler; ancak bu ihtiyaçları karşılanmadığında öfke, kırgınlık ve yalnızlık hissi yaşayabilirler. Yaşlı bireylerin işlevsel kayıplar ve bedensel değişimlere uyum sağlayamaması, ruhsal çöküntüye yol açabilmektedir. Özellikle sosyal izolasyon, demans, alkolizm ve fiziksel sınırlamalar, yaşlı bireylerin toplumdan uzaklaşmalarına neden olabilecek temel faktörler arasında yer alır.

Yaşlılık dönemi, bireylerin sosyal rollerinde ve ilişkilerinde önemli değişikliklerin meydana geldiği bir süreçtir. Emeklilikle birlikte sosyal ilişkilerde azalma, yalnızlık hissi ve toplumsal izolasyon gibi sorunlar ortaya çıkabilmektedir (Teke, Kütük, Pektaş & Ekmen, 2022). Özellikle fiziksel veya zihinsel kapasite kaybı yaşayan yaşlılar, arkadaş ve aile üyelerinin kaybı nedeniyle dışlanma düşüncesine kapılabilirler. Günlük ihtiyaçlarının karşılanmaması, sağlık durumunun kötüleşmesi ve yakınlarıyla iletişimin azalması, yaşlı bireylerde yalnızlık duygularının artmasına neden olabilmektedir (Durğun & Merde, 2021). Bu durum, yaşlı bireylerin sosyal çevrelerinde yeterince desteklenmediğinde yaşam kalitelerinin düşmesiyle sonuçlanır. Yaşlı bireylere yönelik anlayış ve destek eksikliğini gidermek, bu grubun toplumsal hayata daha etkin katılımını sağlamak açısından kritik önem taşımaktadır.

2.1.4. Yaşlılık döneminde karşılaşılan sorunlar

Yaşlanma süreci, bireylerin hem fiziksel hem de psikolojik değişimler yaşadığı, aynı zamanda ihtiyaç, değer, kapasite, rol ve davranışlarında belirgin farklılıkların ortaya çıktığı bir dönemdir (Arpacı, 2005). Bu süreç, bireylerin yaşam kalitesini etkileyen pek çok faktörü beraberinde getirir. Bu faktörler arasında sosyal ilişkiler, gelir durumu, barınma koşulları, ulaşım imkânları ve aile ilişkilerinde yaşanan değişimler önemli bir yer tutar.

Myers'a (1981) göre, yaşlı bireyler yalnızca sahip oldukları bakım hizmetleri ve haklarla değil, aynı zamanda ruh sağlıkları açısından da özel bir risk grubu olarak değerlendirilmektedir. Yaşlı bireylerin ruh sağlığına yeterli özen gösterilmemesi ve bu alanda gerekli önlemlerin alınmaması, hak ihlallerine yol açabilir. Bu tür ihlaller yalnızca bireysel düzeyde sorunlara

neden olmakla kalmaz, aynı zamanda toplumun genel yapısının da bozulmasına ve ahlaki değerlerin zedelenmesine sebep olabilir

Arpacı 'ya (2005) göre, bu durumun ortaya çıkmasında etkili olan önemli faktörler şunlardır:

- Toplum ve aile yapılarındaki değişimler: Endüstrileşme ve kentleşme, çekirdek ailelerin yaygınlaşmasına yol açarak yaşlıların bağımsız yaşamlarını artırmış ve akraba veya çocuklardan gelen sosyal ve ekonomik desteğin parçalanmasına neden olmuştur.
- Gelir azalışı: Emeklilik sonrasında gelir kaybının azalması veya hiç emekli olamamış yaşlıların çalışıp çalışmaması durumunda, temel ihtiyaçlarını karşılamada zorluk yaşamasına yol açmaktadır.
- Zamanın etkin kullanılamaması: Emeklilikle birlikte artan boş süreler, yaşam sınırları artırılacak şekilde değerlendirilmemesi.
- Barınma koşulları: Yaşlılık koşulları uygun konut imkanlarının kısıtlılığı.
- Teknolojik ve toplumsal değişimlere uyum zorlukları: Yaşlılıkta bu hızlı değişimleri takip etmekte güçlük çekmeleri.

Bu değişkenler, yaşlı bireylerin günlük yaşam koşullarını ve genel mutluluk düzeylerini olumsuz yönde etkileyen temel unsurlar arasında yer alır. Sosyal ilişkilerdeki eksiklikler, ekonomik zorluklar ve fiziksel engeller, yaşlı bireylerin yaşam kalitesini önemli ölçüde düşürmektedir.

2.1.4.1. Ekonomik sorunlar

Onur'a (1995) göre, yaşlı bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri ve ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için yeterli gelirden yoksun olmaları önemli bir sorundur. Özellikle sosyal güvenlik sistemlerinden yararlanamayan ve yalnız yaşayan yaşlı bireyler, ekonomik sıkıntılardan daha fazla etkilenmektedir. Ekonomik sorunlar, genellikle yaşlı bireylerin emekli olmasıyla iş ve gelir kaybı yaşamları sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu durum, azalan gelire uyum sağlayamama, önceki yaşam standartlarını sürdürememenin yarattığı sosyal ve psikolojik baskı gibi olumsuz sonuçları beraberinde getirmektedir.

Ekonomik sorunlar, sağlık ve beslenme gibi diğer alanlardaki problemler de derinleşerek daha ciddi sorunlara yol açmaktadır. Toplumda ekonomik yeterlilik, bir saygınlık ve prestij göstergesi olarak görülmekte, bu nedenle varlıklı yaşlı bireyler daha fazla ilgi görmektedir. Ancak gençlik yıllarında yeterince birikim yapmamış yaşlıların oranı oldukça fazladır (Sevil, 2005). Ekonomik eşitsizliklerin yaşlı bireylerin yaşam kalitesi üzerindeki etkisini açıkça ortaya

konulmaktadır. Ekonomik yetersizlik, bireylerin yalnızca fiziksel sağlığını değil, aynı zamanda toplumsal statüsünü de olumsuz etkileyen bir sorundur. Yaşlı bireylerin ekonomik sıkıntılar nedeniyle toplumsal dışlanma yaşaması, sosyal bağlantılarını koparmalarına ve yalnızlık hislerinin artmasına neden olabilmektedir.

Ülke genelimizde memur, işçi ve esnaflara ödenen emekli maaşlarının yanı sıra, 2022 sayılı yasa kapsamında altmış beş yaş ve üzerinde olan yaşlılara verilen aylığın genellikle düşük olduğu bilinmektedir. Bu durum, yaşlıların emeklilik sonrası yaşamlarını tatmin edici bir düzeyde sürdüremediklerini ve ciddi ekonomik zorluklar yaşadıklarını göstermektedir (Kurt, 2008). Bireylerin ekonomik refahını artırmak, onların yalnızca yaşam standartlarını yükseltmekle kalmaz, aynı zamanda yaşlılık döneminde daha huzurlu ve onurlu bir yaşam sürmelerine olanak tanır.

2.1.4.2. Sağlık sorunu

Yaşlılık döneminde sağlık sorunları daha sık görülmekte, kronik hastalıklara sahip yaşlının, yaşam doyumu ve kalitesi olumsuz etkilenmektedir (Yaşam Kalite Rehberi, 2000; Akt. Danış, 2004). Yaşlı bireylerin %80'inden fazlasında en az bir kronik hastalık bulunmaktadır. Bu hastalıklar arasında kalp hastalıkları, hipertansiyon, inme, astım, kronik bronşit-amfizem, kanser, diyabet ve artrit yer almaktadır. Özellikle hipertansiyon ve diyabet, yaşlı nüfusta sıkça görülen kronik hastalıklardandır. Türkiye'de 2016 yılında yaşlı bireylerin ölüm nedenlerinin %45,6'sı dolaşım sistemi hastalıkları, %16,3'ü tümörler ve %13,9'u solunum sistemi hastalıkları olarak kaydedilmiştir (Aslan, Koç & Çolaklar, 2017). Sağlık sorunlarının yaşlı bireylerin günlük yaşam aktivitelerini sınırlaması, bağımsızlıklarını kaybetme riskini artırırken, duygusal ve sosyal sorunlara da yol açmaktadır. Aynı zamanda yaşlı bireylerin hem fiziksel hem de psikolojik durumlarını etkileyerek, bağımsız yaşam becerilerinin azalmasına ve bakıma ihtiyaç duymalarına neden olabilmektedir.

2.1.4.3. Beslenme sorunu

Yaşlılıkta enerji ihtiyacı, hastalık, sakatlanmalar ve kırıklar gibi durumlarla artabilir. Bu gibi durumlarda yetersiz beslenme, hastalığın süresinin uzamasına ve kimi zaman buna bağlı ölümlerin artmasına neden olabilmekte. Yaşlılıkta tedavi durumu, yaşlanma değişikliklerine bağlı değişiklikler, beslenme, kronik hastalık, ilaç kullanımı, fiziksel, psikolojik, sosyal ve ekonomik faktörlerden etkilenmektedir (Aksoydan, 2008). Bu nedenle, yaşlı bireylerin sağlık hizmetleri kapsamında, beslenme düzeni ve enerji ihtiyaçlarına özel bir özen gösterilmelidir. Bunun akabinde, yaşlanma süreciyle birlikte tat ve koku alma duyularında azalma, diş kayıpları,

çığneme ve yutma güçlükleri gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu durumlar, yaşlı bireylerin iştahını ve besin alımını olumsuz etkileyerek yetersiz beslenmeye yol açabilmektedir. Ayrıca, sindirim sistemi fonksiyonlarında meydana gelen değişiklikler, besinlerin emilimini ve metabolizmasını etkileyerek beslenme durumunu daha da karmaşık hale getirebilmektedir (Yabancı, Akdevelioğlu & Rakıcıoğlu, 2012).

2.1.4.4. Barınma sorunu

Günümüzde yaşlı nüfusun oranının artmasıyla birlikte barınma sorunları daha belirgin hale gelmektedir. Huzurevleri ve yaşlı bakım merkezleri gibi kurumsal barınma seçenekleri, talep karşılama yetersiz kalmaktadır. Bu durum, yaşlıların aileleriyle birlikte yaşamalarını veya kendi başlarına yaşamalarını zorlaştırmaktadır (Akan, 2023).

Yaşlı bireyler, fiziksel ve ekonomik zorluklar nedeniyle alıştıkları yerleri terk etmek zorunda kalabilmektedir. Eski yerleşimlerin yıkılması ve yenilerinin yapılması, sosyal rollerin ve çevrenin kaybı, ayrıca sosyal yaşamının yeniden kurulmasına neden olmaktadır (Koşar, 1996). Yaşlıların barınma sorununu çözmek için, çeşitli alternatiflerin geliştirilmesi gerekmektedir. Aile içi bakımın desteklenmesi, evde bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve yaşlı dostu konut projelerinin teşvik edilmesi gibi önlemler, bu sorunun çözümüne katkı sağlayabilir. Ayrıca, şehir planlamasında yaşlıların ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması ve kurumsal barınma seçeneklerinin çeşitlendirilmesi, yaşlıların barınma ihtiyaçlarını karşılamak için önemlidir (Sılaydın, 2008). Alışılmış çevrenin kaybı, yaşlı bireylerde yalnızlık, güvensizlik ve aidiyet hissinin azalması gibi zorluklara yol açabilir. Mekânsal ve sosyal değişimlerin yaşlı bireyler üzerindeki etkilerini hafifletmek, toplumun yaşlanma sürecine dair duyarlılığını artırmayı gerektirmektedir.

2.1.4.5. Yaşlı hizmetleri ve bakım sorunu

Yaşlılık süresi, yaşayacağınız yaşamın önemli bir kısmıdır. Bu dönemde yaşlıların bakımının sağlanması, yaşam kalitelerini doğrudan ilgilendiren temel faktörlerden biridir (Doğan, 2021).

Bu süreçte, yaş, prestij sağlayan bir değer olmaktan çıkmış ve aile bireyleri arasındaki bağların zayıflaması, kuşaklar arasındaki mesafelerin artmasına yol açmıştır. Bu durum, yaşlı bireylerin aileden gördükleri desteğin azalmasına ve sosyal rollerini kaybetmelerine neden olmaktadır. Kurum bakımına yönelik olumsuz algılar da yaşlıların bakım sorunlarından biridir. Hem yaşlılar hem de yakınları, yaşlıların kurumunun bakımında sağlanması genellikle istememektedir. Ancak ekonomik sıkıntılar nedeniyle birçok aile yaşlı bireyin bakımını

kurumlara devretmek zorunda kalmaktadır (Kurt, 2008). Bu dönüşüm, yaşlı bireylerin toplum içindeki statüsünü ve ailenin bakım rolünü yeniden şekillendirmiştir.

2.1.4.6. Sosyal uyum sorunu

Yaşlılık döneminde sosyal uyum düzeyi, eğitim, meslek, gelir durumu ve çevre gibi değişkenlere bağlı olarak farklılık gösterir. Yaşın ilerlemesiyle beraber sosyal uyum azalır ve bireylerin yalnızlaşma özellikleri görülür. Ancak daha iyi eğitim almış ve yüksek gelire sahip yaşlı bireyler, sosyal çevreleriyle daha kolay iletişim kurarak uyum sağlamada avantajlıdır. Bu durum, yaşanan bölgenin özelliklerine göre de değişiklik gösterebilir (Kurt, 2008). Bu kapsamda, yaşlı bireylerin sosyal çevreleri ve yaşam koşulları ile olan ilişkilerinin, sosyal uyum düzeyleri üzerindeki belirleyici etkisi ortaya çıkmaktadır.

Modern toplum yapısı yaşlıların ihtiyaçlarını yeterince karşılamaz. Üretici ve tüketici rollerine odaklanan bu düzen, yaşlı bireyleri dışlayarak onları toplumsal ayrımcılığa maruz bırakır. Yaşlıların bu ayrımcılığa uyum sağlayarak "yaşlı" olarak tanımlamaları hem ayrımcılığı detaylandırır hem de bireylerin toplumsal etkinliklere katılmasını kısıtlar. Bu durum, yaşlıların toplumsal özne olmaktan çıkmalarına yol açar (Kalaycıoğlu, 2003). Modern toplumların bu dışlayıcı yapısının, yaşlı bireyler üzerinde yarattığı olumsuz etkilerin azaltılması için yaşlıların toplumsal rolleri yeniden tanımlanmalı ve güçlendirilmelidir.

2.1.4.7. Sosyal dışlanma ve yalnızlık sorunu

Bir bireylerin ya da küçük bir grubun, toplumun sunduğu yaşam alanlarından veya olanaklardan mahrum kalması, ayrıştırılması ve toplumsal ilişki ağlarından uzak kopması sosyal dışlanma olarak adlandırılmaktadır (Danışoğlu, 2009). Bu tanım, sosyal dışlanmanın bireyin yalnızca fiziksel varlığını değil, aynı zamanda toplumsal işlevlerini ve aidiyet duygusunu da etkilediğini vurgulamaktadır. Larsen'e (1985) göre, bazı programlar yalnız yaşamayı sosyal izolasyonla eş tutsa da sosyal izolasyonun tek şartı yalnızlık değildir. Çünkü yalnızlık, her zaman yalnız başına yaşayan bireylerle ilişkili değildir. Tek başına yaşayan birçok birey, toplumsal olarak aktif olabilir ve güçlü sosyal bağlara sahip olabilir. Bu durum, sosyal bağların yalnız fiziksel birliktelikle değil, bireyin topluma katılım derecesiyle daha çok bağlantılı olduğunu göstermektedir.

Sosyal dışlanma çok boyutlu bir olgudur ve bireylerin modern yaşamın temel koşullarına hiç katılmaması ya da sınırlı şekilde katılımını ifade etmektedir. Sosyal dışlanmanın etkilediği alanlar arasında iş hayatı, tüketim, sağlık hizmetlerine erişim, toplumsal tanınma ve

vatandaşlık/politik katılım yer almaktadır. (Hasluck ve Green, 2004). Bu unsurlar, bireyin toplumsal hayata etkin katılımını engelleyen önemli bariyerler oluşturmaktadır.

Williams'a (2000) göre, yaşlılık genellikle olumsuz bir şekilde tanımlanmakta ve yaşlılığa dair birçok kötüleştirici ve çirkin kalıplaşmış düşünceler bulunmaktadır. Bu kalıplaşmış algılar, yaşlı bireylerin toplumdaki rollerini ve statülerini olumsuz yönde etkileyerek, onları sosyal dışlanmaya daha açık hale getirebilmektedir.

Yaşlı bireyler hayatlarının bir döneminde genellikle yalnızlık duygusuyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, aktif çalışma hayatının sona erdiği, sosyal ilişki ağlarının daraldığı ve bireyin toplumsal rollerinin değişime uğradığı bir zaman diliminde ortaya çıkar. Bu geçiş süreci, yaşlı bireylerin sosyal çevrelerinden uzaklaşmasına ve yalnızlık hissinin artmasına neden olabilir. Çocuklarıyla ilişkilerinin kopması veya aynı evde yaşarken bile stresli bir ortamda bulunmaları, yaşlı bireylerde yalnızlık duygusunu daha da pekiştirir. Sosyal izolasyonun etkileri, yalnızca bireyin duygusal durumuyla sınırlı kalmaz; aynı zamanda fiziksel sağlık, yaşam doyumu ve genel yaşam koşullarında olumsuz etkiler yaratır (Kurt,2008). Yalnızlık ve sosyal izolasyonun bir arada yaşanması, yaşlı bireylerin yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde daha büyük zorluklarla karşılaşmasına zemin hazırlar. Danış'a (2008) göre, yoksulluk, yaşlı bireylerin yalnızlaşmasının en önemli nedenlerinden biridir. Temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan veya karşılayamayan yaşlı bireyler, sosyal ve kültürel etkinliklere katılmak ve üretken bir yaşam sürdürebilmek için gerekli gelirden yoksun kalmaktadır. Bu durum, yaşlı bireylerin sosyal yaşamla olan bağlarının zayıflamasına ve toplumsal hayattan giderek daha fazla kopmalarına neden olmaktadır.

2.1.5. Yaşlılara yönelik sosyal hizmetler

"Gerontolojik sosyal hizmet" olarak adlandırılan sosyal hizmet uygulamaları, yaşlı bireylerin yaşam kalitesini artırmayı amaçlayan özel bir alan olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye'de son yıllarda, yalnızca aile sisteminin yaşlı bireylere destek sağlama konusunda yeterli olmadığı fark edilmiştir. Bu durum, sosyal hizmetlere olan ihtiyacın artmasına neden olmuş ve mesleki standartlar ile ilkelerin önemini ön plana çıkarmıştır. (Tufan, 2003). Yaşlı bireylerin ihtiyaçlarının karşılanmasında sosyal hizmetlerin önemi, toplumsal yapının değişimiyle daha belirgin hale gelmiştir. Bu gelişmeler, yaşlı bireylerin yalnızca fiziksel ihtiyaçlarının değil, aynı zamanda sosyal ve psikolojik gereksinimlerinin de dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.

Tomanbay'a (2007) göre, yaşlı bireyler için sosyal hizmet, yaşamlarının zenginleşmesini ve toplumla bütünleşmelerini desteklemeyi hedefleyen bir hizmet türüdür. Bu hizmetler, yaşlı

bireylerin sosyal iletişimlerini artırarak fiziksel ve psikolojik sağlıklarını olumlu yönde etkiler. Ayrıca, bu uygulamalar sosyal sağlık hizmetleri kapsamında değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, yaşı bireylerin sosyal hizmetler yoluyla desteklenmesi, onların yalnızlık hissini azaltırken, yaşam doyumlarını artıran bir etki yaratır. Sosyal hizmetlerin yaşı bireyler üzerindeki bu çok boyutlu etkisi, bireylerin toplum içinde daha aktif bir rol üstlenmelerini mümkün kılmaktadır.

Sosyal hizmetin temel değerleri ile birleştirilmiş ve sınırlandırmalar yerine bireylerin kapasitelerine odaklanan bir perspektifin, yaşı bireylerin kapasitelerini sürdürmelerine yardımcı olduğunu belirtilmektedir (Allen ve ark., 2009). Bu yaklaşım, yaşı bireylerin yalnızca mevcut zorlukları ile değil, aynı zamanda sahip oldukları potansiyel ve yeteneklerle de ilgilenilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Sosyal hizmetin bu kapsayıcı bakış açısı, yaşı bireylerin kendi kapasitelerini tanımalarına ve geliştirmesine olanak tanırken, toplumsal uyumu da güçlendirmektedir.

Hablemitoğlu ve Özmete'ye (2010) göre, sosyal hizmetlerin yaşı bireyler için planlanmasında, bireyin kişisel özellikleri ve aile yapısının göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu süreçte, hizmetlerin "yaşı için" değil, "yaşı ile" planlanması, yaşı bireylerin ihtiyaçlarını anlamada ve çözüm yolları geliştirmede etkili bir yaklaşım sunar. Bu anlayış, yaşı bireylerin karar süreçlerine dahil edilmesini teşvik ederek, onların aktif birer özne olarak sosyal hizmet süreçlerinde yer almasını sağlar.

Gerontolojik sosyal hizmet, yaşlıların ve ailelerinin yaşam kalitelerini artırmaya ve sürdürülebilir kılmaya odaklanmaktadır (Duyan ve ark., 2008). Yaşı bireylerin yaşam kalitesini yükseltmek için geliştirilen bu bütüncül yaklaşım, onların toplumsal hayatta daha aktif ve saygın bir yer edinmesine katkı sağlamaktadır. Kam'a (1996) göre, sosyal hizmet süreci, yaşı bireylerin güçsüzlüklerini en aza indirmeyi ve onları yaftalamadan uzak tutmayı amaçlayan çeşitli faaliyetleri kapsamaktadır. Yaşı bireylerin sahip oldukları potansiyeli ortaya çıkarmayı hedefleyen bu süreç hem bireysel hem de toplumsal anlamda daha kapsayıcı bir sosyal hizmet anlayışını temsil etmektedir.

Sosyal hizmet uzmanlarının bu alandaki sorumlulukları arasında savunuculuk, uzlaştırma, aracılık, planlama, karar verme, uygulama, izleme ve değerlendirme gibi faaliyetler yer almaktadır. Gerontolojik sosyal hizmetlerde, bu uygulamalar yaşı bireylerin günlük yaşamındaki refah düzeylerini artırmada kritik bir rol oynar (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010). Yaşı bireylerin yaşam kalitesini yükseltmek için geliştirilen bu bütüncül yaklaşım, onların toplumsal hayatta daha aktif ve saygın bir yer edinmesine katkı sağlamaktadır.

Karakuş'a (2018) göre, kamu idarelerinin hizmetleri belirli başlıklar altında gruplandırılabilir. Örneğin “Koruyucu geliştirici hizmetler” arasında hayat boyu öğrenme ve yetişkin eğitim programları, Üçüncü Yaş (Tazelenme) üniversiteleri ve yaşlılığa hazırlık çalışmaları gibi uygulamalar bulunmaktadır. Bununla birlikte, emeklilik ve sosyal güvenlik hizmetleri ile genel sağlık sigortası seçenekleri de bu grupta önemli bir parçası olduğunu vurgulanmaktadır. Bu hizmetler, yaşlıların yaşamlarını daha aktif ve sağlıklı bir şekilde sürdürmelerine katkı sağlamaktadır.

2.1.5.1. Sosyal güvence hizmetleri

Yaşlılık dönemi, bireylerin sosyal güvenceye en çok ihtiyaç duyduğu evrelerden biridir. Bu dönemde yoksulluk gibi risklerin artması, sosyal güvenlik sisteminin yaşlı bireyler için önemli bir koruma mekanizması haline gelmesine yol açmaktadır (Şeker ve Kurt, 2018: 18). Bu durum, yaşlılık dönemine yönelik sosyal politikaların hayata geçirilmesinde sosyal güvenlik sisteminin anahtar bir rol oynadığını göstermektedir.

Türkiye’de yaşlı bireyler için yaşlılık sigortası kapsamında yaşlı aylığı uygulaması bulunmaktadır. Sosyal güvenlik sistemi, geliri belirli bir düzeyin altında olan yaşlılara yaşlı aylığı sağlamaktadır. Sosyal güvenlik sistemi primli ve primsiz olarak ikiye ayrılır. Çalışma geçmişine sahip olan ve prim ödeyen bireyler primli sosyal sigortalar kapsamına girerken, düzenli geliri ve işi olmayan yaşlılar primsiz sosyal güvenlik sistemi ile desteklenir. Emeklilik aylığı ve yaşlılık aylığı primli sigortalar içinde yer alırken, primsiz sosyal güvenlikle yararlanan yaşlılara 2022 sayılı kanun ile güvence sağlanmaktadır (Altun, 2021: 35). Bu destek mekanizmaları, bireylerin gelir durumlarına ve çalışma geçmişlerine uygun çözümler sağlayarak, yaşlılık dönemindeki sosyal ve ekonomik risklerin etkisini azaltmaktadır.

2.1.5.2. Sağlık ve bakım hizmetleri

Yaşlı bireylere yönelik sağlık hizmetlerinin geriatrik hastaneler, kısa süreli bakım üniteleri ve evde bakım hizmetleri gibi birçok farklı seçeneği içerdiğini ifade edilmektedir (Gürer ve diğerleri, 2019). Türkiye’de sağlık ve bakım hizmetleri, özellikle evde bakım uygulamaları, son yıllarda önemli gelişmeler sunmaktadır. Evde bakım hizmetleri, hastaların kendi yaşam alanlarında sağlık hizmeti sunarak, hastane yatışlarını en aza indiren etkin bir çözüm sunmaktadır. Bu hizmetler, hastaların yaşam kalitelerini yükseltirken, sağlık sisteminin de rahatlamasını sağlamaktadır (Altuntaş, Yılmaz, Güçlü ve Öngel, 2010). Evde bakım hizmeti, yalnızca fiziksel sağlıkla sınırlı olup, aynı zamanda psikososyal iyilik halleriyle de yaygınlaşmaktadır. Yapılan araştırmalar, evde sağlık hizmeti alan hastaların büyük bir

bölümünde sunulan hizmetlerden memnun olduğunu ve bu hizmetlerin yaşam kalitesinin olumlu yönde devam ettiğini göstermektedir. Özellikle uzun süreli bakıma ihtiyaç duyan bireyler için evde bakım hizmetleri, ailelerin de bakım aralıklarını hafifleterek daha sürdürülebilir bir bakım süreci sağlamaktadır (Güdük ve Sertbaş, 2020). Bu hizmetler, yaşlı bireylerin yaşam kalitesini artırmayı ve onların mümkün olan en bağımsız şekilde yaşamalarını sağlamayı hedeflemektedir

Gürer ve diğerlerine (2019) göre, yaşlı bireylerin sağlığı, yalnızca kendilerini değil, çevrelerini ve toplumlarını da doğrudan etkilemektedir. Ekolojik bakış açısına göre, sağlıklı bir yaşlı birey, genellikle sağlıklı bir toplumun göstergesi olarak değerlendirilmektedir. İnsan hakları bağlamında ise insan onuruna yaraşır bir yaşam, temel bir hak olarak kabul edilmeli ve yaşlı bireyler bu haktan mahrum bırakılmamalıdır. Bu görüş, yaşlı bireylerin sağlığına yönelik politikaların yalnızca bireysel değil, toplumsal bir zorunluluk olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

2.1.5.3. Yatılı bakım hizmetleri

Yatılı bakım hizmetleri, yaşlı yaşam evleri, huzurevleri ve rehabilitasyon merkezleri gibi kurumlar aracılığıyla sağlanır. Huzurevleri, bakımını kendisi sağlayamayan ve bakım verecek kimsesi bulunmayan yaşlı bireylere, maddi açıdan yetersiz olmaları durumunda ücretsiz hizmet sunar. Sosyal yoksunluğu gidermek için ise ekonomik durumu iyi olan yaşlılar, ücretli huzurevi hizmetlerinden yararlanabilirler (Gürer ve diğerleri, 2019: 5). Bu durum, huzurevlerinin yalnızca fiziksel bakım değil, aynı zamanda sosyal destek sağlama işlevini de yerine getirdiğini göstermektedir.

Türkiye'deki huzurevleri, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, belediyeler, vakıflar ve dernekler gibi farklı kuruluşlara ait olabilir. 2023 verilerine göre, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına ait 169 huzurevinde 14 bin 428 yaşlıya bakım hizmeti verilmektedir. Diğer kamu kuruluşlarına ait 21 huzurevinde ise 1.843 yaşlı birey bakım almaktadır. Özel sektörde ise 268 huzurevinde 13 bin 61 yaşlıya hizmet sunulmaktadır. Türkiye genelinde toplam 458 huzurevi, 29 bin 332 yaşlıya yatılı bakım hizmeti sunmaktadır. Huzurevlerinin %39'u kamuya ait, %59'u ise özel sektöre aittir. Kamu huzurevlerinde kalan yaşlıların oranı %49,5, özel huzurevlerinde kalanlar ise %39'dur (EYGM Engelli ve Yaşlılık İstatistik Bülteni, 2023). Bu veriler, Türkiye'de huzurevi hizmetlerinin kamu ve özel sektör iş birliği ile sunulduğunu ve bu iş birliğinin yaşlı bireylerin ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Çoban, (2024) 65 yaş ve üzeri bireylerin bakım tercihlerini ayrıntılı bir şekilde ortaya koymaktadır. Araştırmaya göre, yaşlı bireylerin %51,9'u evde bakım veya gündüzlü bakım hizmeti alarak evlerinde yaşamayı tercih ederken, %29,6'sı çocuklarının yanında kalmayı istemektedir. Buna karşılık, yalnızca %5,1'i huzurevinde yaşamayı tercih etmektedir. Yapılan araştırmalara göre, yaşlı bireyler kurumsal yatılı bakım hizmetlerinden genel olarak memnun olsalar da imkanları olduğunda evde bakım almayı tercih etmektedirler. Bu durum, yaşlı bireylerin alıştıkları çevrede ve sevdikleriyle birlikte yaşamayı daha anlamlı bulduklarını göstermektedir. Veriler, yaşlı bireylerin büyük bir kısmının kurumsal bakım yerine, bireysel alanlarında destek almayı daha uygun gördüğünü ve bu tercihin bakım politikalarının şekillendirilmesinde dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

2.1.5.4. Gündüzlü bakım hizmetleri

Gündüz bakım hizmetleri, yaşlı bireylerin sosyal, psikolojik ve günlük ihtiyaçlarını desteklemek amacıyla sunulan önemli bir hizmet modelidir. Bu hizmetler, genellikle evlerinde yalnız yaşayan veya aileleriyle birlikte yaşayan, ancak tıbbi bakım ihtiyacı olmayan yaşlı bireylere yönelik olarak tasarlanmıştır. 2023 yılı itibarıyla, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı 38 yaşlı gündüz yaşam evi, toplam 608 kapasite ile hizmet vermekte olup, 553 yaşlı bireye aktif gündüz bakım hizmeti sunmaktadır (EYGM Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, 2023). Yaşlı bireylerin evlerinden ayrılmadan sosyal etkileşimlerini artırmaları ve psikolojik destek almaları, bu hizmetlerin temel hedeflerinden biridir.

Yaşlı bireylere yönelik sunulan gündüz bakım hizmetleri arasında yer alan yaşlı kulüpleri, bireylerin sosyal etkinliklere katılmalarına, psikolojik danışmanlık almalarına ve temel sağlık hizmetlerinden yararlanmalarına olanak tanırken, yaşlı dayanışma merkezleri ise yatılı bakım gereksinimi olmayan yaşlıların sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflemektedir. (Gürer ve diğerleri, 2019: 5). Bu tür merkezler, yaşlı bireylerin boş zamanlarını değerlendirmeleri, sosyalleşmeleri ve iyilik hallerini geliştirmeleri açısından büyük bir öneme sahiptir. Gündüz bakım hizmetleri, yaşlı bireylerin yaşam kalitesini artıran ve onları toplumsal hayata daha aktif bir şekilde dahil eden bir sistem olarak, kurumsal bakım hizmetlerine tamamlayıcı bir model sunmaktadır.

2.1.5.5. Yaşlıların hizmet alabildiği engelli bakım kuruluşları

Engelli yaşlı bireyler, koşulları sağladıkları takdirde huzurevi yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezlerinde ve engelli bakım kuruluşlarında yatılı bakım hizmetlerinden yararlanabilirler. Bu kuruluşlarda yaşlı bireylerin beslenme, temizlik ve korunma gibi temel ihtiyaçlarının

karşılanmasının yanı sıra rehabilitasyon hizmetleri de sunulmaktadır (Karakuş, 2019: 273-274). Bu kapsamda, bireylerin fiziksel ve sosyal becerilerini geliştirmeye yönelik egzersizler, sanatsal ve kültürel aktiviteler ile iş uğraşı çalışmaları önemli bir yer tutmaktadır. Aynı zamanda engelli bakım hizmetleri, yaşlıların bağımsız bir yaşam için yeteneklerini desteklemeyi ve sosyal hayata katılmalarını teşvik etmektedir. Yapılan araştırmalara göre, bu merkezlerde sunulan bakım hizmetleri, yaşlıların yaşam standartlarını arttırırken aynı zamanda ailelerin üzerindeki bakım yükünü de azalmaktadır (Kaya, 2020). Özellikle gündüz bakım merkezleri, yaşlıların gün boyunca sosyal etkinliklere katılmasını sağlayarak, onların yalnızlık hissini azaltmayı sağlamaktadır (Demir ve Yıldız, 2021).

Engelli bakım kuruluşlarında hizmet alan toplam engellilerin dörtte biri, 60 yaş ve üzeri yaşlı bireylerden oluşmaktadır. Özel kuruluşlarda bu oran, resmi kuruluşlara kıyasla daha yüksektir (Karakuş, 2019: 274). Bu veriler, özel kuruluşların yaşlı engellilere yönelik hizmet kapasitesinin, resmi kuruluşlara oranla daha geniş olduğunu ortaya koymaktadır.

2.1.5.6. Sosyal yardımlar

1976 yılında kabul edilen 222 Sayılı Kanun, yaşlı bireylerin bakım sorumluluğunu öncelikle aileye yüklemiştir. Daha sonra kanun kapsamında, muhtaçlığını belgeleyen bireylere hayatta oldukları sürece aylık bağlanmaktadır. Bu ödemeler 2006 yılından itibaren SGK tarafından yapılmaktadır. Ayrıca Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, "Özel Amaçlı Yardımlar" çerçevesinde yaşlı ve muhtaç bireylere aşevleri aracılığıyla sıcak yemek sunmaktadır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, yardımları etkinleştirmek amacıyla SOYBİS, BSYH ve ALO144 projelerini yürütmektedir (Cengiz, 2018). Türkiye'de sosyal yardımlar, yaşlıların ekonomik ve sosyal refahını desteklemek amacıyla çeşitli devlet yönetimleri ve sivil toplum örgütleri tarafından sağlanmaktadır. Sosyal yardımlar, yaşlıların temel ihtiyaçlarını karşılamalarına, sağlık hizmetlerine erişimlerini kolaylaştırmalarına ve yaşam kalitelerini artırmalarına katkı bulunmaktadır (Yıldız ve Demir, 2020). Bu sistem, özellikle gelir güvencesine olmayan yaşlı bireyler destek sağlamayı amaçlamaktadır.

"Yaşlılık maaşı" olarak bilinen sosyal yardım, yaşlıların gelir güvencesine sahip olmalarını sağlamaktadır. Nüfusun büyük bir bölümünün yaşlıların oluşturduğu refah devletlerinde, yaşlılara yönelik sosyal yardımlar oldukça gelişmiştir, bu yardımların bir emeklilik sistemi gibi işlediği görülmektedir (Özdemir, 2004, s. 60). Sosyal yardımlar, yaşlı bireylerin ekonomik güvencelerini artırmak ve temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla sunulan önemli destek

mekanizmalarından biridir. Bu yardımlar, devletin sosyal politikalarının önemli bir parçası olarak yaşlı bireylerin yaşam standartlarını korumayı hedeflemektedir. Bunun yanı sıra, yaşlıların sosyal yaşamlarını teşvik eden projeler de sosyal yardımlar kapsamında değerlendirilmektedir. Örneğin, belediyeler tarafından yürütülen "Yaşlı Destek Programları", yaşlıların sosyalleşmesini, izolasyonunu azaltmayı ve aktif yaşamlarını sürdürmelerini sağlamayı hedeflemektedir (Çelik ve Aydın, 2021). Araştırmalar, bu tür programların yaşlıların psikolojik olarak iyi oluşlarını artırdığını ve toplumla olan bağlarını güçlendirdiğini göstermektedir (Arslan, 2020). Sonuç olarak, sosyal yardımların yalnızca ekonomik destek sağlamakla kalmayıp aynı zamanda yaşlı bireylerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik farklı hizmet modelleriyle desteklendiğini göstermektedir. Bu sayede, yaşlı bireylerin sosyal hayata dahil edilmesi ve yaşam kalitelerinin artırılması hedeflenmektedir.

3. YAŞLI DESTEK PROGRAMLARI

Yaşlı destek programları, yaşlıların fiziksel, psikososyal ve ekonomik refahlarını artırmayı sağlayan sosyal hizmetler bütünüdür. Bu programlar, yaşlıların bağımsız yaşamlarını sürdürmelerini, sağlık hizmetlerine erişimlerinin kolaylaştırılması ve sosyal yaşama aktif çalışmalarının sürdürülmesini sağlamaktadır (Akyıldız, 2020). 1982 yılında Viyana'da düzenlenen 1. Yaşlanma Asamblesi, yaşlılara dikkat çekmiş ve yaşlılık politikalarının belirlenmesine yönelik rehberlik yapmıştır. Bu ilkeler; katılım, bakım, kendini gerçekleştirme ve itibar olarak sıralanmıştır ve tüm ülkelerin ulusal programlarında bu ilkeleri göz önünde bulundurması vurgulanmıştır. Belirlenen bu ilkeler çerçevesinde, yaşlıların bağımsız yaşaması, sosyal ve ekonomik olarak aktif olması, bakım hizmetlerine erişim, itibarını kaybetmeme ve kendini gerçekleştirme hakları bulunmaktadır (İlik ve İçağasıoğlu Çoban, 2021). Dünya çapında yaşlı nüfus oranındaki artış, toplumlar da çeşitli dönüşümlere yol açmakta ve bu durum, yaşlanma ile ortaya çıkabilecek sorunların çözümüne yönelik çalışmaların arttırılmasını da beraberinde getirmektedir. Yaşlanmaya bağlı olarak ortaya çıkan ihtiyaçlar, ülkelerin gelişmişlik düzeyinden bağımsız olarak, tüm dünyadaki araştırmaların ve politika tartışmalarının merkezinde yer almaktadır (Kalınkara & merdemer, VII. Ulusal Yaşlılık Kongresi, 2013). Bu bağlamda, yaşlanma sürecinin etkileri, birçok ülkenin sosyal hizmet ve bakım sistemlerini yeniden değerlendirmesini zorunlu hale getirmiştir. Aynı zamanda bu süreç bireylerin bağımsızlıklarını sürdürebilmeleri ve yaşam kalitelerini koruyabilmeleri için çeşitli destek mekanizmalarını gerekli kılmaktadır.

3.1. Dünyada Uygulanan Yaşlı Destek Programları

Sosyal hizmet alanında önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilen 1601 Elizabeth Fakirler Kanunu'nu, bakım ve korunmaya ihtiyaç duyan kişilere yeni haklar olarak adlandırılmıştır. Bu kanunla, yaşlıların ve bakıma muhtaç durumda olan kişilerin bakımlarına dair düzenlemeler yapılmaktadır (Sevil, 2005). Bu düzenleme, sosyal hizmetlerin ilk yapı taşlarından biri olarak, yaşlı ve bakıma dayanabilen haklarının korunmasına yönelik önemli bir adım olmuştur.

19.yüzyılda Avrupa'da yaşlı hizmetleriyle ilgili vakıf girişimlerinin yaygınlaştığı, 1920'lerde ise yaşlılar için bakımevlerinin açıldığı belirtilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde ise 17. yüzyıldan itibaren hasta yaşlıların bakım hizmetleri kapsamında, eyaletlerde “acizler evi” adı altında kurumlar açılmıştır (Sevil, 2005). Bu gelişmeler, yaşlı bireylere yönelik kurumsal bakım

hizmetlerinin giderek daha fazla önemsendiğini ve sosyal refah politikalarının bir parçası haline geldiğini göstermektedir.

Oğlak'a (2011) göre, 1970 yılından beri yaygın olarak uygulanan günlük bakım merkezleri, engelli, ciddi rahatsızlıkları bulunan yaşlılar tarafından tercih edilen kurulumlar olarak öne çıkmaktadır. Gündüz bakım merkezleri, huzurevleri ve evde bakımın alternatif olarak daha uygun bir destek seçeneği olarak görülmektedir. Ayrıca bu merkezlerin sunduğu hizmetler sayesinde yaşlıların erken ve gereksiz kurum bakımına ihtiyaç duymalarının önlendiği vurgulanmıştır. Bu merkezler, yaşlıların günlük yaşamda daha etkin bir şekilde yer almalarını desteklemekte ve yaşlıların ve sosyal bağlarını koruyarak yaşam kalitelerini arttırmak için önemli bir fırsatlar sunmaktadır.

Geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünya çapında yaygın demografik değişim yaşlı nüfus artışı ile kendini göstermektedir. Yaşlı nüfusun artmasının sosyal, ekonomik ve politik etkileri ise tüm alanlarda tartışılmaktadır. Çoğu ülkede yaşlı nüfusa yönelik refah sınırlarının ve gerekliliklerin belirlenmesi, küresel çapta ele alınan en önemli tedbirlerden biri haline gelmiştir (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2019). Bu nedenle dünya genelinde yaşlı destek programları, aktif yaşlanma, evde bakım hizmetleri ve kurumsal bakım modellerini kapsayan geniş bir yelpazeye sahiptir (Özen ve Özbek, 2017). Yaşlı nüfus artışının etkileri, sosyal politikaların yeniden şekillendirilmesi ve yaşlılar için daha kapsayıcı yaklaşımların benimsenmesini gerekli kılmaktadır.

Yaşlılara yönelik hizmetlerin temel amaçları , bireylerin kendi evlerinde bağımsız, huzurlu ve güvenli bir yaşam sürdürebilmelerini desteklemektir. Evde yaşamlarını sürdüremeyecek durumda olan yaşlılar için alternatif konaklama ve bakım imkanlarının sağlanması, zihinsel ya da fiziksel sorunlar yaşayan yaşlılar için ise ihtiyaç duyulan sağlık hizmetlerinin uygun koşullarda sunulması önem taşımaktadır (Bahar ve ark., 2009). Bu hizmetler, yaşlıların yaşamlarını güvenli ve huzur içinde sürdürmelerini sağlarken yaşlılara yönelik yalnızca temel bakım değil, aynı zamanda onların fiziksel, zihinsel ve sosyal beklentilerini karşılamayı hedeflemektedir.

Evde bakım, yaşlı bireylerin sağlık, sosyal uyum ve sosyal destek ihtiyaçlarını karşılamak üzere sunulan koruyucu ve tedavi edici bir hizmet modelidir. Bu model, bireyin huzurevi veya hastane gibi kurum bakımı altında yaşamasının yerine kişinin kendi evinde ya da yakınlarının yanında yaşamını sürdürmesine olanak sağlar (Oğlak,2011). Evde bakım, yaşlı bireylerin günlük yaşamlarını kolaylıkla sürdürmelerini desteklemektedir. Bu kapsamda çeşitli hizmet alanları mevcuttur.

Arntz ve arkadaşlarına (2007) göre evde bakım hizmetleri şu alanları içermektedir:

- **Kişisel bakım:** Giyinme, tuvalet, banyo, diş bakımı, saç ve tırnak kesimi, tıraş gibi bireyin kişisel ihtiyaçlarının karşılanması.
- **Sağlık destek ve beslenme:** Kronik rahatsızlıkların kontrolü, ilaç kullanımı, sağlıklı beslenmenin planlanması ve düzenlenmesi.
- **Sosyal destek ve danışmanlık:** Fatura ödemeleri, resmi işlemler, ev onarımları ve bireyin sosyal çevresiyle olan ilişkilerinin yönetimi.
- **Hemşirelik hizmetleri:** Acil yardımın 24 saat boyunca sağlanması ve belirli aralıklarla hemşire ziyareti yapılması

Bu kapsamlı model, bireyin yaşam kalitesini yükseltmek için tüm ihtiyaçlarını bütüncül bir şekilde karşılamayı amaçlamaktadır (Karataş,2011). Bu model, bireyin kendi evinde hayatını devam ettirebilmesi için ihtiyaç duyduğu desteği sağlamayı ve yaşlı bireyin toplumsal hayata katılımını teşvik etmektedir.

3.1.1. İsveç

İsveç'te yaşlı bakımı, uzun yıllardır önemli bir belediye görevi olarak kabul edilmekte ve Sosyal Hizmet Yasası ile düzenlenmektedir (Taşçı, 2010). İsveç, yaşlı bireylerin refahını ve yaşam kalitesini artırmak amacıyla kapsamlı sosyal politika ve hizmet modelleri geliştirmiştir. Bu hizmetler, yaşlıların bağımsızlıklarını desteklemek ve toplumsal katılımlarını teşvik etmek için çeşitli bakım ve destek programlarını içermektedir.

İsveç, yaşlanan nüfus ve değişen demografik yapıya uyum sağlamak amacıyla gelecek odaklı araştırmalar ve yatırımlar yapmakta, bu süreçte önleyici bakım hizmetlerini öncelikli hale getirmektedir. Bireyler, hizmeti kamu kuruluşlarından mı yoksa özel sektörden mi alacaklarına kendileri karar verebilmektedir (Robertson ve arkadaşları,2014). Zıplar'a (2015) göre, Bakım hizmeti alan bireylerin büyük bir kısmı, yaşamlarını kendi ev ortamlarında sürdürmeyi tercih etmektedir. Bu doğrultuda belediyeler, sağlık, temizlik, kişisel bakım gibi pek çok hizmeti kişilerin evlerinde sunmaktadır. Ek olarak, İsveç'te aile bireylerinin evde bakım hizmetlerine katılımı teşvik edilmektedir. Belediyeler, bakım veren aile üyelerine hem ayni hem de nakdi destekler sunmaktadır. Bu uygulama, aile içi dayanışmayı güçlendirirken, yaşlı bireylerin tanıdık çevrelerinde bakım almalarını sağlamaktadır (Sweden Ministry of Health and Social Affairs, 2007).

3.1.2. Fransa

Fransa’da yaşılı bireyler için uygulanan sosyal politikalar arasında evde destek hizmetleri, yemek yardımı, yaşıllar için dayanışma programları, koruyucu aile sistemi, emekli-yaşılı evleri, huzurevleri ve bakımevleri gibi çeşitli seçenekler bulunmaktadır (Robertson ve arkadaşları,2014). Aynı zamanda, Fransa'da 65 yaş ve üzeri bireylere, temel ihtiyaçlarını karşılamalarına destek olmak amacıyla gelir durumlarına uygun bir şekilde yaşılı destek yardımı, konut yardımı ve sağlık giderlerinin karşılanması gibi destekler sunulmaktadır (Çetin, 2019). Fransa yaşılı bireylerde, aktif yaşlanma ve sosyal katılımı da desteklemektedir. Bu kapsamda yaşılların sosyal hayata aktif katılımını teşvik eden politikalar uygulamaktadır (İpek Ün, 2024). Genel olarak bakıldığında, Fransa, yaşılların refahını ve yaşam özgürlüğünü artırmak amacıyla çeşitli sosyal destek programları uygulamaktadır. Bu programlar, yaşılların ekonomik, sosyal ve sağlık alanlarındaki ihtiyaçları karşılamayı hedeflemektedir.

3.1.3. İngiltere

İngiltere'nin Anglo-Sakson refah modelinin önde gelen temsilcilerinden biri olarak ve yaşıllara yönelik sosyal politikalarının emeklilik sistemi ile sosyal hizmetler etrafında şekillendiği görülmektedir. Yaşılı bakımında önemli bir yer tutan evde bakım hizmetinin, 19. yüzyılda yürürlüğe giren Fakirlik Kanunu ile ortaya çıktığı ve bu kanunun zor durumdaki bireylerin yaşam kalitesini yükseltmeyi amaçladığı belirtilmiştir (Taşçı,2010). Yaşılların bakım ihtiyaçlarını karşılamak için geliştirilen politikalar İngiltere başta olmak üzere birçok ülkede tarihsel süreç içerisinde şekillenmiş ve kurumsal temellere oturtulmuştur. İkinci Dünya Savaşı bu kapsamda bir dönüm noktası olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında çıkarılan yasal düzenlemelerle, yaşılların bakım ihtiyaçlarının sağlık kurumları ve yerel yönetimler tarafından karşılanması öngörülmüştür (Bland, 1999). Ancak, İngiltere’de karma bir bakım sistemi benimsenmiş olup hem kamu kurumlarının hem de ailelerin yaşılı bakımına katkıda bulunması beklenmektedir. Bununla birlikte, İngiltere’de yaşılların özel bakım gerektiren durumlarda genellikle profesyonel hizmet almayı tercih ettikleri de vurgulanmıştır (Taşçı, 2010). Bu durum, İngiltere'nin yaşılı bakımına yönelik yaklaşımında bireylerin tercihiine önem veren bir anlayış benimsediğini göstermektedir.

Altan (2006), İngiltere'de yaşılı bireyler için özel olarak tasarlanmış "yaşıllar köyü" adı verilen yaşam alanlarının bulunduğunu belirtmiştir. Bu köylerde, yaşılı bireyler hem profesyonel destek alabilmekte hem de kendi yaşamlarına dair kararları özgürce verebilmektedir. Yaşıllar köyü

modeli, yaşlıların yaşamlarını özgürce sürdürmelerini sağlarken aynı zamanda onlara güvenli ve profesyonel bir bakım ortamı sunmaktadır.

Ülkenin yaşlılarının bakımına yönelik politikaları, toplumun kültürel, sosyal ve ekonomik özellikleri uygun olarak şekillenmiştir. İngiltere'nin yaşlı bakımına yönelik Anglo-Sakson refah modeli, bireyin özgürlüğü esnek çözümler sunmayı ve hizmetleri kamu ile özel sektör iş birliğinde çeşitlendirmeyi ön plana çıkarmaktadır.

3.1.4. Almanya

Çağlar (2017), Almanya'da kurumsal yaşlı bakımına alternatif olarak geliştirilen farklı modelleri şu şekilde açıklamıştır:

- **Yaşlı Yaşam Evleri:** Huzurevlerine alternatif olarak, kendi ihtiyaçlarını karşılayabilen ancak danışmanlık hizmetine gereksinim duyan yaşlı bireyler için aile ortamı hissi uyandıracak yatılı bakım hizmeti sunulmaktadır.
- **Üç Kuşak Evleri:** Kuşaklararası iletişimi artırma amacı taşıyan bu model, çatışmalar ve uyumsuzluklar nedeniyle istenilen başarıya ulaşamamıştır. Bu nedenle, yaşlı bireylere özel alanlar sağlayan, ancak kuşakların bir arada kalabileceği ortak alanlar da sunan bakım merkezlerine dönüştürülmüştür.
- **Yaşlı Rezidansları:** Fiziksel ihtiyaçlara uygun olarak otel konseptinde tasarlanan bu yapılarda, bireyler bakım hizmetine ek olarak otel ücreti ödemektedir.
- **Evden Acil Çağrı:** Yaşlı bireylerin evlerine yerleştirilen bir buton aracılığıyla acil durumlarda doğrudan çağrı merkeziyle iletişim kurmaları sağlanmaktadır.
- **Hospiz Bakım:** Yatağa bağımlı, özel bakım gerektiren bireylerin ücretsiz olarak hem psikososyal hem de ruhsal destek aldığı bir bakım merkezi modeli sunulmaktadır.

Bu modeller, yaşlıların fiziksel, psikososyal ve ruhsal ihtiyaçlarını ayrıntılı bir şekilde ele almayı hedeflemektedir. Almanya'nın yaşlı bakım modelleri hem kurum hem de kurum bakımına alternatif hizmetler sunarak yaşlıların yaşamlarını sürdürmelerini olumlu bir yaklaşımla öne çıkarmaktadır.

3.1.5. Japonya

Sudo ve diğerleri (2018), Japonya'nın süper yaşlı toplum olarak kabul edildiğini ve yaşlı bakımında oldukça kapsamlı bir yaklaşım benimsediğini belirtmiştir. Geleneksel yaşam tarzını sürdüren Japonya'da, kültürel değerlerin etkisiyle “Toplum Temelli Entegre Bakım Sistemi”

uygulanmaktadır. Bu sistem, bireysel bakım (Ji-jo), karşılıklı destek (Go-jo), sosyal hizmet (Kyo-jo) ve devlet desteği (Ko-jo) olmak üzere dört temel unsurdan oluşmakta ve yerel yönetimlerin desteğiyle hayata geçirilmektedir. Yaşlı bireyler için sunulan bakım hizmetlerinde kültürel değerler önemli bir rol oynamaktadır. Japonya'da 2000 yılında kişisel olarak giren Uzun Dönem Bakım Sigortası, 65 yaş ve üzeri yapabileceğiniz bakım ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla düzenlenmiştir. Bu kapsamda sunulan hizmetlerden biri olan, evde bakım hizmetleri yaşlıların kendi evlerinde bağımsız yaşamlarını sürdürebilmeleri için önemli destek mekanizmalarıdır. Bu hizmetler, yerel yönetimler tarafından organize edilmekte ve kişisel bakım, ev işleri yardımı, sağlık hizmetleri gibi çeşitli alanları kapsamaktadır. Buna ek olarak yaşlıların sosyal izolasyonunu engellemek adına gündüz bakım merkezleri, yaşlılara yönelik eğitim programları ve sosyal etkinlikler bulunmaktadır (Çelik, 2012).

3.2. Türkiye’de Uygulanan Yaşlı Bakım ve Destek Modelleri

Yaşlılara sunulan destekler kapsamında gerçekleştirilen müdahaleler, bireyin ihtiyaçlarına göre planlanır: Bakıma ihtiyaç duyulması durumunda "bakım programları" uygulanır. Sosyal sorunlar varsa "sosyal destek programları" devreye girer. Toplumsal uyum problemi yaşayanlar için "rehabilitasyon programları" gerçekleştirilir (Tomanbay, 2007, s:47). Bu yaklaşım, yaşlıların sadece fiziksel bakım desteklerinin değil, aynı zamanda sosyal ve psikolojik destek hizmetlerinin de göz önünde bulundurulmasını vurgulamaktadır. Türkiye, yaşlılar ile ilgili sosyal hizmet politikalarını yaygınlaştırmak için 2000’li yıllardan itibaren çeşitli adımlar atmıştır.

Türkiye’de yaşlanma üzerine yapılan ilk kapsamlı araştırma, 2007 yılında Devlet Planlama Teşkilatı tarafından gerçekleştirilmiş ve bu doğrultuda Ulusal Yaşlanma Eylem Planı hazırlanmıştır. Türkiye’deki sosyal hizmetler ve yaşlılara yönelik çalışmalar, gelişmiş ülkelerden farklı olarak, geleneksel toplum yapısı ve aile merkezli bakımın öncelikli tercih edilmesi ile öne çıkmaktadır (Çağlar, 2017). Bu durum, Türkiye’nin sosyal hizmet politikalarında, aile bağlarının güçlü olduğu geleneksel yapıdan beslenen bir bakım modelini benimsenmesini sağlamıştır. Türkiye’de yaşlıların bakım ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli hizmet modelleri bulunmaktadır. Bu modeller, yaşlıların psiko-sosyal ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak farklı kurumsal yapılarla desteklenmektedir.

Türkiye’de yaşlılara yönelik bakım hizmetleri evde bakım ve kurumsal bakım olarak iki ana kategoriye ayrılmaktadır. Kurumsal bakım modeli gündüzlü ve yatılı olmak üzere iki şekilde sunulmaktadır. Yatılı bakım hizmetleri, huzurevleri ile yaşlı bakım ve rehabilitasyon

merkezlerinde sağlanmaktadır. Bunun yanı sıra, henüz yönetmelik kapsamına alınmamış ancak proje bazlı oluşturulmuş yaşlı yaşam evleri, özel sektör, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları tarafından işletilen bakımevi, yaşlı konuk evi, yaşam evi ve yaşlı bakım merkezi gibi çeşitli tesislerde de yatılı bakım hizmetleri arasında yer almaktadır (Özmete ve Hussein 2017; Karakuş 2018). Gündüzlü bakım merkezleri, yaşlıların gündüz saatlerinde sosyal, fiziksel ve fiziksel aktivitelerle meşgul olmalarını sağlayarak yaşam kalitelerini artırmaktadır. Bu merkezler, yaşlıların sosyal izolasyonunu engellerken, yaşlılara dinlenme ve çalışma imkânı sunmaktadır. Özellikle Alzheimer tedavisi ve bakım verenleri için bu tür merkezler önemli destek sağlamaktadır (Kök, 2023). Bu merkezlerde, yaşlıların günlük yaşam becerilerini geliştirerek daha bağımsız hale gelmelerini sağlamak amacıyla çeşitli aktiviteler düzenlenir; bunlar arasında iş terapisi, fizik tedavi, hafıza egzersizleri, el sanatları, yazı yazma, oyunlar, yemek pişirme, gezi ve piknik gibi etkinlikler yer alır. Ayrıca, bazı merkezlerde uyku ve dinlenme zamanları, sağlık kontrolleri, ilaç takibi ve ailelerin rehberliği gibi hizmetler de sağlanmaktadır (Aközer vd., 2011; Bulduk, 2014; Karataş, 2016). Bu hizmetler, yaşlıların ev ortamında bağımsız yaşamlarını sürdürmelerine destek olmakta, aile bireylerinin de bakım yükünü hafifletmektedir.

Evde bakım hizmetleri, tüm dünyada giderek önem kazanan ve devletler tarafından daha fazla yatırım yapılan bir hizmet türüdür. Türkiye’de bu hizmetler, yaşlıların evlerinde basit onarımlar ve tadilatlar gibi teknik hizmetler, ilaç takibi, psikolojik destek, kişisel bakım, yemek yapma ve ev temizliği gibi günlük ihtiyaçlarda yardım sağlamayı kapsamaktadır. Bu hizmetler, bireylerin sosyal çevrelerinden ayrılmadan yaşam koşullarını iyileştirir ve günlük gereksinimlerini karşılar. Evde bakım modelinin uygulanması, sağlık harcamalarındaki maliyetleri azaltırken, aynı zamanda bireylerin kendi evlerinde huzurlu bir şekilde yaşamalarını sağlamak açısından büyük bir öneme sahiptir (Arıoğlu, 2006; Özmete ve Hussein, 2017). Bu hizmetlere ek olarak, Türkiye’de yaşlıların sosyal olarak yaşamasını sağlamak ve yaşam boyu öğrenme ilkesini yaygınlaştırmak için projeler geliştirmektedir. Bu projelerden biri olan “60+ Tazelenme Üniversitesi Projesi” dikkat çekici bir uygulama olarak öne çıkmaktadır.

3.2.1. Tazelenme üniversiteleri

Türkiye’de yaşlıların eğitime yönelik önemli bir girişim olan Tazelenme Üniversitesi , 2016 yılında Akdeniz Üniversitesi bünyesinde hayata geçirilmiştir (Tufan, 2022). Bu program, üniversitenin öğretim elemanları ve fiziksel olarak düzenlenmiş ve ilk dersi 14 Mayıs 2016 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Dünyada "Üçüncü Yaş Üniversitesi" olarak anılan bu program, Türkiye’de "60+ Tazelenme Üniversitesi" (TAÜ) adıyla bilinmektedir (Çölgeçen & Çölgeçen,

2020b). Bu proje, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile üniversitelerin iş birliğiyle yürütölmekte ve yaş almış bireylere yönelik ücretsiz hizmet sunmaktadır. Halihazırda İzmir, Eskişehir, Sivas, Burdur, Muğla, Akdeniz, Malatya, Muş, Antalya ve Kıbrıs olmak üzere toplam dokuz tazelenme üniversitesi bulunmaktadır (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022). Bu proje, yaşlıların etkilerini kolaylaştırarak, onların sosyal, entelektüel ve kültürel yaşamlarını zenginleştirmeyi sağlamaktadır.

3.2.2. Yaşlı dostu kent projesi

Yaşlı nüfusun artışı, yaşam alanlarının yeniden düzenlenmesini zorunlu hale getirmiştir. Bu düzenlemeler, bireylerin sadece konutlarını değil, aynı zamanda yakın çevrelerini, şehir dokusunu ve kent içindeki hareketliliği de kapsar. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), yaşlı bireylerin toplum içinde eşit şekilde erişim sağlayabileceği bir yapılı çevrenin, aktif yaşlanmayı destekleyen önemli faktörlerden biri olduğunu ifade etmektedir (WHO, 2018). Giderek artan yaşlı nüfus, kentteki yeni yerleşim yerleri ve yaşlıların ihtiyaçlarını karşılayan çözümleri gerekli kılmaktadır. Bu doğrultuda, yaşlı dostu kent projeleri, yaşlıların yaşam alanlarını düzenlemeyi amaçlayan önemli girişimlerden biridir.

Bireylerin yapılı çevre ile sürekli etkileşim halinde olması, sağlıklı bir şekilde yaşlanabilmeleri açısından büyük önem taşır (Tutal, 2016). Bu doğrultuda, DSÖ 2006 yılında, yaşlı bireylerin günlük yaşamlarını kolaylaştırmayı amaçlayan "yaşlı dostu şehirler/topluluklar" girişimini başlatmıştır. Bu proje, şehir planlama ve mimaride yapılan düzenlemelerle, yaşlı bireylerin kentte karşılaştıkları engelleri ve ayrımcılığı ortadan kaldırmayı hedefler. Aynı zamanda, onların sosyal, psikolojik ve fiziksel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çözümler geliştirilmesini sağlar (Tutal, 2016). Yaş dostu şehirlerin oluşturulması ve mevcut kentlerin iyileştirilmesi, sekiz temel kriter üzerine inşa edilmektedir. Bu kriterler; konut ihtiyaçlarının karşılanması, ulaşım imkanlarının geliştirilmesi, sosyal katılımın artırılması, toplum desteği ve sağlık hizmetlerinin sunulması, istihdam ve sivil katılım olanaklarının sağlanması, dış mekanlar ve yapılı çevrenin iyileştirilmesi, iletişim ve bilgi akışının düzenlenmesi ile saygı ve sosyal kapsayıcılığın teşvik edilmesini içermektedir (Özgür & Kılınç, 2022). Türkiye'den Beşiktaş, Kadıköy, İzmir Bornova, Hatay Muratpaşa, Mersin, Seyhan Belediyesi yaş dostu kent projesine dahil edilmiştir (Özgür & Kılınç, 2022). Yaşlı dostu şehirler girişimi, bireylerin yaşam kalitesini artırmayı hedefleyen kapsamlı bir vizyon sunmaktadır. Türkiye'den bazı belediyelerin bu projeye dahil edilmesi, ölkemizde yaşlı bireylerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik politikaların uygulanabilirliğini göstermektedir. Bu girişimler, yaşlı bireylerin bağımsızlıklarını desteklerken, toplumsal kapsayıcılığı artırma açısından da kritik bir rol üstlenmektedir.

3.3. Türkiye’deki Yaşlıların Sosyalleşme Merkezleri

Türkiye’de yaşlılara yönelik bakım politikası, onların yaşadıkları ortamlarda ihtiyaç duydukları bakımların sağlanarak yaşamlarının kolaylaştırılmasına odaklanmaktadır. Bu doğrultuda, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, evde bakım hizmetlerine öncelik vermekte, ardından gündüzlü bakım hizmetlerini desteklemekte ve son olarak da kurum bakımına yönelik çalışmalar gerçekleştirmektedir. Ekonomik ve politik sebeplerle, evde bakım ilk sırada yer almakta, bunun ardından gündüzlü bakım hizmetleri ikinci sırada yer almaktadır (Eryurt ve Peksezer 2016). Evde bakım ve gündüzlü bakım hizmetlerine öncelik verilmesi, bireylerin bağımsızlıklarını koruyarak sosyal çevreleriyle ilişkilerini sürdürmelerine olanak tanımaktadır.

Türkiye’de yaşlılar için gündüz bakım hizmetleri, yaşlı sosyalleşme alanları olarak kamu, özel sektör, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanabilmektedir. Kamuya ait yaşlı gündüz bakım merkezleri ve yaşlı kreşleri gibi hizmetlerin yanı sıra, yerel yönetimler ve özel kuruluşlar, yaşlı evleri, emekliler kahveleri, aktif yaşlı merkezleri, yaşlı dayanışma merkezleri gibi farklı merkezler sunmaktadır. Son yıllarda, yerel yönetimler tarafından sayısı artan yaşlı kulüpleri, sağlıklı yaş alma merkezleri, hobi bahçeleri ve benzeri hizmetlerle yaşlıların sosyal hayatını destekleyen çeşitli uygulamalar ön plana çıkmaktadır (Savaş 2010; Eryurt ve Peksezer 2016; Özmete ve Hussein 2017). Bu uygulamalar şu şekildedir:

3.3.1. Yaşlı kulüpleri ve yaşlı danışma merkezleri

Yaşlı kulüpleri ve yaşlı danışma merkezleri, 60 yaş ve üzeri bireylere sosyal, psikolojik ve sağlık hizmetleri sunan gündüzlü kuruluşlardır (Yılmaz, 2019). Kuruluşlarda hem yalnız yaşayan hem de ailesiyle birlikte yaşayan yaşlılara yönelik hizmetler sağlanmaktadır (Altay ve Emiroğlu, 2009, s. 167). Bu hizmetler kapsamında, yaşlılara yönelik serbest zaman etkinlikleri, eğitici kurslar ve rehberlik hizmetleri düzenlenmektedir (Abduşoğlu, 2012). Yaşlı kulüpleri ve yaşlı danışma merkezleri, üyelerine çeşitli sosyal ve kültürel etkinlikler, psikolojik danışmanlık hizmetleri ve sağlık desteği sunarak yaşam kalitelerini artırmayı hedefler.

3.3.2. Yaşlı evleri

Yaşlı evleri, yaşlı bireylerin yaşamlarını daha bağımsız şekilde sürdürebilmesi için tasarlanmış, genellikle bakım ve destek hizmetleri sunan sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Yaşlı evlerinde bakım hizmetleri, yalnızca fizyolojik ihtiyaçları karşılamakla kalmaz, aynı zamanda yaşlı bireylerin duygusal ve psikolojik ihtiyaçlarını da gözetir (Özkan, 2017). Özellikle, bu tür kurumlar sosyal izolasyonu engellemek ve yaşlıların toplumla etkileşimini artırmak için sosyal etkinlikler

düzenlemektedir (Koçak & Yılmaz, 2020). Bu evler, yaşlıların hem fiziksel hem de psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli olanaklar sağlar.

3.3.3. Emekli kahveleri

Emekli kahveleri, Türkiye'de yabancı ülkelerden uyarlanan bir sosyal hizmet modelidir. Yurtdışında bu model, Alzheimer ve demans hastalarına yönelik bir uygulamadır, Türkiye'de ise emekli vatandaşların sosyalleşmesi ve çeşitli hizmetlerden yararlanması için uygulanmaktadır. Emekliler burada, ücretsiz olarak çay içebilir, kitap ve gazete okuyabilir, yaşlılarıyla vakit geçirerek paylaşımlarda bulunabilirler. Projeler, genellikle şehir merkezlerinde, yeşil alanlar veya parklar gibi ulaşımı kolay noktalarda yer almaktadır. Türkiye'de şu anda üç emekli kahvesi aktif olarak hizmet vermektedir (Savaş 2010; Eryurt ve Peksezer 2016; Özmete ve Hussein 2017) Emekli kahveleri, özellikle emekli olan yaşlı bireylerin bir araya gelip sosyal etkileşimde bulunabilecekleri, çeşitli sosyal etkinliklerin düzenlendiği mekanlardır.

Emekli kahveleri, yaşlıların sosyal bağlantılarını güçlendirmeye yardımcı olur ve yalnızlık hissini azaltır (Turan, 2015). Ayrıca, bu mekanlar, yaşlı bireylerin toplumsal rol kazanmasına ve sosyal hayata aktif bir şekilde katılmalarına olanak sağlar (Demir & Gürsoy, 2018). Bu tür kahveler, emeklilik sonrası yalnızlık yaşayan yaşlı bireyler için sosyal destek sağlar, onların psikolojik iyilik hallerini artırır ve topluma dahil olmalarına yardımcı olur.

3.3.4. Yaşlı kreşleri

Yaşlı kreşleri, yaşlı bireylerin sosyal etkileşimde bulunabileceği, yaşam kalitelerini artırmaya yönelik çeşitli aktivitelerin düzenlendiği ve bakım hizmetlerinin sunulduğu merkezlerdir. Bu merkezler, yaşlıların zihinsel, sosyal ve fiziksel açıdan aktif olmalarını sağlayarak, yalnızlık ve depresyon gibi psikolojik sorunların önlenmesine katkıda bulunur (Yılmaz, 2019). Yaşlı kreşlerinde, yaşlı bireyler hem sosyal anlamda birbirleriyle etkileşime girer hem de günlük yaşam aktivitelerinde aktif hale gelirler.

Gündüzleri bakım desteği gereksinimi duyan, ancak yatağa bağımlı olmayan yaşlılar için kurulmuş olan yaşlı kreşleri, yaşlıların yaşam kalitelerini artırarak, onlara saygı kazandırmak ve daha bağımsız bir şekilde yaşamalarını desteklemektir. 60 yaş ve üzeri, bulaşıcı hastalığı, engeli ya da yatağa bağımlılığı bulunmayan yaşlılar, bu hizmetten yararlanabilirler (Çağlar 2017). Yaşlı kreşleri, yaşlıların toplumsal bağlarını güçlendirmek ve yaşam kalitelerini iyileştirmek için önemli bir araçtır (Korkmaz & Şahin, 2016). Bu tür merkezler, yaşlıların fiziksel, zihinsel ve duygusal sağlıklarını iyileştirmeyi amaçlar.

3.3.5. Yaşlılar merkezi ve hobi bahçesi

Yaşlılar merkezleri, yaşlı bireylerin sosyal bağlarını güçlendirmeleri ve toplumsal hayata katılımlarını artırmaları adına kritik bir rol oynamaktadır (Güler, 2017). Bu merkezler, yaşlıların hem fiziksel hem de psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak için geniş bir hizmet yelpazesi sunmaktadır (Demirtaş, 2018). Yaşlılar merkezleri, yaşlı bireylerin toplumsal hayata aktif bir şekilde katılmalarını sağlamak, sosyal izolasyonu azaltmak ve yaşam kalitelerini artırmak için önemli bir hizmettir.

Hobi bahçeleri, yaşlı bireylerin doğal ortamda vakit geçirerek hem psikolojik hem de fiziksel sağlıklarını iyileştirmelerine olanak tanır (Çelik & Demirtaş, 2018). Ayrıca, bu tür bahçeler, yaşlıların çevreyle bağlarını güçlendirirken, doğayla iç içe olmanın duygusal rahatlama sağladığı da belirtilmektedir (Yılmaz, 2019). Bu tür bahçeler hem sosyal etkileşimi teşvik etmekte hem de yaşlıların çevreyle daha fazla bağ kurmasına yardımcı olmaktadır. Ayrıca, doğayla iç içe olmak, yaşlıların duygusal olarak rahatlama ve stresle başa çıkma mekanizmalarını desteklemektedir.

65 yaş ve üzeri bireylerin sosyal etkileşimde bulunarak kaliteli zaman geçirmelerini amaçlayan yaşlılar merkezi ve hobi bahçesi, günlük yaşam aktivitelerinde bağımsız olan ancak yalnızlık hisseden ve dışarı çıkmakta güçlük çeken yaşlılara hizmet verir. Merkezde, resim, müzik, ahşap boyama gibi etkinlikler ile kültürel aktiviteler düzenlenir. Hobi bahçelerinde, yaşlıların fiziksel aktiviteleri desteklenir ve sebze ile çiçek yetiştirme imkânı sağlanır. Ayrıca, yaşlılar servis araçlarıyla merkeze getirilir ve gün sonunda evlerine bırakılır (Savaş 2010; Eryurt ve Peksezer 2016; Özmeye ve Hussein 2017).

3.3.6. Sağlıklı yaş alma merkezi

Sağlıklı yaş alma merkezleri, yaşlıların yaşam doyumunu arttırmada önemli bir rol oynamaktadır. (Ata ve Ekinci, 2020). Sağlıklı yaş alma merkezleri, 55 yaş ve üzeri bireylerin fiziksel ve sosyal aktivitelerini geliştirebileceği bir alan sunar. Burada spor yapma, kültürel geziler, tekne turları, çeşitli eğlenceler ve bilgilendirme oturumları gibi etkinlikler düzenlenir. Ayrıca, müzik korosunda şarkı söyleme, sohbet etme ve üyelerin taleplerine göre yoga, jimnastik, müzik, drama, satranç, çini yapımı, takı tasarımı gibi aktiviteler de yapılmaktadır (Savaş 2010; Eryurt ve Peksezer 2016; Özmeye ve Hussein 2017). Bu merkezler, yaşlıların aktif, üretken ve sağlıklı bir yaşam sürmelerini desteklemek amacıyla hayata geçirilmiştir.

3.3.7. Yaşlı destek merkezi

Yaşlı destek merkezleri, yaşlıların yaşam alanlarını artırmayı ve toplumsal hayata aktif katılımlarını sağlamayı hedeflemektedir. Örneğin Ankara'da uygulanan "Yaşam Destek Merkezi" modeli, yaşlıların evde bakım ihtiyaçlarını karşılamak ve sosyal destek sağlamak amacıyla sağlanmaktadır. Bu model, yaşlıların kendi ev ortamlarında bakımının sağlanmasını ve böylece yaşam kalitelerinin artmasını sağlamaktadır (Güven, 2019). 65 yaş ve üzeri bireylerin sosyal destek alması amacıyla kurulan bu merkez, resim, ahşap boyama gibi çeşitli el sanatları aktiviteleri sunmaktadır. Ayrıca, ihtiyaç duyulması halinde okuma yazma, bankamatik kullanımı ve akıllı telefon eğitimleri gibi dersler de düzenlenmektedir (Savaş 2010; Eryurt ve Peksezer 2016; Özmete ve Hussein 2017). Yaşlı destek merkezleri, yaşlıların sosyal, psikolojik ve fiziksel ihtiyaçlarını karşılamak üzere oluşturulmuş önemli kurumlardır.

3.4. Yaşlı Destek Programı (YADES)

Yaşlı Destek Programı (YADES), Türkiye'de ikamet eden 65 yaş ve üzeri bireylerin korunması ve yaşamlarının kolaylaştırılması amacıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından 2016 yılında hayata geçirilmiştir (Akalin, 2020). Program, yaşlı bireylerin evlerinde veya gündüzlü bakım merkezlerinde ihtiyaç duydukları hizmetleri alarak aktif yaşlanmayı ve yaşamlarının kolaylaştırılmasını hedeflemektedir. Ayrıca, hizmetlerin bütünleşik ve standart hale getirilmesiyle kaynak israfının önlenmesi ve diğer olumsuzlukların giderilmesi planlanmıştır. (Gökdoğan, 2021). YADES programı, yaşlıların talepleri ve ihtiyaçları doğrultusunda hizmet çeşitliliğini artırmayı amaçlamaktadır. Özellikle 65 yaş üstü bakımın yapıldığı ve bu yaş grubunun aktif yaşlanma sürecinin desteklenmesi nedeniyle sosyo-kültürel etkinlikler program kapsamında yer almaktadır (Özkan ve Aca, 2021). Buna ek olarak, huzurevi gibi uzun süreli kurum bakımının dışında, evde bakım, evde sağlık hizmetleri ve gündüzlü dayanışma/bakım gibi alternatif bakım modellerinin de uygulanması hedeflenmiştir (Özmete ve Hussein, 2017, s. 31). YADES projesi, Türkiye genelinde 354 ilçede uygulanmakta olup şu illerde büyükşehir belediyeleri tarafından projeler gerçekleştirilmiştir: Antalya, Kahramanmaraş, Kayseri, Kocaeli, Sakarya, Şanlıurfa, Trabzon, Erzurum, Diyarbakır, Gaziantep, Malatya, Ordu, Samsun, Konya, Mardin, Balıkesir. Bu projeler, yaşlılara yönelik hizmetlerin yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi amacıyla hayata geçirilmiştir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023b). Program kapsamında, yaşlı bireylerin yaşam kalitesinin artırılması, yaşlıların sosyal hayata daha aktif katılımları ve bağımsız yaşam sürdürebilmeleri hedeflenmektedir.

YADES kapsamında, yaşlıların ihtiyaçlarının tespit edilmesi ve temin edilmesi, kuşaklararası ilişkilerinin geliştirilmesi ve farkındalık oluşturulması, yaşam alanı desteği sağlanması, bakım ve sağlık hizmetleri, rehberlik ve danışma hizmetleri gibi pek çok hizmet yerel yönetimler aracılığı ile sağlanmaktadır (şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, 2021; Trabzon Büyükşehir Belediyesi, 2021; Kayseri Büyükşehir Belediyesi, 2021; Balıkesir Belediyesi, 2021). Sunulan hizmetler sayesinde, yaşlılar ev ortamlarında desteklenmekte, sosyal izolasyonları engellenmekte ve aynı zamanda yaşlılık konusunda farkındalık oluşturmak için yerel dinamikleri harekete geçirilmektedir.

4. YAŞLILARLA SANAT DESTEK UYGULAMALARI

4.1. Sanat Terapisi Kavramı

Sanat terapisi, duygusal, terapik ve sosyal ihtiyaçları karşılamak amacıyla, ekonomik faydayı kullanan bir psikoterapi biçimidir (Demir, 2017). Sanat terapisi, bireylerin kendilerini sanat aracılığıyla ifade etmelerine olanak sağlayan bir yöntemdir (Alaca, 2019). Bu kapsamda sanat terapisi, bireylerin iç dünyalarını keşfetmelerine yardımcı olurken, aynı zamanda psikolojik problemlerin çözümünde yaratıcı bir araç olarak kullanılmaktadır.

Sanat terapisi, bireyin fiziksel, ruhsal ve duygusal gelişimi için yaratıcı gücünün kullanılması ile uygulanan bir disiplindir. (Bostancıoğlu ve Kahraman, 2017). Sanat terapisi, bireyin herhangi bir sanat becerisi ya da yeteneği olmasa bile yaratıcı süreçlere katılmasını teşvik etmesiyle öne çıkmaktadır. Bu yönüyle sanat terapisi, bireyin kendini özgürce ifade etmesine ve duygusal iyileşme süreçlerine katkı sağlayan kapsayıcı bir yöntem sunmaktadır.

Amerikan Sanat Terapisi Derneği, sanat terapisini zihinsel sağlığın tedavisi ile ilişkilendirirken, Fransız Uygulamalı Psikoloji Merkezi'nde bu yaklaşımın psikoloji odaklı bir yöntem olarak uygulandığı görülmektedir. (Köroğlu, 2014). Bu iki farklı yaklaşım, sanat terapisinin çok yönlü bir yöntem olduğunu ve çeşitli kültürel bağlamlarda bireylerin ihtiyaçlarına yönelik uyarlanabildiğini ortaya koymaktadır.

4.1.1. Sanat terapisinin tarihsel gelişimi

Sanat, insanlık tarihi boyunca duyguların ve düşüncelerin ifade edilmesi süreci olarak varlığını sürdürmüştür (Gombrich, 2004). Sanat, bireylerin kendilerini ifade etmelerini sağlarken, aynı zamanda kültürel ve toplumsal değerlerin aktarımında da önemli bir rol oynamıştır. Bu nedenle, sanatın bireysel ve toplumsal iletişimdeki gücü, geçmişten günümüze tartışmasız bir şekilde kabul görmüştür.

İnsanlar, yüzyıllar boyunca farklı materyallerle kendilerini ifade etmiş; bu ifade biçimleri tablo, nota, şiir, tiyatro, fotoğraf ve sinema gibi sanat dallarına dönüşmüştür. (Acar & Düzakın, 2017). Sanatın bu geniş kapsamı, bireylerin kendilerini ifade etmeleri ve anlam arayışlarına yanıt vermeleri için evrensel bir araç olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, sanatın hem bireysel hem de toplumsal düzeyde insan yaşamının ayrılmaz bir parçası olduğunu kanıtlamaktadır.

Sanat terapisi ise, günümüzde yeni bir kavram olarak görünse de insanın varoluşundan itibaren süregelen bir olgu olmuştur (Özdoğan, 2019). Bu ifade, sanat terapisinin yalnızca modern bir

tedavi yöntemi olmadığını, aynı zamanda insanın kendini ifade etme ve iyileşme süreçleriyle tarih boyunca iç içe geçmiş bir uygulama olduğunu ortaya koymaktadır.

Eski dönemlerde Şamanizm ve ruh çağırma ritüelleri, terapi amaçlı olarak yapılmıştır (Aydın, 2012). Antik döneme ait mağara resimleri, mumyalama yöntemleri, ritüel maskeleri ve çamurdan yapılan araç-gereçler, sanat terapinin insanlık tarihi boyunca varlığını sürdürdüğünü göstermiştir (Filiz'den aktaran Çelikbaş, 2019). Sanat terapisi, kökenleri antik çağlara dayanmasına rağmen, 1940'lı yıllarda araştırılmaya başlanmış ve ilk kez Adrian Hill tarafından 1942 yılında tüberküloz hastalarıyla yapılan çalışmalarda kullanılmıştır (Demir, 2017). Bu tarihsel gelişim, sanat terapisinin modern tıp ve psikolojiyle entegrasyonunu ve bireylerin hem fiziksel hem de psikolojik iyileşme süreçlerindeki etkinliğini göstermektedir. Bu genişleme, sanat terapisinin kapsamını ve etki alanını önemli ölçüde artırmıştır. 2000'li yıllardan itibaren ise sanat terapisi, yalnızca sağlıklı bireylerde değil, otizm, down sendromu gibi özel gereksinimi olan bireylerde de uygulanmaya başlamıştır (Acar & Düzakın, 2017). Türkiye'de ise 2012 yılında Sanatla Terapi Derneği'nin kurulmasıyla birlikte daha geniş bir tanınırlık elde etmiştir (SDP, 2018). Sanat terapisinin farklı birey gruplarına hitap edebilmesi, bu yöntemin kapsamlı bir iyileştirme aracı olarak değerini artırmaktadır. Türkiye'deki gelişim ise bu yöntemin profesyonel bir çerçevede uygulanmasını ve bu alanda farkındalık yaratılmasını sağlamıştır.

Türkiye'de sanat, daha çok ebru ve özellikle müzik alanında gelişme göstermiştir. Osmanlı döneminde Zekeriya Er-Razi, Farabi ve İbn-i Sina gibi önemli isimler, sanat terapisi alanında öne çıkmaktadır (Çoban, 2005). Türk-İslam Medeniyetinde, 1154 yılında Nureddin Zengi tarafından Şam'da kurulan Nureddin Hastanesinde ve diğer önemli sağlık kurumlarında, müzikle terapi uygulamaları görülmektedir. Ek olarak, Amasya Darüşşifası, Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası, Kayseri Gevher Nesibe Tıp Medresesi, Edirne II. Bayezid Darüşşifası gibi şifahanelerde de müzik dinlenerek, iyileşmeyi sağlayan uygulamalar bulunmaktadır (Gençel, 2006). Bu tarihsel uygulamalar, özellikle müzik aracılığıyla sanatın fiziksel ve ruhsal tedavi yöntemi olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır. Türk-İslam medeniyetindeki şifahaneler, sanatın yalnızca estetik amaçla değil, aynı zamanda toplum sağlığına yönelik bir araç olarak da kullanıldığını kanıtlayan önemli örneklerdir.

4.2. Sanat Terapisi Alt Dalları

4.2.1. Resim terapisi

Sanat terapisinde görsel sanatlar, bireylerin sorunlarını çözmeleri, kendilerini ifade etmeleri ve psikolojik baskıyı azaltmaları için etkili bir yöntem olarak kullanılmaktadır (Elkins ve Deaver, 2010). Terapide, renkler, çizgiler ve şekiller bireylerin duygu ve düşüncelerini anlamalarına yardımcı bir araç olarak işlev görürken, uzmanlar bu malzemelerle iç dünyayı keşfetme sürecini kolaylaştırır (Bostancıoğlu ve Kahraman, 2017). Sanat terapisinde görsel sanatların kullanılmasının, bireylerin duygusal durumlarını anlamalarına ve içsel çatışmalarını çözmelerine katkı sağladığını görülmektedir. Görsel sanatların kullanımı, bireylerin bilinçaltındaki duygu ve düşünceleri keşfetmeleri için güvenli ve destekleyici bir ortam sunmaktadır. Terapist ile danışan arasındaki ilişkiyi güçlendiren bu yöntem, depresyon belirtilerini azaltarak, ruhsal iyilik halini artırırken daha az ilaç kullanımı ve hastane başvurusu sağladığı araştırmalarla ortaya konmuştur (Cohen, 2005; Nainis, 2006). Bu bulgular, sanat terapisinin yalnızca bireysel iyileşme süreçlerine katkı sağlamakla kalmadığını, aynı zamanda sağlık sistemleri üzerinde ekonomik ve işlevsel avantajlar sunduğunu da göstermektedir.

4.2.2. Müzik terapisi

Müzik terapisi, bireylerin fiziksel, zihinsel, duygusal, sosyal ve bilişsel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla müzikal unsurların kullanılmasıyla uygulanır (Demirel, 2024). Bu süreçte iletişim, ifade etme, öğrenme ve organizasyon gibi terapötik hedefler gerçekleştirilir. Müzik, bireyin duygu durumunu değiştirerek içsel dünyasına ulaşmasını sağlar. Beklenmedik bir melodi ya da doğadan gelen bir ses, kişinin duygu ve düşüncelerini etkileyerek olumlu veya olumsuz tepkiler oluşturabilir (Eracar, 2021). Bu tepkiler, bireyin farkındalığını artırarak terapi sürecine katkıda bulunur. Araştırmalarda, Parkinson hastalarında müziğin tedaviye uyumu kolaylaştırdığı (Sacks, 1992), depresyon hastalarının tedavi süreçlerinde olumlu etkiler yarattığı (Wrangsjö, 1995) ve bireylerin içsel yaşantılarını dışa vurmasında farkındalık kazandırdığı tespit edilmiştir (Priestley; Bostancıoğlu ve Kahraman, 2017). Bu çalışmalar, müziğin tedavi edici bir araç olarak farklı alanlarda etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Müzik terapisinin yapılandırılmış ve hedefe yönelik doğası, bireylerin farklı ihtiyaçlarına uyum sağlayarak çok yönlü bir destek sunmasını mümkün kılmaktadır.

4.2.3. Dans ve hareket terapisi

Dans ve hareket terapisi, duygusal, elastik, fiziksel ve bütün sosyalliğini artırmak amacıyla dans ve hareketi temel alan bir terapi yöntemidir. Bu terapi yöntemi, kas-iskelet sistemi ve sinir sistemine doğrudan etki ederek osteoporoz, demans, saldırgan ve öfke kontrollerinde olumlu etkiler yaratmaktadır (Öztürk ve Kutlu, 2017). Beden ve zihin arasında bir bağ kurmayı temel alan dans/hareket terapisi, yaratıcı sanat terapileri arasında yer alır. Bu yöntem, dansın yaratıcılık üzerindeki etkilerini kullanarak bireylerin fiziksel ve zihinsel sağlıklarına katkıda bulunur.

İlk olarak 1940'lı yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan dans/hareket terapisi, günümüzde her yaş grubundan birey için uygulanabilen bağımsız bir terapi yöntemi olarak öne çıkmaktadır (Çatay, 2015). Dans/hareket terapisinin beden ve zihin arasındaki bağlantıyı güçlendirmesi, onu farklı yaş gruplarına hitap eden esnek bir terapi modeli haline getirmektedir.

4.2.4. Drama terapisi

Drama terapisi, kökeni 2000 yıl öncesine dayanan ve hemen her kültürde yer alan bir uygulamadır. 1900'lerden itibaren Jacob Moreno tarafından grup terapisi gibi terapötik ortamlarda bireylerin kendilerini ifade etme yöntemi olarak kullanılmıştır. Deneysel bir yaklaşım olmasının yanı sıra güçlü bir deneyim sunan drama terapisi, terapistler aracılığıyla danışanların duygu, düşünce ve davranış gibi temel unsurları keşfetmelerine olanak tanır (Degges-White and Davis, 2019). Ayrıca yaratıcı drama ve el sanatları gibi etkinlikler, yaşlıların fiziksel ve ruhsal açıdan iyileşmelerine katkıda bulunur (Gözen, 2019). Drama terapisi, bireylerin bilinçaltı duygu ve düşüncelerini yaratıcı yollarla ifade etmelerini teşvik eden, çok yönlü bir terapi yaklaşımı sunar. Bu yöntemin, rol yapma ve doğaçlama gibi tekniklerle bireylerin özgürleşmesine ve kendilerini daha iyi tanımalarına katkı sağladığı görülmektedir.

4.2.5. Yazı şiir terapisi

Yazı terapisi, fiziksel ve psikolojik acılarla başa çıkmak amacıyla kullanılan bir yöntemdir. Bu terapide, terapist danışanı yönlendirme rolü üstlenir ve danışan, tercihiine göre şiir ya da düz yazı yazmayı seçebilir. (Degges-White and Davis, 2019). Yazı terapisi, bireylerin kendilerini ifade etmeleri için güvenli bir alan yaratarak, onların duygusal iyileşme süreçlerini desteklemektedir. Örneğin, Demir (2022) tarafından yapılan çalışmada, grupla şiir terapisi

uygulamalarının sürekli öfke ve benlik saygısı düzeyindeki etkileri incelenmiş ve olumlu sonuçlar elde edilmiştir.

4.2.6. Kil-heykel terapisi

Heykel sanatı, ilk çağlardan itibaren sembolik formlar yaratma amacıyla uygulanmıştır ve günümüzde sanat terapisi kapsamında da kullanılmaktadır. Kil, seramik hamuru ve balmumu gibi dokunsal malzemelerle çalışarak bireylerin hislerini ifade etmeleri sağlanır. Özellikle kil, terapi süreçlerinde yaygın olarak tercih edilen bir malzemedir ve bireylerin vücut ısını, dokunma hissini ve farklı perspektifleri deneyimleyerek çalışmasına olanak tanır (Liebman ve Weston, 2015). Heykel terapisinin en güçlü yönlerinden biri, bireylerin yaratıcı süreçlere fiziksel olarak dahil olmalarını teşvik ederek duygusal ifade ve iyileşme süreçlerini desteklemesidir. Kil gibi dokunsal malzemelerle çalışmak, bireylerin kendilerini daha derinlemesine keşfetmelerine ve farklı perspektiflerden bakarak içsel deneyimlerini anlamalarına yardımcı olmaktadır. Michal Sholt, üç boyutlu çalışmaların bireylerin ruhsal dünyalarını yansıtmalarına yardımcı olduğunu ve olumlu sonuçların elde edilmesi için sürecin belirli bir süre devam etmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Sholt, 2011). Tarih boyunca kil, birçok kültürde ritüel ve sembolik anlamlar taşımış, insanların zihinsel ve manevi dünyalarının sembolik ifadelerle bağlantısını yansıtmıştır. Bu yönüyle sanat terapisi, bireylerin içsel dünyalarını ifade etmeleri için bir araç sunmakta ve kil gibi malzemeler bu sürece önemli bir katkı sağlamaktadır.

4.3. Sanat Terapisi Temel İlkeleri

Sanat terapisi, bireylerin içsel dünyalarını keşfetmelerine ve duygusal deneyimler yaşamalarına yardımcı olur. Bu terapi türü, danışanların duygularını ifade etmelerini ve düzenlemelerini sağlar (Öz, 2015). Dışavurumcu sanat terapisi ise aşağıdaki temel prensiplere dayanır:

- Güvenli bir ortamın sağlanması,
- Danışana uygun sanatsal etkinlikler seçilmesi,
- Resimlerin anlatılması için danışana fırsat verilmesi,
- Tanı temelli yaklaşımlardan kaçınılması,
- Taklit yerine özgün çalışmalara yönlendirilmesi,
- Yapılan eserlerin saklanıp tekrar değerlendirilmesi,

- Danışanın sembolik dünyasına dair içgörü elde etmesine yardımcı olunması (Göktepe, 2015). Bu prensipler, terapinin etkinliğini artırarak bireyin özgürce kendini ifade etmesini desteklemektedir.

4.4. Sanat Terapisi Uygulamaları

Sanat terapisi uygulamaları, duygusal ve zihinsel iyileşme süreçlerini destekleyen etkili tedaviler arasında bulunmaktadır (Eren, 2012). Sanat terapisi, bireyin kendini ifade etmesine olanak tanırken, aynı zamanda toplumsal bağları güçlendiren bir süreç sunar. Bu yaklaşımı, bireyin hayatı gözlemlemek amacıyla gerçekleştirdiği tanıklık süreci veya bireye şifa veren bir deneyim olarak değerlendirmek mümkündür (Şahin, 2023). Bu yönüyle, sanat terapisi bireysel iyileşme süreçlerinin toplumsal bir perspektifle ele alınmasına olanak tanıyan güçlü bir araçtır.

Farklı ihtiyaçlara sahip bireyler için geniş bir uygulama alanına sahiptir. Ruhsal sorunlar olan bireylerden iletişim sorunlarına, yaşlı bireylerden davranış bozukluğu yaşayan çocuklara ve travma sonrası stres bozukluğu olanlara kadar pek çok durumda etkili bir yöntem olarak kullanılmaktadır (Demir, 2022). Işık'a (2013) göre, sanat terapisi çeşitli bireysel veya grup terapi yöntemleriyle, uzman rehberliğinde geniş bir kitleyle uygulanabilir. Bu uygulamalar, özellikle zihinsel ve duygusal zorluklar yaşayan bireylerden travma sonrası stres bozukluğu ve yas sürecinde olanlara, madde şiddeti ile mücadele edenlerden aile şiddetleri veya istismar gibi durumlarla karşılaşmış insanlara kadar farklı ihtiyaç gruplarına hitap etmektedir. Sanat terapisi süreci belirli aşamalarla planlanarak bireyin duygusal ve ruhsal iyileşmesini desteklemeyi başarır. Bu aşamalar, başlangıç ve hazırlık, bireysel değerlendirme ve hedef belirleme, uygulama, hedeflerin gözden geçirilmesi, profesyonel bilgi paylaşımı, günlük hayata entegrasyon ve takip basamaklarından oluşmaktadır (Eren, 2012). Bu basamakların sırası ile uygulanması, başarılı bir terapi yöntemi için gereklidir. Her aşama, terapinin başarıya ulaşması için bir adı niteliğindedir.

Sanat terapisi, psikoloji ve sanatın birleşimiyle oluşan özgün bir disiplindir ve yaşadıkları ifadeler, duygusal kayıplara ve içsel deneyimlerini keşfetmelerine yardımcı olur (Vick, 2003). Aynı zamanda, bireylerin içsel dünyalarını anlamalarına ve bu süreçte yaşadıkları duygusal baskıları azaltmalarına katkıda bulunmaktadır (Demir, 2022). Örneğin, çizim ve resim gibi etkinlikler sırasında bireyin beyni ve bedeni arasındaki etkileşim, bireyin kendini ifade etmesine ve bireyin iyilik halinin artmasına yardımcı olmaktadır. Ek olarak, sanat ifadesine dayalı yöntemler, bireylerin yaratıcı keşif yoluyla sağlıklı bir yaşam bulma potansiyeline olan inancını güçlendirir (Malchiodi, 2011). Bu süreç, bireylerin yaratıcı faaliyetlerle hem duygusal

hem de fiziksel iyilik halleri arasında bir bağ kurmalarına olanak tanır. Haeyan et al. (2015)'e göre, sanat terapisi bireyin duygusal ve davranışsal süreçlerini anlamasına ve düzenlemesine yardımcı olmak için etkili bir araçtır. Bunun akabinde, sanat terapisi, bireylerin kendilerini özgürce ifade etmelerine olanak tanırken, aynı zamanda onlara potansiyellerini keşfetmeleri için güvenli bir alan sunar.

4.5. Dezavantajlı Gruplar ve Sanat Terapisi

Dezavantajlı gruplar, toplumun çeşitli sosyal ve ekonomik olanaklarından yeterince yararlanamayan bireyleri ifade eder. Çocuklar, engelliler, eski hükümlüler, göçmenler, kadınlar ve yaşlılar gibi çeşitli kesimler bu gruplara dahildir (Elmas, 2018). Bu gruplar, genellikle ayrımcılık, dışlanma ve dezavantajlı koşullarla karşı karşıya kalmaktadır.

Kadınlar, cinsiyet temelli ayrımcılık nedeniyle iş yaşamında sıkıntı yaşarken, engelli bireyler sosyal hayata katılımda zorluklarla karşılaşır. Çocuklar, yaşlılar ve genç bireyler, çeşitli nedenlerle savunmasız durumda olabilir. Ayrıca, eski mahkumlar, topluma uyum sağlama süreçlerinde büyük zorluklarla yüzleşirler (Yılmaz, 2020). Dezavantajlı grupların tanımlanması ve bu gruplara yönelik politikaların geliştirilmesi, sosyal eşitlik ve toplumsal refahın sağlanması açısından kritik bir öneme sahiptir. UNESCO, bu grupların tanımını yaparak, toplumsal fırsat eşitsizliklerine dikkat çekmektedir.

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), dezavantajlı grupları ekonomik, sosyal ve kültürel olanakları sınırlı bireyler olarak tanımlar. Bu bireyler, ekonomik koşulları, etnik kimlikleri, cinsiyetleri, dinleri, dilsel kökenleri ya da siyasal pozisyonları nedeniyle toplumsal yaşamda diğer bireylere kıyasla daha az fırsata sahip olabilmektedirler (Caillods, 1998: 10). UNESCO'nun bu tanımı, dezavantajlı bireylerin yaşam koşullarını iyileştirmek için çok yönlü müdahalelere ihtiyaç olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Sağlık, eğitim ve barınma gibi temel hizmetlere erişimin artırılması, bu bireylerin toplumsal hayata daha etkin bir şekilde katılmalarını sağlayabilmektedir.

Fairlie'nin (2005) çalışmasında, etnik kökenli azınlıkların yanı sıra eğitim düzeyi düşük olan bireylerin de dezavantajlı gruplar arasında yer aldığı belirtilmiştir. Bu grupların karşılaştıkları engeller, sosyal katılım ve yaşam kalitesinin artırılması için dikkatle ele alınması gereken konulardır. Günümüzde, bu grupların sosyal yaşama adaptasyonu, toplumların en fazla önem verdiği konular arasında yer almaktadır (DMKA, 2011: 20). Bu durum, dezavantajlı grupların topluma entegrasyonu için özel politikalar ve programlar geliştirilmesinin önemini

vurgulamaktadır. Eşit fırsatlar yaratılarak sosyal uyumun desteklenmesi, toplumun genel refah seviyesinin artırılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

4.5.1. Dezavantajlı gruplar ile sanat terapisi uygulamaları

Sanat terapisi, geniş bir uygulama kitlesine sahiptir. Çocuklar (Shore, 2000; Rubin, 2005) ve yaşlılar gibi farklı yaş gruplarındaki bireyler üzerinde yapılan çalışmalar, bu yöntemin uygulanabilirliği açısından çeşitliliğini göstermektedir (Buchalter, 2004). Farklı yaş gruplarının yanı sıra, depresyon, sınırda kişilik bozukluğu, iki uçlu duygulanım bozukluğu, şizofreni ve bağımlılık gibi sorunlarla mücadele eden bireyler sanat terapisi ile desteklenmektedir (Buchalter, 2004: 7). Ek olarak, Otizm spektrum bozukluğuna sahip bireyler de sanat terapisi çalışmalarından yararlanabilir (Emery, 2004). Bu bulgular, sanat terapisinin çok yönlü bir iyileştirme yöntemi olduğunu ve farklı psikolojik ihtiyaçlara uyum sağlayarak bireylerin yaşam kalitesini artırdığını göstermektedir.

Sanat terapisi, bireysel ve grup çalışmaları olarak uygulanabilir. Alzheimer hastaları üzerinde yapılan araştırmalar, bu yöntemin görsel işleme yeteneklerinde azalma yaşayan bireylerde dahi etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle ileri evre Alzheimer hastalarında, sanat terapisi uygulamalarından sonra hastaların psikolojik iyi oluşlarında olumlu değişiklikler gözlemlenmiştir (Guseva, 2018). Sanat terapisi, Alzheimer gibi ileri evre hastalıklarla mücadele eden bireylerin hem duygusal hem de psikolojik süreçlerini destekleyen güçlü bir araçtır.

Sanat terapisi, bireylerin izolasyona ve uyumsuzluğa karşı direnmesine yardımcı olurken, dayanışma ve yüksek düzeyde organizasyonu hedefleyen örtük müdahaleler içerir (Avrahami, 2006; Gerge ve Pedersen, 2017). Sanat terapisinin bu özellikleri, bireylerin hem içsel süreçlerinde hem de sosyal çevreleriyle olan ilişkilerinde olumlu değişimler yaratmaktadır. Buna ek olarak, özellikle travma sonrası yaşanan zorluklarla başa çıkmada bu yöntem, önemli bir destek sağlar.

Sanat terapisi, eylem odaklı bir yaklaşım sergiler ve bireylerin kendi kaynaklarını harekete geçirmelerine destek olur. Travmaya bağlı sinir ağları ile teması artırarak, olumlu duyguların harekete geçirilmesini sağlar ve bireyin kendisini aktif bir özne olarak hissetmesi sürecini destekler. Bu tür terapötik yaklaşımlar, bireylere yönelik sosyal hizmet müdahaleleri ile örtüşerek, bireylerin psikolojik iyilik halini artırmayı hedefler (Gerge ve Pedersen, 2017, s. 8). Bu tür bir yaklaşım, bireyin kendini yeniden inşa etmesine olanak tanırken, sosyal hizmet müdahaleleriyle bütünleşerek daha kapsamlı bir iyileşme süreci sunar.

Sanat terapisi, dezavantajlı gruplarda psikolojik iyilik hallerini desteklemek amacıyla kullanılan etkili bir yöntemdir. Bayramlı (2023) tarafından geliştirilen bir araştırmada, sanat terapisi uygulamalarının sözlü terapilere göre daha verimli olduğu vurgulanmıştır. Sanat terapisinin pek çok dalı bulunmaktadır, bu nedenle örnekler üzerinden sanat terapisinin farklı dezavantajlı gruplara olan etkilerini değerlendirmek uygun olacaktır.

Öykü anlatıcılığı, insanlık tarihinin en eski iletişim biçimlerinden biridir ve bireyleri güçlendiren bir araç olarak görülmektedir (Estes, 2013, s. 33). Didaktik bir yapıya sahip olmadan bireyin kendi durumlarını keşfetmesini sağlarken aynı zamanda bireyin öz yeterliliğini de arttırmaktadır (Pereschkian, 1998). Öyküsel terapi yöntemi, bireylerin sorunlarını ifade etmelerini, bu sorunları dışsallaştırarak etkilerini azaltmalarını sağlar aynı zamanda bireylerin yaşamlarına dair olumlu değişimler yaratır (Denborough, 2016). Bu yöntem, bireylerin kendi yaşam öyküleriyle bağ kurmalarına ve sorunlarını dışa vurmalarına olanak tanır. Bunun akabinde, sanat terapisi alt dallarından biri olan müzik terapisinin bireyler üzerindeki etkisinin oldukça fazla olduğu görülmektedir.

Müzik terapisi, bireylerin algılama ve kendilerini ifade etme becerilerini geliştirir. Ritim ve melodi gibi unsurlar, bireylerin duygusal ve sosyal gelişimlerine katkıda bulunur. Çocuklarla yapılan çalışmalarda, müziğin bilişsel gelişimi desteklediği gözlemlenmiştir (Çoban, 2005). Şarkı söylemek, iletişim yeteneklerinin geliştirilmesinin ötesinde, duygusal ve düşünsel ifadeyi kolaylaştıran bir yöntemdir. Melodi eşliğinde sözcüklerin ifade edilmesi, bireylerin dil becerilerinin tamamen kaybolmadığını göstermekte ve onlara rahatlama hissi sağlamaktadır (Sacks, 2016, s. 221). Müzik terapisi, bireylerin hem bireysel hem de toplumsal düzeyde kendilerini ifade etmelerine olanak tanıyan güçlü bir araçtır. Ritim ve melodi, bireylerin yalnızca bilişsel süreçlerini desteklemekle kalmaz, aynı zamanda onlara duygusal bir denge ve rahatlama hissi kazandırır.

Duyguları düzenlemenin etkili yollarından biri de çizim yapmaktır (Larsen, Billings ve Cutler, 1996). Araştırmalar, çizim yapmanın mutsuzluk ve öfke gibi olumsuz duyguları azaltmada önemli bir rol oynadığını göstermektedir (Diliberto-Macaluso ve Stubblefield, 2015; Drake ve Winner, 2012). Sanat terapisi, bireylerin duygusal durumlarını düzenlemelerinde ve içsel dengelerini sağlamalarında güçlü bir araç olarak öne çıkmaktadır. Çizim yapmak, bu süreçte etkili bir teknik olarak bireylerin duygularını ifade etmelerine ve keşfetmelerine yardımcı olmaktadır.

Bu yöntem, bireylerin sıkışmış enerjiyi serbest bırakmasına ve duygusal yüklerinden kurtulmasına yardımcı olur (Sabah, 2011, s. 209). Çizim yapmak, bireylerin duygu durumlarını

düzenlemelerine yardımcı olan etkili bir tekniktir. Pollock'un aksiyon resim tekniği, bireylerin korkularını, isteklerini ve endişelerini ifade etmelerini kolaylaştırır (Kamışoğlu, 2012, s. 69). Bu yöntem, semboller ve imgeler aracılığıyla bireylerin kendilerini keşfetmelerine destek olur (Buchalter, 2004, s. 26). Çizim yapmanın sunduğu bu yaratıcı süreçler, bireylerin duygusal enerjilerini dönüştürmelerine ve kendilerini daha iyi anlamalarına olanak tanır. Sanat, yalnızca bir ifade aracı değil, aynı zamanda bireyin içsel huzurunu ve yaşamla olan bağını güçlendiren etkili bir terapi yöntemidir. Bu uygulamalarda kullanılan materyallerden biri olan kil hem dışavurum hem de iyileşme süreçlerini destekleyen güçlü bir araç olarak öne çıkmaktadır.

Kil kullanımı, sanat terapisi sürecinde bireylerin duygusal ifadelerini ve bilinçaltı materyallerini ortaya çıkarmalarına yardımcı olur. Bu teknik, sözel iletişimi kolaylaştırmanın yanı sıra sembollerle ifade imkânı sunar. Kil terapisi, bireylerin somutlaştırma ve sembolleştirme süreçlerini destekleyerek terapötik ve iyileştirici etkiler yaratır (Kar, 2011, s. 117) Kil terapisi, bireylerin duygularını somut bir biçimde ifade etmelerine ve içsel deneyimlerini semboller yoluyla dışa vurmalarına olanak tanır.

Psikodrama ise kişilerarası ilişkiler, çatışmalar ve duygusal sorunların dramatik yöntemlerle ele alındığı bir tedavi yaklaşımıdır (Subaşı, 2016, s. 137). Bu süreçte katılımcılar, bastırılmış duygularını fark etme, risk alma ve çatışmaları çözme gibi deneyimler yaşar. Rol değişimiyle birey, mimik ve jestleri gözlemleyerek kendisi hakkında yeni farkındalıklar kazanır. Ayrıca, ayna tekniği sayesinde kendi yaşamına farklı bir açıdan bakma fırsatı bulur (Altınay, 2016, s. 52). Grup içindeki paylaşım ve etkileşim, bireylerin hem kendilerini hem de çevrelerindeki insanları daha iyi anlamalarına katkı sağlamaktadır.

4.6. Yaşlılarla Sanat Destek Uygulamaları

Yaşlı bireyler, yaşlanma sürecinde sağlık sorunlarının artması ve hayatlarının birçok alanında kayıplar yaşamaları nedeniyle yoğun stresle karşı karşıya kalabilmektedirler (Gül ve ark., 1993). Bu tür stres faktörleri, yaşlı bireylerin yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyebilmekte ve psikolojik destek ihtiyacını arttırabilmektedir. Bu nedenle, yaşlı bireylerin fiziksel ve ruhsal ihtiyaçlarına yönelik bütüncül yaklaşımlar büyük önem taşımaktadır.

Yaşlanma sürecini "son evre" olarak algılayan bireylerde anksiyete düzeyi yükselmektedir. Bireyin baş etme mekanizmaları yetersiz kaldığında ise, bu durum uzun süreli anksiyete, depresyon ve diğer ruhsal sorunlara yol açabilmektedir (Ak, 1991). Özellikle hastalıklara bağlı yeti kayıpları, bireyin kendi işlerini görmede zorlanmasına ve başkalarına bağımlı hale gelmesine neden olabilmektedir. Bu durum ise yaşlı bireylerin, aktif yaşamlarının son

bulmasına ve sosyal izolasyonlarının artmasına yol açmaktadır (Tel ve ark., 2014). Böyle durumlarda, yaşlı bireylerin hem psikolojik hem de sosyal açıdan desteklenmesi gerekmektedir. Yaşlanma sürecinde bireylerin bağımsızlıklarını korumalarına yönelik yaklaşımlar, onların yaşam kalitesini artırmak ve sosyal izolasyonu önlemek açısından büyük önem taşımaktadır.

Yaşlı bireylerin yaşam kalitelerini artırmak için ilaç tedavilerinin yanı sıra, ilaçsız yöntemlerin uygulanması yaşlı sağlığı açısından önem taşımaktadır (Küçükgüçlü ve ark., 2011). Özellikle demans ve depresyon gibi durumlarda, fiziksel aktiviteleri baz alan uygulamalar yaşlıların biyolojik, psikolojik ve sosyal sağlıklarını desteklemektedir (Lök ve Buldukoğlu, 2014). Ek olarak, bireyin kendini ifade sürecinde ruhsal sağaltım sağlaması (Akhan, 2012), yaşlıların bilişsel ve bedensel iyilik hallerini geliştirebilmektedir (Soyuer ve ark., 2008). Müzik terapisi (Oyan ve Sağlamtimur, 2016), ergoterapi (Demirci, 2016), basit egzersizler (Lök ve Lök, 2015), aromaterapi (Şentürk ve Küçükgüçlü, 2015) gibi yöntemler, yaşlıların stresle başa çıkmalarını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca, stres faktörlerini azaltan mekân düzenlemeleri (Küçükgüçlü ve ark., 2011), biliş-duygu-uyarım odaklı müdahaleler (Lök ve Buldukoğlu, 2014) ve kahkaha terapisi (Kin ve ark., 2017) gibi yöntemler de yaşam kalitesini artıran etkili yaklaşımlar arasında yer alır. Sanat terapisi ise bu yöntemler arasında önemli bir yere sahiptir.

4.6.1. Sanat terapisinin yaşlılar üzerindeki etkileri

Sanat terapisi, yaşlıları sağlık, duygusal ve sosyal yönden destekleyen etkili bir tedavi yöntemidir (Bulduk, Dinçer, Usta & Bayram, 2017). Sanat terapisi, sanat çalışmalarını ve sanatla ilgili malzemeleri kullanarak, yaşlı bireylerin kendilerini ifade etmelerine imkân tanır. Böylece bir iyileşme sürecinde, yaratıcılığın teşvik edilmesi sağlanmakta ve zihinsel gelişim desteklenmektedir (Bulduk ve ark., 2015; Yılmaz, 2017; Akhan, 2012). Bunun yanı sıra, sanat terapisinin, odaklanmayı kolaylaştırdığı (McFladden ve Basting, 2010; Akt. Bulduk ve ark., 2015), iletişimi arttırdığı (Akhan, 2012) ve dans ile drama gibi uygulamaların zihinsel kapasitelerinin gelişmesine yardımcı olduğu görülmektedir. (Bunchman ve ark., 2012; Akt. Lök ve Lök, 2015). Ayrıca, bu terapi yöntemlerinin yaşlıların stres seviyesini düşürerek sakinliği teşvik ettiği, olumlu düşünce üretimine destek olduğu gözlemlenmiştir (Rusted ve ark. 2006, Pesiah ve ark., 2011; Akt. Bulduk ve ark. 2015). Bu etkinlikler, yaşlı bireylerin hem sağlıklarını iyileştirme hem de sosyal bağlantılarını güçlendirme potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda son yıllarda yapılan araştırmalarda yaşlıların sanat etkinliklerine katılmalarının yaşam kalitesi üzerinde birçok olumlu etkisi ortaya çıkmaktadır (NCCA,2024). Örneğin, düzenlenen bir gösteride, koroya katılan yaşlılarla bu tür etkinliklere dahil olmayan bir kontrol grubu karşılaştırılmıştır. Koroya katılan bireylerde, fiziksel sağlık durumlarının giderek iyileştiği,

doktor ziyaretlerinin azaldığı, ilacın kesilmesi ve düşme risklerinin azaldığı görülmektedir. Genel sağlık durumlarının da bu etkinliklere katılması sayesinde daha iyi bir yayılım gösterdiği rapor edilmiştir (Cohen ve ark.; Akt. NCCA, s.15). Başka bir mucize ise Madeleine Hackney ve ekibi, araştırma kapsamında iki grup oluşturulmuş; deney grubu bireyleri 13 hafta boyunca toplam 10 saat tango eğitimi alırken, egzersiz dersleri boyunca kontrol gruplarına aynı şekilde yer verilmiştir. Çalışma sonunda yalnızca tango eğitimi alan grubun denge ve yürüme kabiliyetlerinde gözle görülür bir iyileşmenin sağlandığı ve düşme riskinin azaldığı görülmüştür (Hackney, Kantorovich ve Earhart, 2007; Akt. NCCA, s.15) Sonuç olarak, sanat terapisi, yaşlı bireylerin aktif, bağımsız ve tatmin edici bir yaşam sürdürmelerine destek sağlayan önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır.

5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışma derleme bir araştırma yöntemiyle yürütülmüştür. Bu araştırmada, Avrupa'daki sanat temelli destek programlarının yaşlı bakımındaki rolünü anlamak için kapsamlı bir literatür taraması gerçekleştirilmiş ve konu sosyal hizmet perspektifiyle ele alınmıştır. Tarama sürecinde Google Scholar, Web of Science, Scopus, PubMed, EBSCOhost, DergiPark ve YÖK Tez Merkezi gibi akademik veri tabanları kullanılmıştır. Taranan kaynaklar, Sanat temelli destek programları, Yaşlı bakımında sanat, Sanat terapisi ve yaşlı bakımı, Sosyal hizmet ve sanat temelli müdahaleler, Yaşlı dostu sosyal programlar, Psikososyal destek ve sanat, Avrupa'da yaşlı bakım modelleri, gibi anahtar kelimelerle seçilmiştir. Uygun şekilde farklı kombinasyonlar kullanılarak taramalar yapılmıştır.

5.1. Araştırmanın Kapsamı

Bu çalışma, yaşlı bakımı alanında sanat temelli destek programlarının sosyal hizmet perspektifinden nasıl değerlendirildiğine odaklanmaktadır. Çalışma, Avrupa'da uygulanan bu destek programlarının yaşlı bireylerin yaşam kalitesini artırmadaki etkilerini incelerken, aynı zamanda sosyal bağları güçlendirme, bilişsel ve duygusal ihtiyaçları destekleme gibi yönlerini detaylı bir şekilde ele alır. Aynı zamanda Türkiye'deki uygulamalar açısından bir durum tespiti yapmaktadır.

6. BULGULAR

Araştırmanın amacına ve araştırmanın sorularına uygun olarak bu bölümde Avrupa'da uygulanan sanat temelli destek programları ile ilgili bulgulara yer verilmiştir. Bu bağlamda öncelikle Avrupa'da uygulanan sanat temelli destek programlarının yaşlılara olan etkilerinden bahsedilmiş, bunun akabinde sanat temelli destek programlarının uygulanabilirliği açısından Türkiye'nin geldiği nokta hakkında genel bir fikir oluşturacağı düşüncesiyle, Türkiye'deki sanat temelli destek programlarının mevcut durumu ele alınmış, bulgular sosyal hizmet perspektifi ile değerlendirilmiştir.

6.1. Avrupa'da Yaşlı Bakımı Uygulamalarında Sanatın Yeri

Avrupa'da yaşlı bakımında sanat terapisi, yaşlı bireylerin fiziksel, bilişsel ve duygusal sağlıklarını desteklemek amacıyla yaygın olarak kullanılmaktadır. Özellikle Almanya'da müzik terapisi huzurevleri ve yaşlı bakım evlerinde yaygın olarak uygulanmakta olup, demans hastası yaşlılar üzerinde olumlu etkileri gözlemlenmiştir (Wosch, 2011; Weinzierl, 2017). Avrupa ülkelerinde yapılan çalışmalar, yaşlıların psiko-duygusal ve motor yeteneklerinin gelişmesi amacıyla sanat terapisi kapsamında dans tiyatro unsurlarının varlığının etkili olduğunu göstermektedir (Uzunova ve Paskaleva, 2015). Avrupa'da sanat terapisinin yaşlı bakımında yaygın olarak kullanılması, bu yaklaşımın yaşlı bireylerin fiziksel ve psikolojik iyilik hallerine katkıda bulunduğunu göstermektedir.

Sanat terapisi, yaşlılar için ve dünyaya yönelik merak ve kontrol duygusu gelişmelerine yardımcı olur, dikkat, hafıza, planlama, problem çözme ve soyutlama gibi psikomotor becerilerinin de katkı sağlar (Güven ve Kılıç, 2022). Dans ve tiyatro gibi unsurlar, yalnızca bireylerin fiziksel sağlıklarını desteklemekle kalmamakta, aynı zamanda onların sosyal bağlarını güçlendiren ve duygusal iyilik hallerini artıran bir araç işlevi görmektedir.

6.1.1. Anımsama terapisi (Reminiscence therapy)

Geçmişe dair anılarını net bir şekilde hatırlayamayan yaşlıların özellikle gençlik dönemine ve evliliğin ilk yıllarına ait anılar, belirginleşir (Woods, Spector, Jones, Orrell, & Davies, 2005). Bu hatıraları bir kitleyle paylaşmaları, onların keyif ve tatmin duygusunu yaşamasını sağlamaktadır. Sanat, anımsama terapisinin uygulanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Görsel sanatlar kullanılarak, yaşlı bireylerin kendi yaşam hikayelerini sanat yoluyla ifade etmelerine ve geçmiş deneyimlerini yeniden keşfetmelerine olanak tanınmaktadır. Örneğin, bir çocukluk anısını resmetmek ya da eski ailenin bir arada gösterimini sağlamak amacıyla kolaj

oluşturmak, yaşlıların anılarını somutlaştırmalarına yardımcı olur. (Capuzzi & Gross, 1990). Müzik, özellikle nostaljik şarkılarla, duygusal bağları güçlendirebilir ve geçmiş anıları canlandırmada etkili bir araçtır.

Demans ve Alzheimer hastalarında müzik, hatırlama terapisi sürecinde sıklıkla kullanılan bir yöntem. Ayrıca drama çalışmaları ve hikâye anlatımı, geçmiş deneyimlerini dramatize ederek anılarının canlandırılmasına olanak tanır, bu da anımsama terapisi ile uyumlu bir yöntemdir (Noice ve Noice, 2004). Sanat terapisi, yaşlı bireylerin geçmişteki anılarını yeniden canlandırmalarına ve bu anıları anlamlandırmalarına yardımcı olan güçlü bir araçtır. Özellikle müzik, görsel sanatlar ve drama gibi yöntemler hem bireylerin duygusal bağlarını güçlendirmekte hem de onların yaşam hikayelerine yeniden dokunmalarını sağlayarak tatmin ve mutluluk duygularını artırmaktadır.

6.1.2. Geçerlileştirme terapisi (Validation therapy)

Geçerlileştirme Terapisi, Avrupa’da özellikle demans gibi zorluklarla karşılaşan yaşlı bireylerde uygulanan bir terapi yöntemidir. Bu terapi, geçmişteki deneyimlerini hatırlamalarına ve duygusal bağları kurmalarına yardımcı olmak amacıyla kullanılmaktadır. Sanat terapisi ise, bu sürecin daha yaratıcı bir şekilde desteklenmesi, duygusal iyileşmeyi sağlamak adına önemli bir araçtır (Feil, 1993). Geçerlileştirme terapisi, Naomi Feil tarafından oluşturulmuştur. Yaşlıların bakımında sanatın kullanımıyla desteklenen bu terapi yönteminde, müzik bireyin geçmiş anılarını canlandırarak duygusal bağ kurmasına yardımcı olurken, resim ve drama gibi sanatsal faaliyetleri de kendilerini ifade etme yetisini deneyimlemekte ve bireyin kendini değerli hissetmesini sağlamaktadır (Lök & Buldukoğlu, 2014) Geçerlileştirme terapisi, bireylerin sergilediği davranışlara bağlı olarak odaklanma, yeniden ifade etme, kutuplaştırma, karşılıklı hayal etme, duyguların ve ruh halinin gözlemlenmesi, temas ve müzik kullanımı gibi yaklaşık 14 farklı teknik sunmaktadır. Bu teknikler, yaşlı bireylere özel olarak uygulanır. Özellikle Avrupa’da yaygın ilaçsız tedavi yöntemlerinden biri olarak kullanılmaktadır (Akt. Burnside ve Schmidt, 1994; Sherman, 1993). Geçerlileştirme terapisi, demans gibi kronik durumlarla mücadele eden bireyler için ilaçsız bir tedavi seçeneği sunarak, onların yaşam kalitesini artırmayı hedefler. Sanatta bu süreçte yaratıcı bir destek aracı olarak kullanılmaktadır.

6.1.3. Gerçeklik yönelimi (Reality orientation)

Gerçeklik yönelimi, demanslı yaşlıların desteklenmesi için kullanılan ilk farmakolojik olmayan yöntemlerden biri olarak görülmektedir. Bu yaklaşım, yaşlı bireylere günlük yaşamlarında yardımcı olmak amacıyla çeşitli etkinlikler içermektedir. Örneğin, aile fotoğrafları üzerinden

konuşmalar yapmak, yapboz ve masa oyunları gibi aktivitelerle tıbbi uyarım sağlamak, duyuşal uyarım sağlamak, müzik, egzersiz, boyama ve el sanatları gibi faaliyetlerde bulunmak (Scanland ve Emershaw, 1993). Gerçeklik yönelimi, bu yöntemler arasında özellikle dikkat çeken bir yaklaşımdır. Aynı zamanda, geçmişe ait objeler, video veya müzik gibi hatırlamayı teşvik programları da sık sık kullanılmaktadır (Vitiello ve Borson, 2001). Gerçeklik yönelimi, yer ve zaman algısını geliştirmeyi hedeflerken, potansiyel kapasiteyi de yeniden inşa etmeye yönelik bir araç olarak kabul edilmektedir (Sherman, 1993). Gerçeklik yönelimi, demanslı bireylerin mevcut kapasitelerini yeniden yapılandırmalarına ve günlük yaşamla bağlantı kurmalarına yardımcı olan kapsamlı bir yaklaşımdır.

6.1.4. Musik im alter (yaşlılıkta müzik) programı

Müzik im Alter programı, yaşlıların müzikle etkileşimlerini artırmayı ve müzik aracılığıyla duygusal ve sosyal iyilik hallerini desteklemeyi sağlamaktadır. Almanya’da uygulanan bu program kapsamında koro çalışmaları, enstrüman kursları ve müzik terapisi seansları gibi etkinlikler düzenlenmektedir (Gembris, 2008). Bu tür programlar, yaşlı bireylerin yalnızlık ve sosyal izolasyonla başa çıkmalarına yardımcı olurken, aynı zamanda bilişsel işlevlerini de desteklemektedir. Müzik aktiviteleri, özellikle demans hastalığına sahip yaşlı bireyler için duygusal bağlantılar kurmaları için etkili bir araç olarak görülmektedir (Krause & Bugos, 2019). Kültürel mirasın korunması açısından da müzik, yaşlı bireylerin geçmişle bağ kurmasını sağlamakta ve nostaljik anılar uyandırarak kimlik duygularını güçlendirmektedir. Müzik im Alter programında geleneksel şarkıların söylenmesi ve hatıraların paylaşılması bu açıdan büyük önem taşımaktadır (Hanna-Pladdy & Mackay, 2011). Bu programlar, yaşlıların kültürel bağlarını korumalarına ve duygusal iyilik hallerini geliştirmelerine katkı sağlamaktadır.

6.1.5. Kunst für senioren (yaşlılar için sanat) projesi

Almanya’da uygulanan Kunst für Senioren projesi, yaşlıların hareket etmesini teşvik ederek sosyal etkileşimlerini ve yaratıcılıklarını artırmayı hedeflemektedir. Resim, heykel, el sanatları gibi çeşitli atölye çalışmaları düzenlenerek, yaşlıların sanatsal yönlerini keşfetmeleri ve geliştirmeleri sağlanmaktadır (Vogt vd., 2017). Bu uygulamaların yaşlıların üzerindeki etkileri oldukça fazladır. Sanat etkinliklerinin yaşlı bireylerin üzerindeki etkilerini araştırılması ile ortaya çıkan sonuçta, bu tür faaliyetlerin yaşlıların yalnızlık hissiyatına iyi geldiği ve korunmasızlık durumlarını azalttığı görülmektedir. Sanatla uğraşan yaşlıların hem psikolojik hem de fiziksel olarak daha aktif oldukları gözlemlenmektedir (Cohen, 2006). Ayrıca, heykel ve el sanatları gibi uygulamaların yaşlıların motor gelişimlerinin desteklendiği ve el-göz

koordinasyonlarının güçlendirdiği bilinmektedir (Noice & Noice, 2009). Yaşlı bireylerin sanat ile iç içe olması pek çok açıdan desteklenerek bir yaşam sürmelerine olanak sağlamaktadır.

6.1.6. Theatre der erfahrungen (deneyimlerin tiyatrosu) programı

Theatre der Erfahrungen (Deneyimlerin Tiyatrosu), yaşlıların yaratıcı yaratıcılığını teşvik etmek ve sosyalleşmeyi artırmak amacıyla Berlin merkezli olarak faaliyet gösteren bir tiyatro grubudur (NBHS, 2024). Bu program, yaşlıların kendi yaşam deneyimlerinden yola çıkarak sahne sanatlarıyla ifade yeteneklerini iyileştirmelerini hedeflemektedir. Tiyatro çalışmaları sayesinde hem bireysel hem de kolektif anlatılar oluşturan yaşlılar kendilerini ifade etme fırsatı bulmaktadırlar (Schneider, 2016). Ayrıca bu programın yaşlılar üzerindeki psikososyal yararları da bulunmaktadır.

Araştırmalar, yaşlıların tiyatro etkinliklerine katılmalarının hafızasının, sözel ifadenin ve duygusal dayanıklılığın üzerindeki olumlu etkilerinin olduğunu göstermektedir (Bernardi, 2018). Katılımcılar, tiyatro çalışmaları aracılığıyla daha etkin hissettiklerini ve toplum içinde daha aktif rol üstlendiklerini ifade etmektedirler. Özellikle yaşlılıkla ayrılma yalnızlık ve izolasyon hissini azaltmada tiyatronun önemli bir araç olduğu vurgulanmaktadır (Reuter & Giesel, 2020). Deneyimlerin Tiyatrosu kapsamında gerçekleştirilen performanslar sayesinde yaşlıların sosyal becerileri gelişmekte, aktif yaşlanma süreçleri desteklenmektedir.

6.1.7. Université du troisième âge (üçüncü yaş üniversitesi) programı

Fransa'da Prof. Pierre Vellas tarafından 1973 yılında kurulan Université du Troisième Âge (Üçüncü Yaş Üniversitesi), yaşlıların entelektüelliğini desteklemeyi ve sosyal ve kültürel açıdan kalkınmayı amaçlamaktadır (Çölgeçen ve Çölgeçen, 2020a). Üçüncü yaş üniversiteleri, yaşlıların yaşam boyu eğitimlerine devam etmelerini sağlayarak, aktif yaşlanmayı teşvik eden önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir.

Araştırmalar, bu tür eğitim programlarının yaşlıların sosyal iletişimlerini artırdığını ve yaşam kalitelerini iyileştirdiğini ortaya koymaktadır (Formosa, 2019). Fransa'da uygulanan bu model, diğer Avrupa ülkelerine ve dünyaya yayılmış ve birçok ülkede benzer yapılanmaların geliştirilmesine örnek olmuştur. Türkiye'de üçüncü yaş üniversiteleri giderek yaygınlaşmakta ve yaşlıların yaşam boyu öğrenme durumları desteklenmektedir (Bayram ve Ceylan, 2024). Bu bağlamda pek çok ülkede uyarlanan üçüncü yaş üniversiteleri, yaşlıların toplumda aktif bireyler olmalarına katkı sağlamakta ve yaşlanma sürecini daha verimli hale getirmektedir.

6.1.8. Kültürel etkinlikler ve sanat terapisi programları

İsveç'te belediyeler yaşlı bireyleri kültürel etkinliklere katılmayı teşvik etmekte ve sanat terapisi seansları düzenlemektedir. Bu seanslar arasında resim, müzik, dans ve tiyatro gibi çeşitli faaliyetler yer almakta ve yaşlıların sosyal iletişimlerini artırmalarına olanak sağlamaktadır (Nef, Ganea, Müri & Mosimann, 2013). Bu tür etkinlikler, yaşlılarda yalnızlık duygusunu azalmasına yardımcı olmakta, refah seviyelerini arttırmaktadır.

Araştırmalar, özellikle demans hastalarına yönelik sanat terapisi seanslarının anksiyete ve bolluk düzeylerini azalttığını ortaya koymaktadır (Beard, 2012). Bunun yanı sıra, Sanat terapi uygulamalarının aynı zamanda fiziksel sağlık üzerinde de olumlu etkileri gözlemlenmiştir (Jensen & Lund, 2019). Özellikle dans terapisi gibi hareket odaklı faaliyetlerin, yaşlı bireylerin motor becerilerini geliştirirken denge sorunlarını da azalttığı belirtilmektedir (Karkou ve Meekums, 2017). İsveç'teki kültürel etkinlikler ve sanat terapisi uygulamaları, yaşlı bireylerin hem psikolojik hem de fiziksel iyi oluşlarını destekleyerek, onların yaşam kalitelerini artırmakta ve toplumsal hayata daha güçlü bir şekilde katılmalarını sağlamaktadır.

6.1.9. Dans voor ouderen (yaşlılar için dans) programı

Hollanda'da Dans voor Ouderen (Yaşlılar İçin Dans) Programı kapsamında düzenlenen dans atölyeleri, yaşlıların fiziksel aktivitelerini artırmayı ve sosyal bağlarını güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Katılımcılar, profesyonel eğitmenler eşliğinde farklı dans türlerini deneyimleyerek hem fiziksel sağlıklarını korumakta hem de sosyal bağlarını güçlendirmektedir (Sevil ve Bayram Değer, 2019). Dans, yaşlıların fiziksel sağlığı açısından etkili bir rol oynamaktadır. Bu durum yapılan araştırmalarda açıkça görülmektedir.

Dans faaliyetleri, yaşlıların motor yeteneklerini geliştirerek düşme risklerini azaltmada önemli bir rol oynamaktadır. Araştırmalar, düzenli dans eden yaşlıların denge, esneklik ve kas kuvvetlerinde belirgin iyileşmeler gösterdiğini ortaya koymaktadır (Kattenstroth, Kalisch, Kolankowska ve Dinse, 2013).

Bununla birlikte dansın sağlık üzerindeki olumlu etkileri de vurgulanmaktadır. Özellikle müzik eşliğinde yapılan dans etkinliklerinde, yaşlı bireylerin hafıza fonksiyonlarının geliştiği ve demans riskinin azaldığı belirtilmektedir (Karpati, Giacosa, Foster, Penhune ve Hyde, 2015). Müzik ve dansın birleşimi hem zihinsel hem de ruhsal sağlık üzerinde güçlü bir iyileştirici etki yaratmaktadır.

6.1.10. Anziani e bambini insieme (yaşlılar ve çocuklar birlikte) projesi

İtalya'nın Piacenza merkezinde aynı bina içinde bir çocuk yuvası, yaşlılar için gündüz bakım merkezi ve huzurevini barındıran benzersiz bir girişimdir. Bu merkezde, yaşlılar ve çocuklar birlikte resim, okuma, bahçecilik gibi çeşitli etkinliklere katılarak, kuşaklar arası iletişimi teşvik etmektedirler (Unicoop, 2024). Kuşaklar arası etkileşimin yaşlılar üzerinde olumlu psikososyal etkileri bilinmektedir.

Yapılan araştırmalara göre, yaşlı ve çocukların birlikte vakit geçirmesi yaşlıların yalnızlıklarının azalmasına ve sağlıklı yaş almalarına yardımcı olmaktadır (Kaplan, 2002). Ayrıca, çocuklar için de kuşaklar arası iletişimin sosyal gelişimleri için faydalı olduğu, empati düzeylerini arttırdığı ve yaşlı bireylerle daha sağlıklı ilişkiler kurmalarını desteklediği görülmektedir. Özellikle yaşlıların, çocuklara deneyimlerini aktardığı programlar, kültürel mirasın korunmasına katkıda bulunurken, yaşlılar için yaşama bağlılık hissini artırmaktadır (Jarrott ve Smith, 2011). Bu tür uygulamaların hem yaşlılar hem de çocuklar için zihinsel ve duygusal faydalar sağladığı vurgulanmaktadır.

6.2. Avrupa'da Uygulanan Sanat Temelli Destek Programlarının Yaşlı Bakımına Etkileri

Avrupa'da uygulanan sanat temelli destek programları, gerontolojik sosyal hizmet uygulamalarına entegre edilerek yaşlı bakımında yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bu programlar, sanat terapisi, müzik terapisi, anımsama terapisi, tiyatro uygulamaları ve kültürel etkinlikler gibi farklı sanat disiplinlerini içermektedir. Avrupa'da uygulanan bu programlar, yaşlı bireylerin sosyal bağlarını güçlendirmekte, zihinsel süreçlerini desteklemekte ve psikolojik iyilik hallerini artırmaktadır.

Almanya'da uygulanan Kunst für Senioren (Yaşlılar İçin Sanat) Projesi, yaşlıları resim ve heykel gibi el sanatları aktiviteleri ile destekleyip, iyileşmelerine olanak tanımaktadır. Ayrıca Musik im Alter (Yaşlılıkta Müzik) Programı, yaşlıların müzik yoluyla iletişimlerini arttırmakta, sosyal ve duygusal iyilik hallerini de desteklemektedir. Koro çalışmaları, enstrüman kursları ve müzik terapisi seansları gibi uygulamalar, yaşlıların yaşam kalitesini artırmada etkili olmaktadır.

İtalya'daki Anziani e Bambini Insieme (Yaşlılar ve Çocuklar Birlikte) Projesi, yaşlı bireyler ile çocukları bir araya getirerek kuşaklar arası iletişimi teşvik etmektedir.

Sanat temelli yaşlı destek uygulamaları, yaşlıların motor becerilerini geliştirme, iyilik hallerini ve yaşam fonksiyonlarını destekleme açısından önemli bir role sahiptir. Hollanda'daki Dans voor Ouderen (Yaşlılarla Dans) programı, yaşlıların fiziksel aktivitelere katılmalarını teşvik

ederek onların kas-iskelet sistemlerini hayatta ve elastik olarak korunmasına yardımcı olmaktadır.

Fransa'da uygulanan Université du Troisième Âge programı, yaşlıların yeteneklerinin kapasitelerini artırmaya yönelik bir model sunarak onların toplumsal hayata aktif olarak katılmasını teşvik etmektedir. Fransa, sanat destek programlarını, ülkede artırmak ve sosyal entegrasyonlarını genişletmek amacıyla yaygın bir şekilde uygulamaktadır. Fransa, sanatın sosyal hizmetler ve yaşlı bakımıyla bütünleştirilmesine büyük önem vermektedir. Yaşlı bireyler için müze ziyaretleri, tiyatro etkinlikleri ve edebiyat atölyeleri gibi etkinlikler düzenlenmektedir. Fransa'da sanat terapisi, yaşlıların stresten kurtulmalarına ve duygusal sağlığının iyileşmelerine yardımcı olmak amacıyla resim ve müzik terapisini yaygın olarak uygulanmaktadır.

Sanat temelli destek programları, yaşlıların toplumla olan bağlarını güçlendirmeleri ve sosyal etkileşimlerini artırma konusunda etkili bir araçtır. Almanya'daki Theatre der Erfahrungen (Deneyimlerin Tiyatrosu) programı, yaşlıların sanatsal yaratıcılıklarını teşvik ederek sosyal katılımları arttırmaktadır. İsveç'te , belediyeler tarafından sunulan kültürel etkinlikler ve sanat terapisi programları, yaşlıların iletişimlerine ve sosyalliklerine olumlu katkılar sunmaktadır.

Avrupa'da uygulanan sanat temelli destek programlarının yaşlı bireyler üzerindeki etkileri, uygulama sonuçlarının yanı sıra çeşitli akademik çalışmalarla da ortaya konmuştur. Avrupa'da yapılan araştırmalar, bu tür programların yaşlıların psikolojik, sosyal ve fiziksel sağlığına katkı sağladığını göstermektedir. Örneğin, İspanya'da yapılan bir araştırmada, 12 haftalık müzik terapisine katılım gösteren demanslı yaşlı bireylerin, tedavilerinde ve yaşam kalitelerinde iyileştirmeler olduğu gözlemlenmiştir (Sánchez ve ark., 2016). Bunun yanı sıra Hollanda'da yapılan bir çalışmada, dans programlarına katılan yaşlı bireylerin fiziksel esneklik ve denge becerilerinde iyileşmeler gözlemlenmiştir. Bu programların, yaşlıların fiziksel sağlıklarını korumalarına ve geliştirmelerine yardımcı olduğu ortaya konulmuştur (Kattenstroth, Kalisch, Holt, Tegenthoff, & Dinse, 2013).

Sanatın sosyal etkileşim üzerindeki etkisi üzerine de araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Fransa'da yapılan bir çalışmada, tiyatro ve drama etkinliklerine katılan yaşlı bireylerin sosyal bağlarının güçlendiği ve toplumsal katılım düzeylerinin arttığı saptanmıştır (Bernard et al., 2015). Yapılan çalışmalarda, bu tür programların, yaşlıların sosyal bağlarını kuvvetlendirerek sosyal izolasyonu azalttığı görülmektedir.

Fiziksel sağlık açısından ele alındığında, İtalya’da yürütölen bir araştırma, dans terapisinin yaşı bireylerin fiziksel esnekliklerini, denge ve hareket kabiliyetlerini artırmada etkili olduğunu ortaya koymuştur (Kattenstroth et al., 2013). Ek olarak, COVID-19 pandemisi sırasında gerçekleştirilen bir çalışmada, 60 yaşı üstü bireylerle gerçekleştirilen uzaktan intermodel sanat terapi uygulamalarının, katılımcıların olumlu duygularını artırdığı ve kendilerine vakit ayırdıklarını hissettirdiğı tespit edilmiştir (Sağar, Akbulut, Yüceer Nishida, & Uçar, 2023).

Sanatla terapi uygulamalarının huzurevinde kalan yaşıların yalnızlık ve psikolojik iyi oluş düzeyine etkisini inceleyen bir yüksek lisans tezinde ise, sanat terapisi uygulamalarının yaşıların yalnızlık düzeylerini azalttığı ve psikolojik iyi oluşlarını artırdığı görölmüştür (Köse, 2019).Tüm bu bulgular, sanat temelli destek programlarının yaşı bireylerin yaşam kalitesini artırmada önemli bir araç olduğunu göstermektedir.

6.3. Türkiye’de Yaşı Bakım Uygulamalarında Sanatın Yeri

Türkiye’de yaşı bireylere yönelik sanat temelli uygulamalar, onların fiziksel, bilişsel ve psikososyal iyilik hallerini desteklemek amacıyla giderek yaygınlaşmaktadır. Sanat terapisi, müzik, tiyatro ve el sanatları gibi faaliyetlerle, yaşıların sosyal hayata daha aktif katılımını sağlamakta ve yaşam kalitelerini artırmaktadır (Aydın & Erden, 2020). Sanatla terapi hizmetleri, son yıllarda bazı özel psikoterapi eğitimleri kullanılarak öğretilmeye başlanmıştır. Ancak bu alanda yapılan uygulamalar ve akademik çalışmalar sınırlı sayıdadır. Artan ve arkadaşları (2017) tarafından yapılan bir araştırmada, sanatla terapi uygulamalarının yaşı bireylerin üzerindeki etkilerini ele alınmış, sanatla terapi yönteminin yaşıların hafızalarını güçlendirdiğine yönelik düşünceler ortaya konulmuştur. Ek olarak Türkiye’de uygulanan ve yaygınlaşma sürecinde olan bazı proje ve programlar aşağıda başlıklar altında ele alınmaktadır.

6.3.1. Sanat terapisi yoluyla yaşıların yaşamını zenginleştirme projesi

Sanat Terapisi Yoluyla Yaşıların Yaşamını Zenginleştirme Projesi, yaşıların yaşam özgürlüğünü arttırmayı, sosyal izolasyonunu azaltmayı ve sanat terapi uygulamalarıyla ruhsal sağlıklarını desteklemeyi amaçlayan bir girişimdir. Proje kapsamında huzurevlerinde sanat terapisi eğitimi verilmiş, yaşılar için el sanatları, müzik ve edebiyat gibi etkinlikler düzenlenmektedir. Bu uygulamalar, yaşıların hem duygusal hem de sosyal iyilik hallerini güçlendirdiklerini göstermektedir (Aile, alışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023a). Projenin diğeri bir önemli çıktısı ise , eğitici videolar ve podcastler aracılığıyla erişilebilen bir mobil öğrenme platformunun çeşitliliğidir. Bu girişimler, yaşıların zihinsel gelişimini desteklemek ve pandemi gibi zorlu dönemlerin özellikleri sosyal izolasyonunu önlemek

amacıyla hayata geçirilmiştir (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023b). Bu proje, sanat terapisi yoluyla yaşlı bireylerin yaşamlarını zenginleştirmenin mümkün olduğunu göstermekte hem eğitici içeriklerin hem de çeşitli etkinliklerin sunulması, yaşlı bireylerin duygusal, zihinsel ve sosyal iyilik hallerine önemli katkılar sağlamaktadır.

6.3.2. Kuşaklararası sanat atölyeleri

Kuşaklararası sanat projeleri, yaşlı bireylerin gençlerle etkileşimini artırarak sosyal izolasyonu azaltmayı hedeflemektedir. Bu kapsamda İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından düzenlenen sanat atölyelerinde yaşlılar ve gençler bir araya gelerek ortak faaliyetler gerçekleştirmektedir (Güler & Aksoy, 2023). Benzer şekilde, yapılan araştırmalar, kuşaklararası sanat projelerinin yaşlıların yalnızlık duygusunu azalttığını ve bilişsel fonksiyonlarını olumlu etkilediğini ortaya koymaktadır (Küçükali & Demir, 2019). Genel anlamıyla bu projeler, yaşlı ve genç nesiller arasındaki iletişimi güçlendirerek, kuşaklar arasında anlamlı bir bağ kurulmasını sağlamaktadır.

6.3.3. Huzurevinde drama ve tiyatro atölyesi

Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü tarafından desteklenen bazı projeler kapsamında, huzurevi sakinlerine yönelik drama ve tiyatro eğitimleri verilmektedir. Bu tür programların, yaşlı bireylerin sosyal katılımını artırmada önemli bir rol oynadığı ifade edilmektedir (Güler & Aksoy, 2023). Bu programlara yönelik yapılan araştırmalarda, huzurevlerinde düzenlenen tiyatro çalışmalarının yaşlıların özgüvenlerini artırdığı ve sosyal etkileşimlerini güçlendirdiği belirtilmiştir (Aydın & Erden, 2020) Sanatın yaşlılar üzerindeki iyileştirici ve rehabilite edici gücü yapılan araştırmalar ve uygulama sonuçlarında kendini göstermektedir.

6.3.4. Müzelerde yaşlılar için sanat programları

İstanbul Modern ve Pera Müzesi gibi kurumlar tarafından düzenlenen sanat programları, yaşlı bireylerin sanatı deneyimlemelerini sağlamak amacıyla gerçekleştirilmektedir. (Güler & Aksoy, 2023). Yine bu kapsamda düzenlenen, Ankara Resim ve Heykel Müzesi'nin sanat terapisi programları, yaşlıların sanatsal farkındalıklarını artırırken, yaşlı bireylerin sanatsal üretim yapmalarına da olanak tanımaktadır (Arslan & Çetin, 2022). Sanatla iç içe bir müze deneyimi, yaşlı bireylerin kültürel mirasla bağ kurmalarına ve hafızalarını canlandırmalarına da katkı sağlamaktadır.

Yapılan çalışmalarda, yaşlıların müze etkinliklerine katılımının bilişsel işlevlerini desteklediği ve sosyal bağlarını güçlendirdiği gözlemlenmiştir (Küçükali & Demir, 2019). Bu duruma ek

olarak, düzenli müze ziyaretlerine katılan yaşlı bireylerin depresyon belirtilerinde azalma ve yaşam doyumlarında artış gözlemlendiği belirtilmiştir (Özdemir & Kaya, 2020). Ayrıca müzelerin, yaşlı bireylerin topluma katılımını teşvik eden sosyal mekânlar olarak değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Ersoy, 2023). Sonuç olarak, müzedeki evrensel sanat programlarının, yaşlıların hem bireysel hem de toplumsal çapta güçlenmelerini sağlayan önemli araçlar arasında yer aldığı görülmektedir.

6.3.5. Aktif yaşlı merkezleri

Aktif yaşlı merkezleri, yaşlıların sosyal, fiziksel ve zihinsel ihtiyaçlarını karşılayan, yaşam kalitelerini artıran ve toplumsal aktif katılımını sağlamak amacıyla hizmet veren kuruluşlardır (Güven, 2019). Bu merkezler, sağlıklı, başarılı ve aktif yaşlanmayı teşvik etmeyi amaçlayarak 65 yaş ve üzeri bireylere çeşitli hizmetler sunmaktadır. Bu hizmetler arasında, uzmanlar eşliğinde sanatsal, kültürel etkinlikler, egzersiz ve spor faaliyetleri ile gerontolojik danışmanlık hizmetleri bulunmaktadır. Ayrıca, üyeler spor yapmanın yanı sıra fizik tedavi uzmanlarından da tedavi alabilme ve daha sağlıklı bir yaşam sürme fırsatına sahip olabilmektedirler (Savaş 2010; Eryurt ve Peksezer 2016; Özmete ve Hussein 2017). Aktif yaşam merkezleri, yaşlılığın sadece fiziksel olarak değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamın bir parçası olarak değerlendirilmesini vurgulamaktadır (Özcan, 2019). Bu şekilde, yaşlıların sosyal paylaşımlarını artırmalarına ve toplumsal katılımda bulunmalarına katkı sağlanmaktadır.

6.4. Sanat Temelli Yaşlı Destek Programlarının Türkiye Açısından Karşılaştırılması

Sanat temelli destek programların yaşlı bakımında kullanılması, Avrupa'da oldukça yaygın ve yerleşik bir uygulamayken, Türkiye'de bu kavram henüz gelişme aşamasındadır. Avrupa'daki sanat temelli destek programlarının odak noktası, yaşlı bireylerin sosyal bağlarını güçlendirmek, bilişsel işlevlerini desteklemek ve yaşam kalitelerini arttırmak üzerine kurgulanmıştır. Türkiye'de ise yaşlı bakımı daha çok fiziksel sağlık ve temel ihtiyaçlar üzerine yoğunlaşmaktadır. Ancak son yıllarda, sanat temelli yaklaşımların Türkiye'deki yaşlı destek hizmetlerine entegrasyonu konusunda farkındalık oluşmaya başlamıştır.

Avrupa'da sanat temelli destek programları, yaşlı bireylerin aktif yaşlanma sürecini desteklemek amacıyla sıklıkla gündeme gelmektedir. Özellikle Almanya, Fransa gibi ülkelerde, sanat terapisi ve yaratıcı etkinliklerin yaşlılar üzerindeki olumlu etkileri kabul görmüştür. Türkiye'de ise bu uygulamalar yeni yeni yaygınlaşmaya başlamıştır ve genellikle bireysel girişimler ya da kısıtlı kamu destekleri ile sürdürülmektedir.

Benzerlikler:

- Her iki bölgede de yaşlıların sosyal izolasyon ve yalnızlık sorunu ile karşı karşıya olduğu kabul edilmektedir.
- Sanatın, yaşlı bireylerin psikososyal iyiliğine katkı sunduğu fark edilmiş ve projeler geliştirilmeye başlanmıştır.
- Bilişsel işlevleri desteklemek ve yaşam kalitesini artırmak için sanat terapisi temelli yaklaşımlar her iki bölgede de kullanılmaktadır.

Farklılıklar:

- Avrupa’da sanat temelli programlar devlet politikalarıyla desteklenirken, Türkiye’de bu programlar daha çok belediye ve STK girişimleri ile hayata geçirilmektedir.
- Avrupa’da sanat terapisi alanında sertifikalı uzmanlar ve merkezler mevcutken, Türkiye’de sanat terapistlerinin sayısı ve uygulama alanları sınırlıdır.
- Avrupa’da sanat temelli yaşlı destek programları genellikle ulusal sağlık ve sosyal hizmet politikalarına entegre edilirken, Türkiye’de bu programlar daha çok proje bazlı ve yerel yönetimlerin inisiyatifine bağlı olarak yürütülmektedir.
- Avrupa’da sanat temelli yaşlı destek programları, büyük çaplı kamu fonları ve sosyal refah politikaları ile desteklenirken, Türkiye’de bu alana ayrılan kamu kaynağı sınırlıdır.
- Avrupa’da hükümet destekli projeler ve belediyeler tarafından sağlanan fonlarla büyük çaplı sanat merkezleri kurulurken, Türkiye’de fonlar daha çok sağlık ve fiziksel bakıma ayrılmaktadır.

Ortak İlkeler:

- Yaşlı bireylerin fiziksel ve bilişsel sağlıklarını destekleme hedefi ortaktır.
- Sanatın yaşlı bireylerin psiko-sosyal ihtiyaçlarına yönelik olumlu etkileri her iki bölgede de kabul edilmektedir.
- Yaşlı bireylerin topluma aktif katılımını teşvik etmek için sanat terapisi programları uygulanmaktadır.

Türkiye’de sanat temelli destek programlarının yaşlıların bakımında kullanımı üzerine çeşitli akademik çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin, Demirel (2024), sanat terapisi uygulamalarının yaşlı bireylerin bilişsel işlevlerini ve psikolojik iyi oluşlarını desteklediğini, depresyon ve

anksiyete seviyelerini azalttığını göstermektedir. Benzer şekilde, Bostancıoğlu ve Kahraman (2017), sanat terapilerinin sağlık ve rehabilitasyon süreçlerindeki gücüne dikkat çekerek, sanatın duygusal iyileşmeye katkısını vurgulamaktadır. Ayrıca, Bulduk ve arkadaşları (2017) tarafından yapılan bir çalışma, demanslı yaşlılara yönelik sanat terapisi uygulamalarının bilişsel yetileri desteklediğini ve hatırlama süreçlerini iyileştirdiğini göstermektedir.

Türkiye’de bu akademik çalışmaların uygulama alanına genellikle proje bazlı, aralıklı ve belirli bölgelerle sınırlı uygulamalar olarak yansıdığı görülmektedir. Tazelenme Üniversiteleri yaşlı bireylerin sosyal hayata katılımını teşvik eden önemli bir model olsa da bu üniversiteler yalnızca belirli şehirlerde faaliyet göstermektedir ve tüm yaşlı nüfusa hitap eden yaygın bir model haline gelememiştir. Ayrıca, sanat terapisi gibi destekleyici uygulamalar müfredata tam anlamıyla entegre edilmemiştir. Aynı şekilde, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yürütülen YADES programı yaşlı bireylerin sosyal destek mekanizmalarına erişimini artırmayı hedeflese de bireylerin psiko-sosyal destek mekanizmalarına erişimi konusunda sanatın kullanımı önceliklendirilmemektedir. Türkiye’de bazı belediyeler ve sivil toplum kuruluşları tarafından sanat terapisi atölyeleri düzenlense de bu girişimler genellikle proje bazlı ve süreli olmakta, sistematik ve sürdürülebilir bir model oluşturamamaktadır.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, Avrupa'da sosyal hizmet perspektifinden incelenen sanat temelli destek programlarının yaşlı bakımında kullanımını anlayarak, bu uygulamaların Türkiye'deki uygulanabilirlik durumunu değerlendirmeyi hedeflemektedir. Aynı zamanda sanat temelli destek programlarının yaşlı bireylerin fiziksel, sosyal ve duygusal ihtiyaçlarına yönelik nasıl bir etki yarattığını anlamak ve bu programların sosyal hizmet uygulamalarında nasıl entegre edilebileceği konularında bilgi sağlamak amaçlanmaktadır. Bu kapsamda, Avrupa'da uygulanan sanat temelli yaşlı destek programları, sosyal hizmet perspektifinden değerlendirildiğinde yaşlı bireylerin fiziksel, sosyal, duygusal ve bilişsel refahını destekleyen bütüncül yaklaşımlar sunduğu sonucu elde edilmektedir.

Sanat temelli, uygulamalar, yaşlı bireylerin bireysel ihtiyaçlarına göre özelleştirilmekte ve bu yöntemler sosyal hizmet uygulamalarına başarıyla entegre edilmektedir. Almanya ve Fransa gibi örneklerinden bahsettiğimiz pek çok Avrupa ülkesinde sanat temelli destek programları kurumsal bir yapıya oturtulmuş ve bu uygulamalar, yaşlı bireylerin sosyal bağlarını güçlendirme ve toplumla uyumlarını artırma açısından önemli bir rol oynamaktadır.

Avrupa'daki sanat temelli destek programları, sosyal hizmetin bireylerin yaşam kalitesini artırmadaki etkinliğini sanatla birleştiren güçlü modeller sunmaktadır. Araştırma bulguları, bu programların yaşlı bireylerin sosyal etkileşimlerini artırarak yalnızlık duygularını azalttığını, stres ve kaygı düzeylerini hafiflettiğini, zihinsel sağlıklarına olumlu katkılar sunduğunu ve bireylerin yaşamdan duyduğu genel memnuniyeti artırdığını göstermektedir. Yaşlı bireylerin toplumsal hayatta aktif ve üretken bireyler olarak varlıklarını sürdürmesini desteklemekte, aynı zamanda sosyal hizmet disiplinine yeni yaklaşımlar kazandırmaktadır. Bu programlar, sosyal hizmetin temel ilkeleri olan birey odaklılık, sosyal katılım ve refah artırma hedefleriyle tam bir uyum içindedir.

Türkiye'de yaşlı bakımında sanat temelli destek programlarının etkinliği bilimsel olarak kanıtlanmış olsa da uygulamada kurumsal destek eksikliği, uzman yetersizliği ve sistematik politika eksikliği nedeniyle yaygınlaştıramamaktadır.

Sanat temelli destek programlarının sağladığı bu olumlu etkiler, yaşlı bireylerin sadece fiziksel ihtiyaçlarını karşılamının ötesine geçerek, onların duygusal ve bilişsel refahını da desteklemektedir. Bu bağlamda, sosyal hizmet uygulamalarında sanat temelli destek programlarının daha etkili bir şekilde kullanılabilmesi için bazı öneriler geliştirilmiştir.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular doğrultusunda öneriler, literatüre yönelik öneriler ve uygulamaya yönelik öneriler olmak üzere iki başlık altında sunulmuştur.

Literatüre Yönelik Öneriler

- Sanat Temelli Destek Programlarına Yönelik Akademik Çalışmaların Artırılması: Sanat temelli destek programlarının yaşlı bireylerin yaşam kalitesine etkisini ele alan akademik çalışmaların sayısı artırılmalıdır. Bu kapsamda, yaşlı bireyler üzerinde uygulanan programların sosyal, duygusal ve bilişsel boyutlardaki etkileri daha detaylı bir şekilde araştırılabilir.
- Karşılaştırmalı Çalışmaların Teşvik Edilmesi: Türkiye ile Avrupa ülkelerindeki sanat temelli destek programlarının karşılaştırıldığı daha fazla akademik çalışma yapılması, bu alandaki bilgi birikimini artırabilir. Bu tür çalışmalar, farklı kültürel bağlamlarda sanat temelli yaklaşımların nasıl şekillendiğini ve etkili olduğunu anlamada yol gösterici olacaktır.
- Uzmanlık Alanlarının Derinleştirilmesi: Sosyal hizmet alanında sanat terapisi, anımsama terapisi ve müzik terapisi gibi uzmanlık gerektiren alanlar üzerine daha fazla literatür geliştirilmelidir. Akademik çerçevede bu alanların daha fazla incelenmesi, sanat temelli programların uygulama rehberlerini zenginleştirebilir.
- Yaşlı Bakımı ve Sanat Temelli Yaklaşımlar Üzerine Disiplinler Arası Çalışmalar: Sosyal hizmet, psikoloji, geriatri ve sanat terapisi gibi disiplinler arasında iş birliğini artıracak çalışmalara ağırlık verilmelidir. Bu tür disiplinler arası yaklaşımlar, yaşlı bakımında sanat temelli uygulamaların bilimsel temellerini güçlendirebilir.

Uygulamaya Yönelik Öneriler

- Türkiye'nin Kendi Kültürel, Sosyal ve Ekonomik Koşullarına Uygun Bir Sanat Temelli Destek Modeli Geliştirilmesi: Avrupa'daki sistemlerle Türkiye'nin sosyo-kültürel yapısını birleştirerek uygulanabilir bir model sunulabilir.
- Sanat Temelli Destek Programları, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Yaşlı Bakım Politikalarına entegre edilmesi: Sanatın yaşlıların bakımında standart bir hizmet olarak uygulanmasını sağlamak amacıyla ulusal politika çerçevesi düzenlenebilir. Bu doğrultuda sanat temelli destek programlarının sosyal hizmet uygulamalarına entegrasyonunun artırılması, yaşlı bireylerin yaşamlarına değer katacak yenilikçi çözümler sunma yolunda önemli bir adım olacaktır.
- Sanat Terapisi Alanında Uzmanların Yetiştirilmesi: Sanat temelli sosyal destek uygulamalarının yapılandırılmış bir şekilde uygulanabilmesi için sosyal hizmet uzmanlarının

ve yaşı bakımıyla ilgilenen diğer profesyonellerin, sanat terapisi konusunda eğitim almaları sağlanmalıdır. Üniversitelerde lisansüstü düzeyde eğitim programları oluşturularak bu alandaki uzman ihtiyacı karşılanabilir.

- **Belediyeler ve Yerel Yönetimler tarafından Sanat Temelli Yaşlı Destek Programlarına Fon Ayrılması:** Yerel yönetimler, huzurevleri ve yaşı bakım merkezleriyle iş birliği yoluyla sanat terapisi hizmetleri yaygınlaştırılabilir. Bu durum, toplumsal ihtiyaçlara uygun projelerin tasarlanmasına ve sanatın iyileştirici gücüne yönelik farkındalığın artırılmasına katkı sağlayabilir.

- **Toplum Temelli Yaklaşımların Geliştirilmesi:** Yerel düzeyde toplum temelli sanat etkinlikleri artırılmalıdır. Sanat atölyeleri, resim ve müzik etkinlikleri gibi projeler, yaşı bireylerin sosyal bağlarını güçlendirmek ve topluma entegrasyonlarını sağlamak için etkili araçlar olarak kullanılabilir.

- **Uluslararası İş Birliklerinin Güçlendirilmesi:** Türkiye, sanat temelli uygulamaların geliştirilmesi ve uygulanmasında Avrupa ülkeleriyle iş birliğini artırmalıdır. Almanya, İngiltere ve Fransa gibi ülkelerdeki başarılı uygulamalardan ilham alınarak Türkiye'nin sosyo-kültürel yapısına uygun modeller geliştirilebilir. Aynı zamanda yapılacak kültürler arası karşılaştırmalı çalışmalar, Türk kültürüne özgü bir sanat temelli sosyal destek kavramının geliştirilmesinde literatürü zenginleştirebilir

- **Kültürel Bağlamın Programlara Entegrasyonu:** Türkiye'de sanat temelli programlar, yerel kültürel değerler ve yaşı bireylerin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak tasarlanmalıdır. Geleneksel sanat dalları, müzikler ve kültürel unsurlar, programların etkisini artıracak şekilde kullanılabilir.

- **Sanat Uygulamalarının Yaşlılar İçin Erişilebilir Hale Getirilmesi İçin Dijital Sanat Uygulamaları Geliştirilmesi:** Online sanat kursları, sanal müzeler ve dijital sanat terapi programları yaşlıların erişimine sunulmalıdır.

KAYNAK

- Abduşoğlu, H. (2012). Modernleşme sürecinde yaşlılık açısından sosyal hizmetler. *Sosyal Hizmetler ve Toplum Dergisi*, 23(1), 86-113
- Acar S.Ş. ve Düzakın, C.S. (2017). *Sanatla Terapi ve Yaratıcılık Bir Eğitim Modeli Olabilir Mi?* Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, (2023a). *Sanat terapisi yoluyla yaşlıların yaşamını zenginleştirme projesi*. <https://Ailevecalisma.Gov.Tr/EYHGM/Projeler/Yasli-Destek-Programiyades-2016-2018.Pdf>, (Erişim Tarihi: 7.1.2025).
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, (2023b). https://Ailevecalisma.Gov.Tr/Media/58678/2020_Yades_Uue_Esasleri_14-10-2020-63-Onayli.Pdf, (Erişim Tarihi: 7.1.2025).
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2019). *65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun*. Ankara.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2022). Engelli ve yaşlı istatistik bülteni. *Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü*, 67-97.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023). *Sanat Terapisi Yoluyla Yaşlıların Hayatlarını Zenginleştirme Projesi*. <https://www.aile.gov.tr/haberler>, (Erişim Tarihi: 10.1.2025).
- Ak, B. (1991). Yaşlılık psikolojisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 1-5.
- Akan, E. (2023). Yetişkinliğin yaşlanması ve yaşlılıkta barınma sorunu yaşayanlar kurumsal yaşlı yaşam alanları tasarımı. *Senectus*, 1(2), 145-184.
- Akhan, L. U. (2012). Psikopatolojik sanat ve psikiyatrik tedavide sanatın kullanılması. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2, 132-135.
- Akın, G., Gültekin, T. ve Koca, B. (2002). Yaşlı yaşlanmasının evrimsel yönü. *Yaşlı Sorunlarını Araştırma Dergisi*, 2(1), 57-66.
- Akyıldız, Y. (2020). *Türkiye'de yaşlılara yönelik kamusal sosyal yardım ve hizmetler*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Alaca, S. (2019). *Sanat terapisinde görsel sanatlar tekniklerinin 9-12 yaş aralığındaki dezavantajlı çocukların duygudurumlarına katkısı*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi
- Allen, M. E., Harris, R., and Lyons, L. (2009). Social work perspectives on aging and arts-based interventions. *Journal Of Aging Studies*, 23(2), 45-62.
- Altan, Ö. (2006). *Sosyal politika, yaşlıların korunmasını öngören sosyal politikaların hukuki çerçevesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Altay, B. ve Emiroğlu, O. N. (2009). Yaşlılık Hizmetleri (Derleme). *Journal of Experimental and Clinical Medicine*, 22(4), 165-170.

- Altınay, D. (2016). *Psikodrama 400 ısınma oyunu ve yardımcı teknikler*. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Altun, Z. (2021). Yaşlılara yönelik sosyal politikalar ve sosyal hizmetler: sivil toplum kuruluşları üzerinden bir değerlendirme. *Toplumsal Politika Dergisi*, 2(1), 30-44.
- Altuntaş, M., Yılmaz, T., Güçlü, Y. ve Öngel, K. (2010). Evde sağlık hizmeti ve günümüzdeki uygulama biçimleri. *Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Dergisi*, 20(3), 153-158.
- Arıoğlu, S. (2006). *Geriatrı ve gerontoloji*. Ankara: Nobel Kitabevi.
- Arntz, M., Sacchetto, R., Spemann, A., Steffes, S., and Widmaier, S. (2007). The German social long-term care insurance-structure and reform options. IZA Discussion, 3-5 February.
- Arpacı, F. (2005). *Farklı boyutlarıyla yaşlılık*. Ankara: Türkiye İşçi Emeklileri Derneği Eğitim ve Kültür Yayınları.
- Arslan, M., & Çetin, G. (2022). Yaşlı bireylerde sanat terapisi uygulamalarının etkileri: Ankara Resim ve Heykel Müzesi örneği. *Kültürel Miras Çalışmaları Dergisi*, 4(1), 55-72.
- Arslan, T. (2020). Yaşlı bireylerin sosyal destek gelişiminin önemi. *Sosyal Hizmetler Dergisi*, 5(2), 55-70.
- Artan, T., Arıcı, A., Çiçek, M. ve Özbek, Y. (2017). Sanatla terapinin yaşlılar üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi. *Journal Of Strategic Research In Social Science*, 3(4), 131-146.
- Aslan, D. ve Ertem, M. (2012). *Yaşlı sağlığı: Sorunlar ve çözümler*. Ankara: Halk Sağlığı Uzmanları Derneği.
- Aslan, D., Koç, E., & Çolaklar, M. (2017). Yaşlıların sağlık/hastalık durumlarının toplum sağlığı açısından değerlendirilmesi. *Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21(2), 35-50.
- Ata, Z. ve Ekinci, N. (2020). Yaşlı bireylerde yaşam doyumu: İzmir'de bir sağlıklı yaşam alma merkezi örneği. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 1-16.
- Avrahami, D. (2006). Visual art therapy's unique contribution in the treatment of post-traumatic stress disorders. *Journal of trauma & dissociation*, 6(4), 5-38.
- Aydın, B. (2012). Tıbbi sanat terapisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(1), 69-83.
- Aydın, S., & Erden, N. (2020). Sanat terapisi ve yaşlı bireyler: Türkiye'deki uygulamalar. *Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, 3(1), 45-60.
- Bahar, G., Bahar, A. ve Savaş, H. A. (2009). Yaşlılık ve yaşlılara sunulan sosyal hizmetler. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4(12), 85-98.
- Balıkesir Büyükşehir Belediyesi. (2021). *Sağlıkla yaş alacaklar*. <https://www.balikesir.bel.tr/Haberler/Saglikla-Yas-Alacaklar>, (Erişim Tarihi: 6.1.2025).

- Baltes, P. B. (1997). *The aging mind: Potentials and limits*. Cambridge University Press.
- Bayram, R. ve Ceylan, H. (2024). *Türkiye'de Üçüncü Yaş Üniversiteleri: Yaşlılar için Yaşam Boyu Öğrenme Modeli*. Eğitim ve Yaşlılık Dergisi, 6(1), 45-58.
- Bayramlı, E. (2023). Türkiye'de dezavantajlı gruplarla çalışan sanat terapistlerinin sanat terapisi üzerine uygulamalar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 34(3), 553-577
- Beard, RL (2012). *Sanat terapileri ve demans bakımı: Sistematik bir inceleme*. Demans, 11(5), 633-656.
- Bernard, M., Gelecek, M. ve Rickett, M. (2015). Yaşlı insanların sanat etkinliklerine katılımının faydası: Sistematik bir inceleme. *Sanat ve Sağlık*, 7 (3), 228-241.
- Bernardi, L. (2018). *Yaşlanmayı Sahnelemek: Aktif Yaşlanma Süreçlerinde Tiyatronun Rolü*. Sanat ve Yaşlanma Çalışmaları Dergisi, 5(2), 45-63.
- Bilir, N. (2018). Yaşlılık tanımı, yaşlılık kavramı, epidemiyolojik özellikler. *Türkiye Solunum Araştırmaları Derneği Yaşlılık ve Solunum Sistemi Üzerine Etkileri Kitabı*, 13-30.
- Bland, R. (1999). Independence, privacy and risk: two contrasting approaches to residential care for older people. *Ageing & Society*, 19(5), 539-560.
- Bostancıoğlu, B. ve Kahraman, M. E. (2017). Sanat terapisi yönteminin ve tekniklerinin sağlık–iyileştirme gücü üzerindeki etkisi. *Beykoz Akademi Dergisi*, 5(2), 150-162.
- Bostancıoğlu, M. ve Kahraman, A. (2017). Sanat terapilerinin sağlık ve katılımındaki rolleri. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 28 (3), 245-257.
- Buchalter, S.I. (2004). *A Practical Art Therapy*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Bulduk, E. Ö. (2014). *Yaşlılık ve toplumsal değişim, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 182 (182), 53-60.
- Bulduk, S., Dinçer, Y., Usta, E. ve Bayram, S. (2017). Demanslı yaşlılara uygulanan sanat terapi yönteminin bilişsel durum üzerine etkisinin incelenmesi. *Çağdaş Tıp Dergisi*, 7(1), 36-41.
- Bulduk, S., Yılmaz, M. ve Akpınar, B. (2017). Demans hastalarında sanat terapi uygulamalarının şifalı yetiler üzerindeki etkisi. *Gerontoloji Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 112-125.
- Burnside, I., and Schmidt, M.G. (1994). *Yaşlı yetişkinlerle çalışma: Grup süreci ve teknikleri*. Boston: Jones and Bartlett.
- Caillods, F. (1998). *Education strategies for disadvantaged groups: Some basic issues* (No. 31). UNESCO, International Institute for Educational Planning.
- Cangöz, B. (2009). Yaşlılıkta bilişsel ve psikolojik değişim. *Geriatri: Yaşlı Sağlığına Multidisipliner Yaklaşım*, 99-104.

- Capuzzi, D., Gross, D., and Friel, S. E. (1990). Recent trends in group work with elders. *Generations: Journal of the American Society on Aging*, 14(1), 43-48.
- Cengiz, İ. (2018). Türk sosyal güvenlik sistemi içerisinde yaşlılara yönelik sosyal yardım ve sosyal hizmetler. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 8(2), 23-40.
- Cohen, G. D. (2002). *The creative age: Awakening human potential in the second half of life*. New York: Avon Books.
- Cohen, G. D. (2005). *The mature mind the positive power of the aging brain*. New York: Basic Books.
- Cohen, GD (2006). *Yaratıcılık ve yaşlanma çalışması: Profesyonel olarak yürütülen kültürel programların yaşlı yetişkinler üzerindeki etkisi*. *Gerontolog*, 46(6), 726-734.
- Cohen, H. L. (2002). Developing media literacy skills to challenge television's portrayal of older women. *Educational Gerontology*, 28(7), 599-620.
- Çağlar, T. (2017). *Yaşlı bakımı modeller ve uygulamalar*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Çamur Duyan, Y. ve Önal Dölek, D. (2013). Sosyal hizmet kuruluşları. *Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını*, 2873, 80-106.
- Çatay, Z. (2015). Sanat Psikoterapileri Derneği. <https://www.sanatpsikoterapidernegi.org/uploads/6/4/5/5/6455557/CatayzeYnepbedenvebenaras.Pdf>, (Erişim Tarihi: 11.1.2025).
- Çelik, B. ve Aydın, M. (2021). Belediyelerin yaşlı bireylere yönelik sosyal yardım hizmetleri. *Yerel Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 89-102.
- Çelik, H., & Demirtaş, F. (2018). *Yaşlılar için hobi bahçelerinin faydaları ve uygulanabilirliği*. *Sosyal Hizmetler ve Toplum Dergisi*, 17(3), 45-58.
- Çelik, K. (2012). Japonya'da Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar. *İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 14(2), 101-118
- Çelikbaş, Ö. E. (2019). Türkiye’de sanatla terapi. 3. *Uluslararası SADA Disiplinler Arası Sanat Sempozyumu*, 28-29 Kasım.
- Çetin, M. (2019). Fransa'da Sosyal Yardımlar. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 9(1), 141-164.
- Çoban, A. (2005). *Müzik terapi ruh sağlığı için müzikle tedavi*. Ankara: Timaş Yayınları.
- Çölgeçen, AR ve Çölgeçen, H. (2020a). *Üçüncü yaş üniversiteleri: Dünyada ve Türkiye’de yaşlı eğitimi üzerine bir inceleme*. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 13(2), 112-130.
- Çölgeçen, Y. ve Çölgeçen, H. (2020b). Aktif yaşlanma açısından hayat boyu öğrenme: Üçüncü yaş üniversiteleri. *Türk Çalışmaları - Eğitim Bilimleri*, 15(4),
- Danış, Z.M. (2004). Yaşlıların Evde Bakım Gereksinimleri ve Evde Bakıma İlişkin Düşünceleri. *Ankara: Güç-Vak Yayıncılık*, 20, 34-43.

- Danışoğlu, E. (1988). *Sosyal yapı- III nüfus grupları A. Yaşlı nüfus*. Ankara: Sosyal Planlama Başkanlığı.
- Degges-White, S. and Davis, N. L. (2019). *Dışavurumcu sanatın psikolojik danışma uygulamalarına entegrasyonu: Teoriye dayalı müdahaleler* (Çev: N. Cihanşümül Maral). Ankara: Nobel Yaşam.
- Demir, A., & Gürsoy, N. (2018). *Yaşlıların sosyal katılımı: Emekli kahvelerinin rolü*. Sosyal Hizmetler ve Toplum Dergisi, 16(1), 27-42.
- Demir, E. ve Yıldız, T. (2021). Gündüz bakım evlerinin yaşlılarının psikososyal sağlık etkisi. *Türkiye Gerontoloji Dergisi* , 5(2), 112-128.
- Demir, M. (2017). Dışavurumcu sanat terapisi. *Sanat ve Tasarım Dergisi* , 7(2), 577-586.
- Demir, V. (2022). *Sanat terapisi: Temel psikoloji kuramları ile dışavurumcu sanatın bütünleştirilmesi*. İstanbul: Nobel Yayınevi.
- Demir, V. (2022). Şiir terapisinin devam edeceği sürekli öfke ve benlik saygısı düzeyindeki etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi* , 30(1), 123-135.
- Demir, V. ve Yıldırım, B. (2017). Sanatla terapi programının üniversite sınavına hazırlanan öğrencilerin depresyon, anksiyete ve stres belirti düzeylerine etkililiği. *Ege Eğitim Dergisi*, 18(1), 311-344.
- Demirci, O. O. (2016). Ergoterapi: Geleceğin mesleği olabilecek bir meslek alanı. *Klinik Psikiyatri*, 7(2), 59-65.
- Demirel, E. (2024). Sanat terapisi ve yaşlı bireylerde psikolojik iyi oluşum. *Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, 6 (1), 88-104.
- Demirel, Ö. (2024). *Kurum bakımında olan yaşlılarda sanat terapisinin bilişsel durum ve psikolojik iyi oluş üzerine etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Samsun, Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Demirtaş, F. (2018). *Yaşlılıkta sosyal hizmetlerin önemi ve yaşlı bakım merkezlerinin rolü*. Sosyal Hizmetler ve Toplum Dergisi, 14(2), 45-56.
- Denborough, D. (2016). Öyküsel (narrative) terapi. <https://www.youtube.com/watch?v=Fk-P4auedem&T=2795s>, (Erişim Tarihi: 10.01.2025).
- Diliberto-Macaluso, K. A., and Stubblefield, B. L. (2015). The use of painting for short-term mood and arousal improvement. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 9(3), 228.
- Doğan, S. (2021). Yaşlı bakım hizmetleri ve sorunları. *Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* , 44, 36-39.
- Drake, J. E., and Winner, E. (2012). Confronting sadness through art-making: Distraction is more beneficial than venting. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 6(3), 255.

- Durğun, A., & Merde, E. (2021). Türkiye'de yaşlılara yönelik sosyal politika ve sosyal hizmet analizi. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (SKAD)*, 42-43.
- Elkins, D. E., & Deaver, S. P. (2010). American art therapy association, Inc.: 2009 membership survey report. *Art Therapy*, 27(3), 141-147.
- Elmas, M. (2018). Türkiye'de ve dünyada dezavantajlılık. *Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Yayınları*.
- Emery, M. J. (2004). Art therapy as an intervention for autism. *Art Therapy*, 21(3), 143-147.
- Emiroğlu, V. (1995). *Yaşlılık ve yaşlının sosyal uyumu*. Ankara: Nobel Akademik.
- Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2020). *I. Yaşlılık Şûrası Komisyon Raporları*. Ankara: Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2023). *Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni*. Ankara: Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Eracar, N. (2021). *Sözden öte sanatla terapi ve yaratıcılık*. Ankara: Nobel Akademik.
- Eren, N. (2012). Sanatın psikiyatride rehabilitasyon amaçlı kullanımı. *II. Uluslararası VI. Ulusal Psikiyatri Hemşireliği Kongresi*, 4-7 Ekim, Erzurum.
- Ersoy, B. (2023). *Müzelerin yaşlı dostu mekânlar olarak rolü: Türkiye'de uygulamalar ve öneriler*. *Kültürel Politika Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 88-107.
- Eryurt, M.A. ve Samancı Peksezer, V. (2016). *Türkiye'de yaşlı bakım hizmetlerinin proaktif yönü ve mali yükü analizi etüt araştırması*. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayını, Çizge Tanıtım ve Matbaacılık,
- Estes, C. P. (2013). *Kurtlarla koşan kadınlar*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Eyüboğlu, C., Şişli, Z., & Kartal, M. (2023). Yaşam döngüsünde yaşlılığın psikolojik boyutu. *Turkish Family Physician*, 3(1), 18-22.
- Feil, N. (1993). *Doğrulama terapisi: Duygusal olarak zayıf olanlara bakım verme tekniği*. Ankara: Sağlık Meslekleri Basını.
- Formosa, M. (2019). *Yaşam Boyu Öğrenmeyle Aktif Yaşlanma: Avrupa'daki Üçüncü Yaş Üniversitesi Deneyimi*. *Avrupa Eğitim Dergisi*, 54(2), 206-218.
- Gembris, H. (2008). *Musik im Alter: Perspektiven einer Lebenslangen Musikerziehung*. Lit Verlag.
- Gençel, Ö. (2006). Müzikle tedavi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(2), 697-706.
- Gerge, A., and Pedersen, I. N. (2017). Analyzing pictorial artifacts from psychotherapy and art therapy when overcoming stress and trauma. *Arts in Psychotherapy*, 54, 56-68.
- Gombrich, E. (2014). *Sanatın öyküsü* (Çev.: Ö. Erduran ve E. Erduran), Ankara: Remzi Kitabevi.

- Gökdoğan, Y. (2021). *Sosyal belediyecilik bağlamında yaşlılık politikaları: yaşlı destek programı uygulaması* (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya, Sakarya Üniversitesi.
- Göktepe, A. K. (2015). *Sanat terapi*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Gözen, G. (2019). Rekreatif etkinliklerin yaşlıların yaşam kalitesine etkisi. *Spor Bilimleri Dergisi* , 30(2), 85-97.
- Guseva, E. (2018). Bridging Art therapy and neuroscience: Emotional expression and communication in an individual with late-stage Alzheimer's. *Art Therapy*, 35(3), 138-147.
- Güdük, Ö. ve Sertbaş, Y. (2020). Evde sağlık hizmeti alan hasta ve yakınlarının konforu. *Boğaziçi Tıp Dergisi* , 7(3), 82-88.
- Gül, S., Çetin, M., Evrenkaya, R., Danacı, M. ve Küçükardalı, Y. (1993). Yaşlılık, yaşlanmanın biyolojisi ve psikolojisi. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences*, 13(3), 238-248.
- Güler, A. (2017). *Yaşlı bakım merkezlerinin sosyal, psikolojik ve sağlık üzerindeki etkileri*. Yaşlılık Araştırmaları Dergisi, 21(1), 80-93.
- Güler, F., & Aksoy, D. (2023). *Yaşlılar için sanat atölyeleri: Türkiye’de belediye destekli projeler üzerine bir inceleme*. Sosyal Politika ve Yaşlılık Dergisi, 5(2), 112-130.
- Gürer, A., Çırpan, F. K. ve Özlen, N. A. (2019). Yaşlı bakım hizmetleri. *Sağlık Hizmetleri ve Eğitimi Dergisi*, 3(1), 1-6.
- Güven, S. (2019). Yaşlılık ve sosyal hizmet: Yaşam destek merkezi uygulaması. *Toplum ve Sosyal Hizmet* , 30(1), 1-16.
- Güven, S. ve Kılıç, H. (2022). Bir terapi yöntemi olarak fotoğraf sanatının geriatride kullanımı. *İKÇÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi* , 7(1), 15-22.
- Hackney, M. E., Kantorovich, S., Levin, R., and Earhart, G. M. (2007). Effects of tango on functional mobility in Parkinson's disease: a preliminary study. *Journal of neurologic physical therapy*, 31(4), 173-179.
- Hanna-Pladdy, B., & Mackay, A. (2011). *The relation between instrumental musical activity and cognitive aging*. Neuropsychology, 25(3), 378.
- Işık, S. (2013). *Art-terapi yönteminde resimsel dilin kullanımı ve anlatım biçimlerinin yorumlanması* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Antalya, Akdeniz Üniversitesi.
- İlik, B. ve İçağasıoğlu Çoban, A. (2021). Yaşlılık ve Sosyal Hizmetler. *Sağlık ve Sosyal Yardım Vakfı*, 16(2), 3-30.
- İpek Ün, S. (2024). Avrupa Ülkelerindeki Yaşlanma Sorununa Karşı Sosyal Bakım Stratejileri. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi* , 13(37), 1-20.
- Jarrott, SE ve Smith, CL (2011). *Kuşaklar arası programların çocuklar ve yaşlılar üzerindeki etkisi* . Kuşaklar arası İlişkiler Dergisi, 9(4), 389-404.

- Jensen, A. ve Lund, R. (2019). *Yaşlı yetişkinlerde sanat temelli müdahaleler ve refah: Kapsamlı bir inceleme* . Nordic Journal of Arts, Culture and Health, 2(1), 23-38.
- Kalinkara, V. (2011). *Temel gerontoloji: Yaşlılık bilimi*. Ankara: Nobel Akademik
- Kalinkara, V., Arpacı, F. ve Denizli, Ç. (2013). Yerinde yaşlanma. *VII. Ulusal Yaşlılık Kongresi*, 54-60.
- Kaplan, M. (2002). *Okullarda kuşaklar arası programlar: Biçim ve işlev hususları* . Uluslararası Eğitim İncelemesi, 48(5), 305-334.
- Karadeniz, G., Uçum, E. Y., Dedeli, Ö., Oran, S., Talaz, D. ve Sürüm, S. (2009). Üniversite öğrencilerinin yaşlı istismarına yönelik düşünceleri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(17), 77-87.
- Karakaş, S. A., & Durmaz, H. (2017). Yaşlılık dönemi psikolojik özellikleri ve moral. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 18, 32-36.
- Karakuş, B. (2018). *Türkiye’de yaşlılara yönelik hizmetler, kurumsal yaşlı bakımı ve kurumsal yaşlı bakımında illerin durumu*. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları.
- Karakuş, B. (2019). Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Hizmetler ile Bu Hizmetlere İlişkin Kurumsal Yapı ve Mevzuat: Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının Yaşlılara Yönelik Hizmetleri. *Yaşlılık ve Sosyal Hizmet*, 263-305.
- Karakuş, Y. (2018). Yaşlı toplumların özellikleri ve sosyal hizmet yaklaşımları. *Ulusal Yaşlılık Kongresi Bildirileri*, 11-14.
- Karasu, Ç. (2008). Biyolojik yaşlanma teorileri: Oksidatif stresin rolü. *Türkiye Klinikleri Tıp Bilimleri Dergisi*, 28(6 Suppl 1), S1-11.
- Karataş, S. (1990). Yaşlılıkta yaşam doyumu ve etkileyen etmenler. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 8(1-2), 3-15.
- Karataş, Z. (2011). *Evde bakım hizmeti sunan aile bireyi bakıcıların moral ve manevi değerlerinin başa çıkmadaki etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Rize, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi.
- Karataş, Z. (2016). *Manevi değerler boyutuyla evde bakım hizmetleri*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Karkou, V. ve Meekums, B. (2017). *Demans için dans hareket terapisi: Araştırma kanıtlarının gözden geçirilmesi* . Sanat ve Sağlık, 9(2), 109-123.
- Karpati, FJ, Giacosa, C., Foster, NEV, Penhune, VB ve Hyde, KL (2015). *Dans ve beyin: Bir inceleme* . New York Bilimler Akademisi Yıllıkları, 1337(1), 140-146.
- Kattenstroth, JC, Kalisch, T., Holt, S., Tegenthoff, M. ve Dinse, HR (2013a, 2013b). Altı aylık dans müdahalesi, yaşlılarda kardiyο-respiratuvar kapasitesinin harcanmasından sal, sensörimotor ve sistematik performansı artırır. *Yaşlanma Nörobilimindeki Sınırlar*, 5 , 5.

- Kattenstroth, JC, Kalisch, T., Kolankowska, I., & Dinse, HR (2013). *Uzun süreli dans uygulayıcılarında denge, sensör-motor ve bilişsel performans sağlıklı kontrollerle karşılaştırıldığında* . PLoS One, 8(3), e58040.
- Kaya, H. (2020). Yaşlıda bakım bakımının konforu: Türkiye'deki bakım hizmetleri üzerine bir değerlendirme. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 7(1), 78-92.
- Kayseri Büyükşehir Belediyesi. (2021). YADES. <https://www.kayseri.bel.tr/yades>. (Erişim Tarihi: 4.1.2025).
- Kin, Ö. K. ve Yıldırım, Y. (2017). Kahkaha terapisi ve sağlık alanında kullanım örnekleri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 20(1), 63-66.
- Kinney, JM ve Rentz, CA (2005). *Sanatı gözlemlemek: Görsel sanat etkinliklerinin demans bakım üniteleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi* . Amerikan Alzheimer Hastalığı ve Diğer Demanslar Dergisi, 20(4), 220-228.
- Koçak, Z., & Yılmaz, H. (2020). *Yaşlıların bakım gereksinimleri ve yaşlı evleri uygulamaları*. Yaşlılık Araştırmaları Dergisi, 15(1), 34-47.
- Korkmaz, S., & Şahin, G. (2016). *Yaşlı kreşleri: Sosyal destek ve yaşlılık üzerindeki etkileri*. Yaşlılık Araştırmaları Dergisi, 12(2), 45-56.
- Koşar, N. (1996). *Sosyal hizmetlerde yaşlı refahı alanı*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kök, H. (2023). Alzheimerli Yaşlılar için Gündüz Bakım Hizmetleri. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* , 12(1), 123-130.
- Köroğlu, E. (2014). *Mental bozuklukların tanımsal ve sayımsal el kitabı (DSM-5)*. Ankara: Hekimler Birliği Yayıncılık.
- Köse, E. (2019). Sanatla terapi uygulamalarının huzurevinde kalan yaşlıların yalnızlık ve psikolojik iyi oluşum düzeyine etkisi (Yüksek Lisans Tezi). Yakın Doğu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lefkoşa.
- Krause, L., & Bugos, J. A. (2019). *Music training and cognitive aging: Benefits for executive function in older adults*. Frontiers in Psychology, 10, 2529.
- Kutlu, AK ve Öztürk, A. (2017). Farklı gruplarda dans ve hareket terapisinin kullanım ve etkileri. *Hemşirelikte Akademik Araştırma Dergisi* , 3(1), 1-6.
- Küçükali, H., & Demir, A. (2019). *Yaşlılıkta sanat ve psikososyal iyilik hali ilişkisi: Türkiye'deki huzurevi sakinleri üzerine bir çalışma*. Geriatri Araştırmaları Dergisi, 7(2), 85-102.
- Küçükali, H., & Demir, A. (2019). *Yaşlılıkta sanat ve psikososyal iyilik hali ilişkisi: Türkiye'deki huzurevi sakinleri üzerine bir çalışma*. Geriatri Araştırmaları Dergisi, 7(2), 85-102.
- Küçükgüçlü, Ö. ve Akpınar Söylemez, B. (2011). Demansı Olan Bireyde Davranışsal Problemleri Azaltmada Kanıta Dayalı Bir Model: Azalmış Stres Eşiği Modeli. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 8, 41-47.

- Larsen, R. J., Billings, D., and Cutler, S. (1996). Affect intensity and individual differences in cognitive style. *Journal of Personality*, 64, 185-208.
- Liebman, M., and Weston, S. (2015). Art therapy with physical conditions. Kansas: Jessica Kingsley Publishers.
- Lök, N. ve Buldukoğlu, K. (2014). Demansta bilişsel aktiviteyi artırıcı psikososyal uygulamalar. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 11, 210-216.
- Lök, S. ve Lök, N. (2015). Demansta fiziksel aktivite ve egzersiz. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 15, 289-294.
- Malchiodi, C. A. (2011). *Handbook of art therapy*. New York: Guilford Press.
- Michal Sholt, T. G. (2011). Therapeutic Qualities Of Clay-Work In Art Therapy And Psychotherapy: A Review. *Art Therapy*, 23(2), 66-72.
- Nainis, N., Paice, J. A., Ratner, J., Wirth, J. H., Lai, J., and Shott, S. (2006). Relieving symptoms in cancer: innovative use of art therapy. *Journal of Pain and Symptom Management*, 31(2), 162-169.
- National Center For Creative Ageing (NCCA). (2024). <http://www.creativeaging.org/sites/default/files/users/user1/manual%20for%20artist%20training%20in%20arts%20and%20aging%20%281%29.pdf>, (Erişim Tarihi: 8.1.2025).
- NBHS (2024). *Theatre der Erfahrungen: Kunst und Kultur im Alter* . Nationales Beratungszentrum für Kultur und Soziales.
- Nef, T., Ganea, RL, Müri, RM ve Mosimann, UP (2013). Yaşlı yetişkinler için sanat temelli müdahalelerin sosyal ve duygusal faydaları . Yaşlanma ve Ruh Sağlığı, 17(6), 697-707.
- Noice, H. ve Noice, T. (2009). Sübvansiyonlu emeklilik evlerinde yaşayan yaşlı yetişkinler için bir sanat müdahalesi . Yaşlanma, Nöropsikoloji ve Biliş, 16(1), 56-79.
- Noice, H., and Noice, T. (2004). What studies of actors and acting can tell us about memory and cognitive functioning. *Current directions in Psychological Science*, 15(1), 14-18.
- Oğlak, S. (2011). The community-based care models for the need of care of elderly people in Turkey.“. *İşGüç” Industrial Relations and Human Resources Journal*, 13(4), 117-130.
- Onur, B. (1991). Gelişim psikolojisi: Yetişkinlik, yaşlılık, ölüm. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Oyan, S. ve Sağlamtimur, B. (2016). Müziğin insanlar ve çeşitli canlılar üzerine etkilerinin değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 8, 77- 82.
- Öz, E. (2015). *Sanat terapisine genel bir bakış: Sosyal ve beşerî bilimlere yaklaşımlar*. Ankara: Detay Yayıncılık
- Özcan, M. (2019). *Aktif yaşlanmaya yönelik sosyal güvenlik politikaları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. Akalın, H. (2020).

- Özdemir, S. (2004). *Refah devleti ve üstlendiği temel görevler üzerine bir inceleme*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Özdemir, Z., & Kaya, R. (2020). *Müze gezilerinin yaşlı bireylerin psikososyal sağlığına etkileri üzerine bir araştırma*. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(1), 67-89.
- Özdoğan, M. (2019). *Bir terapi yöntemi olarak sanat*. <https://www.drozdogan.com/sanat-terapisinin-tarihi-insanlik/>, (Erişim Tarihi: 2.1.2025).
- Özen, YD ve Özbek, MF (2017). Yaşlılara yönelik sosyal politika uygulamaları olarak aktif yaşlanma ve gümüş ekonomi sistemleri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17 (2), 45-60.
- Özgür, E. M. ve Kılınç, N. (2022). Yaşlı dostu kentler ve topluluklara ilişkin kuramsal çerçevelerin gözden geçirilmesi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 20(1), 310-337.
- Özkan, S. (2017). *Yaşlı bakımı ve yaşlı evleri: Sosyal hizmet uygulamaları*. Sosyal Hizmetler Dergisi, 20(2), 58-67.
- Özkan, Ş. ve Aca, Z. (2021). Türkiye'de evde bakım durumunda mevcut durum ve öneriler. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 18, 157-178.
- Özmete, E. ve Hussein, S. (2017). *Yaşlı bakım hizmetleri raporu Avrupa'dan en iyi uygulama örnekleri ve Türkiye için bir model tasarımı*. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayını.
- Öztürk Kanişoğlu, S. (2012). *Jackson Pollock ve Jung İlişkisi* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul, Işık Üniversitesi.
- Paskaleva, R., and Uzunova, A. (2015). Role of art therapy for psycho-emotional and physical stimulation of the elderly. *Research in Kinesiology*, 43(2), 239- 241.
- Pereschkian, N. (1998). *Doğu hikâyeleriyle psikoterapi*. İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Quadagno, J. (1999). *Aging and the life course: An introduction to social gerontology*. London: McGraw-Hill
- Quadagno, J. S. (1999). *Aging and the life course: An introduction to social gerontology*. Boston, MA: McGraw-Hill College.
- Reuter, M. ve Giesel, F. (2020). *Alter'de Tiyatro Projesinde Sosyal Etkileşim ve Bilişsel Förderung*. *Zeitschrift für Gerontologie und Geriatrie*, 53(4), 210-225
- Robertson, R., Gregory, S., and Jabbal, J. (2014). The social care and health systems of nine countries. *Commission on the future of health and social care in England.: The King's Fund*.
- Sabah, L. (2011). *Resimle iç gelişim*. İstanbul: Hermes Yayınları.
- Sacks, O. (2016). *Müzikofili müzik ve beyin öyküleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Sağar, D., Akbulut, FS, Yüceer Nishida, G. ve Uçar, H. (2023). COVID-19 pandemisi süreci uzaktan intermodel sanat terapisi uygulamalarının yaşlı bireylerin üzerindeki etkileri. *Türk Geriatri Dergisi*, 26 (2), 150-165.
- Sánchez, A., Millán-Calenti, JC, Lorenzo-López, L., Maseda, A. ve Muñiz, R. (2016). Demanslı yaşlı yetişkinlerde müzik terapisi programının yaşam kalitesi ve üzerindeki etkiler: Rastgele kontrollü bir çalışma. *Yaşlanma ve Ruh Sağlığı*, 20 (10), 1040-105
- Savaş, S. (2010). Avrupa ve dünyada gündüz bakım evleri. *Akademik Geriatri Kongresi*, 26-30 Mayıs, Gazimağusa.
- Scanland, S.G., and Emershaw, L.E. (1993). Gerçeklik yönelimi ve doğrulama terapisi. *J Gerontol Nurse*, 19(7), 1-13.
- Schneider, W. (2016). *Tiyatro ve Alter: Yaratıcılık ve Sosyal Teilhabe im Späten Lebensabschnitt*. Springer VS.
- SDP. (2018). Sanat Psikoterapileri Derneği. <https://Www.Sanatpsikoterapileridernegi.Org/>, (Erişim Tarihi: 4.1.2025).
- Sevil, G. ve Bayram Değer, S. (2019). Yaşlılarda fiziksel aktivite ve dansın sağlığa etkileri. *Spor ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(2), 45-57.
- Sevil, H. (2005). *Yaşlılığın sosyal anatomisi*. Ankara: Sabev Yayınları.
- Sherman, E. (1993). Ruh sağlığı ve ileriki yaşamda başarılı adaptasyon. *Nesiller*, 17, 43-46.
- Shore, A. (2000). Child art therapy and parent consultation: Facilitating child development and parent strengths. *Art Therapy*, 17(1), 14-23.
- Sılaydın, MB (2008). Şehir planlamada yaşlıya ve yaşlının barınma sorununa yeniden bakıyorum. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 2(2), 98-106.
- Soyuer, F. ve Soyuer, A. (2008). Yaşlılık ve fiziksel aktivite. *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 7, 219-224.
- Subaşı, H. (2016). *Psikodrama ve kadim bilgelik*. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Sudo, K., Kobayashi, J., Noda, S., Fukuda, Y., and Takahashi, K. (2018). Japan's healthcare policy for the elderly through the concepts of self-help (Ji-jo), mutual aid (Go-jo), social solidarity care (Kyo-jo), and governmental care (Ko-jo). *Bioscience trends*, 12(1), 7-11.
- Sweden Ministry of Health and Social Affairs. (2007). *Long-term care – the challenge of public financing*. Stockholm: Ministry of Health and Social Affairs.
- Şahin, Z. C. (2023). Sanat terapisinde fotoğrafın iyileştirici amaçlarla kullanımı. *Bodrum Journal Of Art And Design*, 2(1), 28-39.
- Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi. (2021). *Sosyal Hizmetler*. <https://Www.Sanliurfa.Bel.Tr/İcerik/4857/287/Sosyal-Hizmetler>, (Erişim Tarihi: 7.1.2025).

- Şeker, A. Ve Kurt, G. (2018). Bir sosyal politika alanı olarak yaşlılık ve sosyal hizmet uygulamaları. *Nüfusbilim Dergisi*, 40, 7-30.
- Taşçı, F. (2010). Yaşlılara yönelik sosyal politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya örnekleri. *Çalışma ve Toplum*, 1(24), 175-202.
- Taşçı, S. (2010). Esping-Andersen'in refah rejimleri sınıflandırmasına göre farklı refah devleti modellerinde yaşlılara yönelik sosyal politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya örnekleri. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 3(2), 185-210.
- Teke, A., Kütük, C., Pektaş, S., & Ekmen, Y. (2022). Bir sosyal dışlanma riski araştırması: Yaşlılık. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 9(84), 1208-1214. <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.3119>
- Tel, H. (2014). Kronik fiziksel hastalıklı yaşlılarda yeti yitimi ve depresyon. *Florence Nightingale Journal of Nursing*, 22(2), 69-75.
- Tomanbay, İ. (2007). Yaşlılara yönelik sosyal hizmetler. http://Www.Gebam.Hacettepe.Edu.Tr/Sosyal_Boyut/Yaslilara_Yonelik_Sosyal_Hizmetler.Pdf, (Erişim Tarihi. 5.1.2025).
- Trabzon Büyükşehir Belediyesi. (2021). *Haber Detay*. <https://Www.Trabzon.Bel.Tr/Haber-Detay.Asp?Id=31252>, (Erişim Tarihi. 5.1.2025).
- Tufan, İ. (2002). *Antik çağdan günümüze yaşlılık*. İstanbul: Aykırı Yay.
- Tufan, İ. (2022). Türkiye'deki üçüncü yaş üniversiteleri: Gerontolojik sosyal hizmet perspektifinden bir analiz. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 9(3), 90-91.
- Turan, İ. (2015). *Emekli kahveleri ve yaşlıların sosyal yaşamı*. Yaşlılık Çalışmaları Dergisi, 10(2), 95-110.
- Total, O. (2016). Yaşlılık, yaşam çevresi ve evrensel tasarım. *Yaşlılık: Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler-2*, 489-502.
- Unicoop (2024). *Anziani ve Bambini Insieme: Nesiller arası uyum modeli*. Unicoop Floransa Sosyal Raporları.
- Vick, RM (2003). Sanat terapisinin kısa tarihi. *Sanat Terapisi: Amerikan Sanat Terapisi Derneği Dergisi*, 20(1), 12-15.
- Vitiello, M.V., and Borson, S. (2001). Alzheimer hastalığı olan hastalarda uyku bozuklukları: Epidemiyoloji, patofizyoloji ve tedavi. *CNS İlaçları*, 9, 1-11.
- Vogt, MT ve ark. (2017). *Kunst ve Demenz. Ein Leitfaden für Modellprojekte*. Verlag für Systemische Lösungen.
- WHO. (2018). Age-friendly world: <https://Who.Maps.Arcgis.Com/Apps/Instant/Minimalist/Index.Html?Appid=66799d4ec039487e8ef8367f0254a99a>, (Erişim Tarihi. 5.1.2025).

- Woods, B., O'Philbin, L., Farrell, E. M., Spector, A. E., and Orrell, M. (2018). Reminiscence therapy for dementia. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, 3, 21-34.
- Wosch, T. (2011). Müzik terapisinin yaşlı bakım evlerindeki uygulamaları. *Müzik Terapi Dergisi* , 3(1), 17-25.
- Yabancı, N., Akdevelioğlu, Y., & Rakıcıoğlu, N. (2012). Yaşlı Bireylerin Sağlık ve Beslenme Durumlarının Değerlendirilmesi. *Beslenme ve Diyet Dergisi*, 40(2), 128-135. <https://beslenmevediyetdergisi.org/index.php/bdd/article/view/259>
- Yıldız, E. ve Demir, C. (2020). Yaşlıda sağlanan sosyal yardımlara erişim ve yaşadıkları sorunlar. *Türkiye Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* , 7(1), 34-50.
- Yılmaz, A. (2019). Yaşlı bakım hizmetleri. *Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi*, 23(2), 123-130.
- Yılmaz, A. (2020). *Dezavantajlı Grupların Toplumsal Konumu*. İstanbul: Eğitim Yayınları.
- Yılmaz, H. (2019). *Yaşlılıkta doğayla etkileşim: Hobi bahçelerinin sosyal ve psikolojik etkileri*. Yaşlılık Araştırmaları Dergisi, 15(2), 112-125.
- Yılmaz, H. (2019). *Yaşlılıkta sosyal katılımın önemi: Yaşlı kreşlerinin rolü*. Sosyal Hizmetler ve Toplum Dergisi, 14(1), 123-137.
- Zıplar, Ü. T. (2015). Dünyada ve Türkiye’de yaşlılık hizmetleri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 173-194.

ÖZGEÇMİŞ

Yağmur ELÇİBOĞA, İlk ve orta öğrenimini Eskişehir’de tamamlamış, Lisans sürecini Yalova Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünde 2020 yılında bitirmiştir. 2022 yılında Yalova Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı’nda yüksek lisansa başlamış ve 2025 yılında “Sosyal Hizmet Perspektifinden Avrupa’daki Sanat Temelli Destek Programlarının Yaşlı Bakımında Kullanımı” başlıklı teziyle mezun olmuştur. Gaziantep ilinde Sosyal Hizmet Uzmanı olarak görev yapmaktadır.

TEZDEN TÜRETİLEN YAYIN VE ESERLER

Y. Elçiboğa, “Quality of Life and Life Satisfaction in Old Age: Psychosocial Needs and Support Approaches from a Social Work Perspective,” International Halich Congress-VIII, İstanbul, Türkiye, 3-5 Aralık 2024, ID-21-f3-001.

